

Ilmub kord nädalas.

TOIMETUS JA TALITUS:	TELLIMISE HIND:	KUULUTUSTE HIND:
Tallinn, Pagari tän. № 1, tuba 50. (Sõjainiisteriumi majas). Avatud kella 8—15. Telefon 1-63 (Sõjaväe keskjaamast).	Aastas . . . . . Mk. 300 Poolesaastas . . . . . „ 150 Veerandaastas . . . . . „ 75 Üksiknummer 15 marka.	$\frac{1}{1}$ lehekülge . . . . . Mk 3600 $\frac{1}{2}$ „ . . . . . „ 1800 $\frac{1}{4}$ „ . . . . . „ 900 $\frac{1}{8}$ „ . . . . . „ 450 $\frac{1}{16}$ „ . . . . . „ 250

№ 51/52.

Esmaspäeval, 22. detsembril 1924.

VI aastakäik.

S I S U:

A. J.: Jõulud anno 1924. — H. G.: Taktika ja määrustikud. — A. J.: Rahvusline aade kui meie sõjaväe kasvatuse alus. — Kustas: Sogased veed. — A. T-n.: Ülevaade 1. detsembrist Tallinnas. — Kol.-leitn. Rossländer †. — Lgs.: Poolmastis lipu all. Kpt.-major Stern †. — 1. detsembri kommunistide-terroristide mässukatse ohvrid. — 1. detsembri kommunistide-terroristide väljaastumisel haavata saanud kaitseväelased. — 1. detsembri kangelased Vabaduse Risti kavalerid. — G. K.: Sõjavägi ja poliitika. — E. A.: Eesti kaitsejõu uuestsünd algamas. — Tõnson: Kalevi kaitsemaleva. — H. Fr.: Mõnda kodusõja taktikast. — M.: Kommunistlike mässuliikumiste õhutamine ja korraldamine N.-Vene poolt. — Lgs.: Merijõudude 6. aastapäeva puhul. — Malenurk. Lõpumäng № 1, ülesanded № 4 ja 5.

Vabaduse Ristide annetamine Ülemjuhataja poolt
1. detsembri kangelastele.

Jõulud anno 1924.

Motto: Ärge arvake, et ma olen tulnud rahu tooma. Ma ei ole tulnud mitte rahu tooma, vaid mõõka.

Matt. 10 p. 34 salm. Kristus.

Igapäine inim-mõistus kardab ruumi lõpmatust ja aja igavikku, sest et need inimese mõistusest üle käivad. Inimene on oma igapäises askelduses ja töös harjunud mõtlema konkreetsete mõistetega. Teda huvitab vähe see, mis „sealpool tähti sünnib“, ehk mis oli mõnituhat aastat enne meid, või mis tuleb kauges tulevikus pärast meid.

Rabindranath Tagore — praegune India suurim kirjanik ja mõttelark, — käies Euroopas, olla imestusega lausunud, et eurooplane oma igapäises rähklevas töös ei leia poolt tundigi aega, „et maha istuda ja igaviku asjade üle järele mõelda“.

„Igapäeviku asjad“ on Euroopa mehaniseerunud ja materialiseerunud mõtteilmale niisama võõrad nagu võõraks jäävad talle praegusaja India vabadusliikumise juhi Mahatma Gandhi võtted ja abinõud, kuidas viia iseseisvusele oma kolmesaja miljonilist rahvast. Mahatma Gandhi jutlustab suurt kannatust, suurt armastust ja suurt rahu.

Armastuse ja rahu aade, mis oli aluseks suurte inimsoo vaimukangelaste õpetustele, Buddale, Kristusele, see rahu ja armastuse aade on niisama vana, nagu tema alaline kaksikvend ja vastand — sõja aadegi, mis rännanud läbi inimsoo ajaloo terves tema ulatuses, alates ämarast ürgajast kuni meie päivini.

Nagu rõõm ja mure kaksikvennad on, juhtides inimsaatus kätkest kuni hauani, niisama on rahu ja sõja aade käinud lahutamata liitlastena läbi terve inimsoo ja läbi üksikute rahvaste saatuse.

Vanadel eestlastel oli müüt, kus Vanaisa ilma luues, kurja sealt kaotada ei tahtnud, et see oleks headuse õhutajaks ja mõõdupuuk.

Meie vajame maalikunstis varje, et seda reljeefsemalt lasta paista soovivat valgust — nii vajab igavene loodus alalist rahu, mille aluseks igavene võitlus.

Nii sulavad ühte need kaks vastandit — sõda ja rahu; nad õhutavad üksteist, nagu kurjus ja headus; nad täiendavad üksteist, nagu valgus ja vari; nad käivad käsikäes, nagu rõõm ja mure. See on elu igavene ringjooks — circulus viceosus, — milles ühtivad äärmused, andes üksteisele vennalikult kätt.

Igavene rahu — igavene võitlus!

Jõulud on rahu pühad! Rahu ja armastuse aadet kuulutas see suur Galilea mees, kellest lahutab meid kaks aastatuhandet. Kuid ühtlasi õpetas ta ka: „Ärge arvake, et olen tulnud rahu tooma. Ma ei ole mitte tulnud tooma rahu, vaid mõõka.“

Rahule jõutakse läbi võitluste. Rahu on suurte võitluste ja sõdade tulemus.

Rahvaste iseolemine ja vabadus on ajaloo kestel nii rohkel arvul nõudnud sooja inimverd. Ühede inimõlvede rahu ja heaolu on tuginud just suurtele ohvritele, kes oma verega saavutasid rahu. See on tuntud vankumata ajaloo seadus, et soojas inimveres on ikka ja alati idanenud ja võrsunud rahu ja vabaduse aade!

Ja eks ole ka meiega ajalooline kurbloolus sellele väitele ilusaks illustratsiooniks. Oleme pidanud pikka võitlust, et saavutada iseolemist, saavutada rahu.

Selles võitluses, mis algas ja rauges XIII aastasaja algul ülekaaluva vaenlasega, katkes ka meie ajalugu. Paljudeks aastasadeks ei olegi meil ajalugu. See, mis ongi meie maa valdajate ajalugu, on nende võitlus ja taplus, kus meie, kui rahvas, esineme ainult objektina, passiivse saagina. XIX aastasaja teine pool toob esimesi haridussädemeid sellele orjaunes vaevlevale rahvale. See on meie intelligentsi tõus — meie ärkamiseaeg. Need on meie kirjanikud, meie hariduses võitlejad, meie vaimlised pioneerid, kes tasandasid teed, tegid kohedaks mulla, löid vastava kaadri — et võiks kehastatud ja ellu viidud saada vabaduse ja iseseisvuse aade.

Järgnes kava kestnud rahvusaate teostamise viimane akt — vabadussõda. Selle tulemus — meie riikline iseseisvus.

Näib, nagu oleks meie eesmärgile ja sihile jõudnud. Oleks nagu saavutatud kõik, paljudele võib olla rohkemgi, kui juleti soovida. Ei teata, ei mõisteta nagu midagi soovidagi enam.

Riiklise iseseisvusega ja Tartu rahulepinguga arvati saadud olevat kõik, ja paljud arvavad tulnud olevat aja, et pidada priiskavat võidupidu saavutatud loorberitel.

Kuid ühine, iseseisev riik, — see on rahvuse saatuse ühtlus, see on alles raamistik, milles rahvas peab esinema võrdsena kultuurrahvastele. Riikline iseseisvus on alles k a n e v a a, on lõuend, millele iseseisev rahvas peab looma oma kunstitöö.

Meie oleme pidanud pikka võitlust, et saavutada rahu. Meie oleme käinud ajaloo vankumata juhtnööridel, tehes läbi pika ajaloolise inkvisitsiooni nii paljul ja paljul kordel, niisutades oma poegade sooja verega kodumaa mulda.

Kuid saavutades rahu, oleme eksinud, kui peame teda jäädavaks.

Oleme patustanud nende lugemata ohvrite nimel, kes surid, et meie elada võiksime.

Ajalugu ei tunne jäädavat rahu — ajalugu tunneb ainult igavest vahelduvat võitlust, nagu tunneb seda looduski.

Tartu rahuleping on ainult üks etap rahu kindlustamiseks.

Rahvaste Liit on ilmasõjast väsinud ja majandusliliselt ruineeritud riikide hea soov ja tahe, — kas või igaveseks loobuda sõjast, kui toorest võitlusvahendist.

Kuid ka Rahvaste Liit on niivõrd maksev, nii palju autoriteetne, kui palju on tal reaalselt jõudu end maksma panna. Siit vajadus ka temal olla tugev — sõjaliselt tugev.

Meie geograafiline asend dikteerib meile ette meie tegevusviisid, meie välispoliitika. Oleme „maja maantee ääres“, ehk veel rohkemgi.

Oleme olnud ajalooliselt teiste tallermaaks ja kes garanteerib, et see tulevikus ei korduks!

Meie head naabrid ja sõbrad võtavad meid sõpradena nii palju, kuivõrd meie ise midagi suudame ja ise midagi võime.

Meie rahu, meie iseseisvus on niivõrd kindlustatud, kuivõrd ise suudame teda kaitsta. Kuid: si vis pacem para bellum — tahad rahu, ole valmis sõjale.

Jõulud on rahu pühad!

Veel enne kui ristiusu raske käsi meie kodumaale laskus, pühitses eestlane — pagan ka oma jõuluid. See oli püha päikesele, sellele igavesele elutoojale. Alates suvisest pööripäevast, hakkas päikese jõud raugema. Õõ pikenes, pimedus näis võimule pääsevat ja see kestis kuni talvise pööri-

päevani. Siis tuli pööre — pööripäev, 21. detsember. Päike oli võitnud, pimedus oli löödud. Siit peale pääsis valgus võidule. Ja muistne eestlane — pagan omas naiivses religiooneedis hõiskas kaasa võidu üle, mis tema jumal — päike — oli saavutanud. Seda hõisket ja juubeldust peet teine kord, siis kui päike oli kulminatsiooni punkti jõudnud (Jaanipäev — suvine pööripäev)

Ristiusk asetas targalt paganate pühade asemele omad ja lõi neile uue mõiste. Kuid kuni tänini on püsinud kommete jäänuste näol pagana usu mõisted — jõulu pühud, mida pärast süüdati ohvriks päikese jumalale, ja suvine jaanituli, mille tähendus seesama.

Nii siis, juba sellel ajaloolisel iseolemise ajal tunti jõuluid, kui päikese võidupüha, kui rahu püha, mida päikese jumal pika võitluse järele oli saavutanud.

Rastasajad on möödunud ja meie peame jõulusid anno 1924.

Üle meie väikese kodumaa taliste väljade helisevad jälle jõulukellad, mis raflu kuulutavad. Need helinad räägivad meile selget keelt, et tee rahule viib läbi võitluste, et ei ole igavest rahu, vaid ajalugu tunneb ainult rahu ja võitluste vahelduvaid etappe.

Sest „Si vis pacem para bellum“ — soovid rahu, ole valmis sõjale.

A. J.

Taktika ja määrustikud.

„Taktika muutub iga 10 aasta järele“, ütles juba Napoleon ja see tõde on püsinud tänapäevani, omades veel suurema õiguse praegusel kiirel tehnika arenemise ajajärgul. Iga uue saavutuse peale tehnika alal reageerub taktika uute võitlemisviiside tarvitusele võtmisega ja ühes tehnika edusammudega evolutsioneerub ka taktika.

Kõige selgemini võime jälgida võitlusviiside arenemist ja evolutsiooni taktikas — äsja möödunud ilmasõjas, milles iga üksik sõja aasta oma võitlusviiside poolest on vähe sarnane eelmisele. Napoleoni 10 aastane taktika muuteaeg osutus siin liiga pikana. 1914 a. taktika sarnanes vähem 1918 a. omale, kui 1914 a. taktika 1870 aastale.

Ilmasõja kestvusel kasutati ära igas üksikus lahingus hiigi ja verega saadud kogemused, neid instruksioonidega ja eeskirjadega sõjaväele edasi andes. Lõppes ilmasõda — tekkis ka uute väljaõppe aluste, määrustikkude, soetamise vajadus ja tarvidus — rajada neid sõja kogemustele. Kõik senised määrustikud käivad läbi põhjalikult puhastustulest ja muutuvad kuni tundmatuseni. Kunagi varem ei ole määrustikkude ümbertöötamine sündinud nii intensiivselt ja kiirelt, kui nüüd; järeldusi ja materjale on kogunud nii palju, et isegi õige raske on neid otstarbekohaselt ja põhjalikult ära kasutada.

Kuni ilmasõjani elas kogu Euroopa kauemat aega Saksa, või õigemini Preisi, sõjalise hüpnosi all. Seal võeti enesele eeskujuna ja ammutati doktriine, seal hangiti instruktoreid. Saksa määrustikud ja sakslaste metoodid olid uurimuste objektideks. Kuid ilmasõda toob muutuse: Prantsusmaa väljadel kapituleerub

sakslaste iseteadvus prantslaste eneseohverduse, hoogsuse ja kõrge moraali ees, ning tooniandjaks sõjaasjanduses saab Prantsusmaa. Kõikide silmad pöörduvad võiduresepti omamise lootuses Prantsusmaa poole. Prantsuse doktriin, Prantsuse määrustikud leiavad laialist poolehoidu ja nende sõjaliteratuur levineb kogu Euroopas. Saksamaa, kui kaotaja pool, on enam tahaplaanile surutud, olgugi et ka seal sõjaasjanduse alal kavakindlat tööd tehakse.

Ka meie kaitseväes on välisriikide määrustikud ja sõjaliteratuur omale kindla lugejate ringkonna leidnud, ja seda ka täie õigusega, sest iga ühe vähegi ajakõrgusel seisva elukutselise sõjaväelase kohus ja püüd on tutvuneda suurriikide võitlusviisidega ja sõjakogemustega, pealegi kallilt — miljonite inimeludega — omatud kogemustega. Need on peaaegselt määrustikud, millega meie kaitseväge sel või teisel teel on tutvunenud, vastavalt nende kättesaadavusele ja keelte oskusele.

Igatahes tervitav samm.

Kuid siin juures on olemas teatud asjaolu, mida tuleks võtta lähema vaatluse alla ja nimelt: üks asi on määrustikkudega tutvumine, iseasi aga nende kasutamine. Just nende kasutamises võib peituda see pahe, mille eest tuleks hoiduda; see pahe on nimelt püüe neid muutumatult vastu võtta ja täpselt kopeerida ka meie oludes, ilma neisse sivenemata, ilma enesele neid põhjuseid selgitamata, mis ühe või teise võitlusviisi tarvituselevõtmise juures mõõduandvaks olid. Sarnane „külgpookimine“ võib halbu tagajärgi anda, sest mis otstarbekohane teatud olukorras ja erilistes tingimustes — ei osutu alati õigena teisel.

Mis on määrustik? Ta on sõjaväe tegevuse kindlate juhtnõuade kogu, mis täielises koostöös selles sõjaväes valitsevate vaadete ja olemasolevate üld- ja tehniliste abinõudega.

Muutuvad viimased — muutub ka määrustik*). Võidakse vast küsida, kes seda „külgpookimist“ teevad ja kes selles süüdi. Vaatame lähemalt. Määrustik on osa taktikast ja taktika on määrustikkude õppimise ja neist arusaamise alus. Määrustik juhatab, kuidas tegutseda, taktika — mis põhjustel see nii viisi sünnib. Taktika, kui esitähitsusega sõjaväe õppeaine õpetamisel pörkame kokku jällegi määrustikkudega ja kahjuks peab konstateerima, et selles asjas meie kõige paremas seisukorras ei ole. Taktiliste ülesannete lahendamisel sõjaväe õppeasutustes, kus meie juhtiv koosseis (ohv. ja allohv.) oma sõjalise hariduse saab, tekib palju küsimusi ja arusaamatusi, mis õpilastele komistuskiviks saavad; mida vähem õpilasel sõjalisi kogemusi, sõjalist vaadet, seda raskemaks osutub ülesanne. Võtame konkreetse näituse. Ütleme, et õpilasel tuleb lahendada teatud taktiline ülesanne jalgväe pataljoni, või rügemendi piirides. Temal tuleb ülesande täitmiseks teha olukorra hindamine, otsus ja anda vastavad käsud. Nüüd algab see igatüüpi oma parema äranägemise järele tegutsemine peale, mis tihti peale kopeerimiseks ja meie oludes väga ebaõnnestunuks kopeerimiseks muutub. Üks kasutab ja võtab aluseks Vene, teine — Saksa ja kolmas — Prantsuse vastavat määrustikku.

Loomulikult on lõputulemus ja töö lahendusviis ka mitmesugune. Muidugi võivad nad kõik teatud määral õiged olla, kuid siiski on nii palju erinevust nendest arusaamise, nende täitmiseviiside, käsutamiste ja üksikute peensuste juures, et tahtmatult tekib küsimus: kui nii palju lahkuvate õppustes juba rahu ajal on, mis sünnib siis sõja ajal?

Siit tekib vajadus ühise doktriini ehk intellektuaalse distsipliini (Foch) järele, mis oleks sõjaväe väljaõppe aluseks. Selleks aitaks tuntuvalt kaasa ühise määrustiku tarvituse võtmine kaitsevääs. Sellega ei ole tahetud öelda, et kui meil ühine määrustik olemas, siis kõik sellel alal tehtud on. Sugugi mitte, sest et kunagi ei sünni täpselt üksteisele sarnavaid olukordi, mitmesugustes olukordades on maksivad siiski teatud ühtlased juhtivad ideed ja printsiibid, mis kergendavad edu saavutamist. Juhtivat koosseisu (ohv. ja allohv.) tuleb õpetada viimaseid kasutama ning neisse sedavõrd süvenema, et nad suudaksid igasugustes lahingoludes neid õieti ja instinktiivselt täita.

Need põhiideed, millele baseerub juhtide taktiline väljaõpe, peaksid sõjaväes ühised olema. Senini oleme läbi ajanud 1922 a. sõjainistri poolt kinnitatud ja ametlikult tarvitusele võetud jalgväe määrustiku I osaga (Tehniline ettevalmistus) ja see on kõik. Samal ajal on suudetud laskeasjanduse alal palju rohkem ära teha. Hiljuti ilmunud (1923) „Laske-eeskiri jalgväe relvadele“ on tuntuvalt kaasa aidanud laskeasjanduse paranemisele ja ühtlustamisele. Loomulikult ei saa sarnast põhjalikku tööd, nagu seda määrustiku kokkuseadmine on, üle öö teha, vaid see nõuab palju aega põhjalikku ja igakülgset kaalumist. Teisest küljest võib ka just mainitud asjaolu siin põhjuseks olla, et senini veel äraootaval seisukohal asutakse, sest ei ole ju mingit mõtet tarvitusele võtta määrustikku, mida vast mõne aja pärast ühel ehk teisel põhjusel muuta tuleks.

*) Sakslastel puuduvad küll praegu paljud määrustikus ettenähtud tehnilised abinõud, kuid nende määrustik ei ole mitte ettenähtud ainult praeguse olemasoleva 100.000 mehelse sõjaväe jaoks.

Kuid tõsiasi jaks ikkagi, et meie senini selle alal surnud punktis seisame.

Selle puuduse kõrvaldamiseks oleks siiski abinõu, olgugi et ajutine ja hädaabinõu, kuid siiski enam kui mitte midagi, — s. o. mõne välisriigi, ilma sõja kogemustega varustatud suurriigi määrustiku tarvitusele võtmine meie kaitsevääs. Kuidas leida aga seda kõige kohasemat ja meie oludele enam-vähem vastavat määrustikku?

Siin võiks jutt olla kõige pealt Vene, Prantsuse ja Saksa omist. Kõrvale jättes kõigi nende riikide määrustikkude enam üksikasjalisema vaatluse, püüame ainult mõne sõnaga seda küsimust selgitada.

Kõige pealt N.-Vene oma. Seal ollakse praegu veel isegi katsete ja otsimise ajajärgus ja midagi kindlat senini otsustatud ei ole; valitseb veel täieline lahkuminek vaadetes ja arvamistes sõjaväe organisatsiooni kohta ja otsitakse eeskju välisriikidest. Kus pole — sealt ei saa ka võtta.

Teiseks Prantsusmaa — riik, mille tegevust sõjaväe korraldamise alal jälgitakse kõige suurema huviga. Ta on praegune sõjateaduse keskkoh, kust ammutatakse ja värskendatakse omi sõjalisi teadmisi ja kellelt paljud riigid (Poola, Tšehho-Slovakkia, Rumeenia) eeskju võtnud oma sõjaväe organiseerimisel.

Kuid siiski ei tahaks pooldada arvamist, et meil otstarbekohane oleks tarvitusele võtta Prantsuse määrustikke ja nimelt jalgväe määrustikku.

Prantsuse jalgväe määrustik „Réglement provisoire de manoeuvre d'infanterie“, mis ilmunud 1920 aastal, on kokku seatud liiga värskele positsioonsõja muljete põhjal. Seda arvamist avaldavad ka prantslased ise ja Prantsuse sõjaliteratuuris on ilmunud hulk arvustavaid artikleid, milles etteheiteid tehakse selle üle, et tule mõjule on antud liiga suur tähtsus ja seega manööver, see peategur lahingus, liiga tahaplaanile surutud. Iseäranis teravalt arvustatakse suurte üksuste taktilise tarvitamise eeskirja „Instruction provisoire sur l'emploi tactique des grandes unités.“ See on ka loomulik, sest vaevalt on kunagi võimalust, isegi suurriikidel, esimestel sõjakundel nii palju tehnilisi vägesid (kahurvägi, tankid, lennävägi) rindele koondada, kui neid Prantsusmaal oli 1918 a., peale mitmeaastast positsioonsõda. Sellepärast tuleb kõigi abinõudega võrutada jalgväe lootusest teiste väeliikide peale ja istutada temasse veendumust, et tuleb loota eeskätt enda peale, ning uskuda oma jõusse. Pealegi on Prantsuse määrustikkudes (jalgväe ja suurte üksuste taktilise tarvitamise eeskirjas) üksiku juhi tegevus liiga kitsastes raamidest surutud ja väga piiratud, ning see alaline „encadré“ (tiivad kaitstud) on võimalik ainult seal, kus kitsal rindel tegutsevad palju väeosi.

Teiseks ei tohiks määrustik liiga definitiivne olla, sest selle läbi halvatakse juhtide enesealgatust (initsiatiivi), andes maad shabloonilisele tegutsemisele pähe õpitud normide järele, mille eest hoiduda tuleb. Kõige sellega ei ole tahetud sugugi öelda, et Prantsuse määrustik halb oleks — seal on nii palju õpetlikku ja tähelepanu vääriks, — vaid siin on ainult toonitatud, et tema tarvitusele võtmine omast tervikus vaevalt küll meie oludes otstarbekohane oleks.

Jääks veel Saksa määrustik „Führung und Gefecht der verbundenen Waffen“ (Ühendatud sõjariistliikide juhtimine ja lahing), mille I osa ilmunud 1921 a. ja II osa, milles käsitatakse tehniliste vägede ja abi-väeliikide tegevust — 1923 aastal.

See määrustik on üldiselt meie ohvitserkonnale enam-vähem tuntud ja ka keeleliselt enam kättesaadavam. Olles samuti ilma sõja kogemuste tulemusena, on temas siiski suuremat tähelepanu pööratud lahingtege-

vusele manööversõja oludes. Seal puuduvad tegevust halvavad kindlad normid ja liiga üksikasjalik, kivineud shabloon, mis omased Prantsuse määrustikule. Samuti puudub määrustikus tule mõju tähtsuse liialdamine ja peatähelepanu on pööratud manöövrile, mis esitähtsuse omab igas lahingus.

Kogu määrustikus puudub täpsete ettekirjutuste iseloom tegutsemiseks igal üksikul juhusel ja juhtidele on oma initsiatiivi väljenduseks laialdane võimalus jäetud. On antud vaid ainult üldtegevust koordineerivad ideed, põhiprintsiibid, mis ühised peavad olema kõikidele sõjariistliikidele ja mille elluviimine tagab vaadete ühtlust ning ühist doktriini sõjaväes.

Need oleksid lühidalt „F. u. G.“ paremused teiste määrustikkude ees ja vast küllalt kaaluvad selleks, et

tema ajutiselt (seni, kui puudub oma määrustik) üldtarvitusele võtmise küsimus esile võiks kerkida.

Tuleb veel silmas pidada seda, et meie jalgväe organisatsioon, samuti kui Saksa oma, on rajatud nõndanimetatud dopelt-taktika peale, s. o. iga jalgväe rühm koosneb laskurjagudest ja k.-kuulipilduja jagudest, kuna prantslastel rühmas on ainult k.-kuulipilduja jaod. Igatahes viiks „F. u. G.“ ametlik tarvitusele võtmine kaitseväes senini puudunud ühisele doktriinile sammu lähemale.

H. G.

Toimetuse märkus: „F. u. G.“ ilmub lähemal ajal Kindralstaabi VI osakonna väljaandel Eesti keelse tõlkes, millega ta kõigile meie väejuhtidele ka kättesaadavaks muutub.

Rahvusline aade kui meie sõjaväe kasvatusel alus.

Suurte ajalooliste sündmuste hindamisel on valit-senud kaks diametraalselt vastupidist vaadet: ühed väidavad, et suuri ajaloolisi sündmusi tekitavad üksikud isikud — ajaloo geeniused, kellel mass, rahvahulgad on ainult aineks, objektiks ja selleks materjaliks, mille kaudu geenius teostab omi kõrgeid sihte, pannes laine-tama inimhulgad.

Teised ajaloolased, selle vastu, tõendavad, et iga ajaloo tegelane on omaaja olude saavutus ja oma aja mõtteilma produkt, on tuhandete salajaste narmasjuurekestega seotud massiga, kust ta võrsunud. Soodsad ajaloo sündmused upitavad sarnased ajaloo juhid inim-masside etteotsa, mass viskab, nagu kraater oma süga-vestest, teatava isiku oma pinnale, kes kehastab massi salajased ideed, juhtides ja viies rahvahulgad „tõo-tatud maale“.

Viimane väide näib viimasel ajal võitvat ja domineerivat. Dr. G. Bon omas „Masside psükoloogias“ nimetab meie aega masside ajajärguks. „Ajalooline teguvõim ja valitsemine on libisenud kunin-gate käest ja ajalugu juhivad inimmassid. Masside jõud on ainukene võim, mida keegi ei kõiguta, vaid mis järjest kasvab.“ (Bon.)

Ei saa eitada ajaloo suurvaimude teeneid suu te ajaloo sündmuste juhtimisel. Kuid ajaloo juhid vaja-vad oma ideede teostamisel ideeliselt valmi-nud massi. Selleks massi ettevalmistuseks on tar-vis rahvahulkadele sisse kasvatada — sugereerida aadet, mis valdaks tervet hulka, mis oleks ühiseks plat-vormiks ja üldiseks kandvaks ideeks ühisel ajaloo tege-vusel.

Niisugused suured ajaloo sündmused on nõud-nud pikka ettevalmistust, sest mass on konservatiivne omama uusi vaateid. Isegi vanaaja sõjakäigud tõen-davad seda.

Aleksander Suure sõjakäik Aasia valdamiseks nõudis kahe inimpõlve eeltööd. Oli tarvis sundida vai-kima sõjakat Balkani poolsaart ja oli tarvis enne võita riikuid Greeka võimkondi, et siis alles ettevõtta suurejoonelist sõjakäiku Väike-Aasiasse.

Niisama nõudis Hannibali sõjakäik Rooma vastu 2—3 inimpõlve eeltööd. Hamilkar Barki ja Asdrubali oli enne tarvis, et võis tõusta sellest samast perekonnast Hannibal, kes viis omad Afrika päikesest pruuniks põlenud kõrbepojad üle lumiste Alpide.

Prantsuse revolutsioon, mis pani liikuma määratud rahva massid, nõudis mitme inimpõlve eeltööd. Kuid Prantsuse revolutsioon löi ka sõdade pidamises uue ajajärgu. Siit saavad alguse „rahvaste sõjad“ ehk „sõja-riistus rahvad“.

Revolutsioon rakendas sõja otstarbeks tegevusse terve rahva ja terve tema jõu. Kuid suurte inimmasside liikumapanemiseks oli tarvis lihtsaid, kuid kõrgeid aateid, oli tarvis lipukirja, mis massi sütitas, mille eest sõditi ja mis vääriline oli, et tema eest surra võiks.

Need olid vabaduse, vendluse ja sarnasuse ideed (liberté, fraternité, égalité), mis Napoleoni sõdurid oma püssitääkidel Euroopa pehkinud mõtteilma laialikandsid.

Revolutsiooni lihtsad ideed, mis ühtlasi tugesid prantslaste rahvuse enesetundele ja uhkusele, olid selleks vaimliseks baasiks, mis pani ideeliselt liikuma terve Prantsuse rahva. See võimas liikumine osutus kohutavaks tervele Euroopale.

Uueaja mõistete järele esines siin esimest korda ajaloo näitelaval terve sõjariistus rahvas, olles vallatud ühisest ideest.

Napoleonile kerkib tasahiljakesi vastane, kes kasu-tas tema enese võtteid ja kes Napoleoni saatuse otsus-tamisel a. 1813—1815 esimest rolli mängib. See on Preisimaa.

Prantsuse vägedele, kes sütitatud revolutsiooni ideedest, pannakse Preisimaa poolt vastu rahvus-line sõjavägi, kelle aateks „Vaterland!“

„Preisimaa lüüasaamine 1805—1807 a. ja Tiltsit'i rahu 1807 a. toob Preisimaa romantilistest unistuspil-vedest alla maapeale.“ (Batault).

Preisimaa elas senini oma mineviku — Friedrich Suure loorberitel. Napoleoni sõjavägesid peeti bar-baarideks, kellel aimugi ei olevat Friedrich Suure sõja-pidamise kunstist.

Kuid Preisimaa lüüasaamine avab sakslaste silmad: Prantsusmaa on tugev — ideeliselt tugev.

Preisimaa algab suuri sõjaväelisi ja riiklisi reforme. Kõik rahva jõud pandi selleks liikvele. Poliitikas viib riigimees Stein läbi tähtsad uuendused. Sõjavägi reorganiseeritakse. Scharnhorst ja Gneisenau viivad läbi üldise sundusliku väeteenistuse kohustuse. Mõtte-teadlased Fichte ja Hegel on Saksa rahvusetunde inspiiraatoriteks. Schleiermacher, Arndt, Kleist, ja Schlegel on Saksa koolinoorsoo sütitajateks ja õhutajateks. Kõik rahva ainele ja vaimline jõud koondatakse ühte tulipunkti — rahvusetunde sse, mille tule-museks tugev rahvusline sõjavägi.

See rahvuse tunne oli Saksamaa tugevamaks alu-seks, mis murdis ajajooksul Napoleonigi ja mis pool-sada aastat hiljem löi Saksa keiserrigi. See rahvuse tunne kasvas lõpuks hiiglaseks, pannes hirmu tundma kogu Euroopa.

Prantsuse revolutsiooni väed ja Preisimaa rahvusline sõjavägi — need on kaks iseloomulist ajaloolist näidet, kuidas rahvaste sõjad vajavad üldist aadet ja platvormi, mis oleks rahvamassidele lihtsad ja arusaadavad, mis ühendavad, vaimustavad ja sütitavad. J. Jaurès ütleb omas *L'armée nouvelle*: „Rahvas on alati olnud enam-vähem inertne mass; tarvis alati ohvrituld, mis massi lõomama paneks“.

Ja millised jõud peituvad ühes rahvas, kui ta tervikuna sütitatud ühisest ideest!

Mis oli meie sõjaväe kandvaks aateks, ohvrituleks, mis Vabadussõja kestel sütitas ja vaimustas? Ja mis peab olema meie praeguse sõjaväe kasvatus vaimlikeks baasiks, mis sütitaks ja vaimustaks tulevikus?

Siin ei või olla kahte vastust. Meie oleme rahvusline riik. Meie rahva ühine minevik, ühine kultuur ühine rahvus, ühine keel ja meel peab tuginema ühisele rahvustundele. Tugev rahvustunne peab olema meie kindlamaks siduvaineks, kitiks, mis liidab väikese miljonilise rahva üheks tervikuks, mis ei puruneks välishädaohu haamri all. Meie riiklise iseseisvuse teostamiseks mõjus kaasa ajalooliselt soodne silmapilk. Kuid see soodne juhus oleks ka ainult juhuseks jäänud, kui ei oleks olnud juba ajalooliselt valmistatud pinda ja esimeses järjekorras ajalooliselt õhutatud rahvustunnet, mis oli tugevamaks nurgakiviks meie sõjaväe loomisel ja riigi rajamisel. Seda ajaloolist riiklise iseolemise pinda valmistasid juba mitu inim põlve ette, — kasvatades ja ergutades rahvast rahvuslise aatega ja meie ajaloolise mineviku kauge iseolemisega. Minevik ja tulevik on ju alati rahvuslise aate suurimateks õhutatuteks olnud. Ilusaks näiteks sellele, peale meie naabrite — rajariikide — on veel Iiri rahva kangekaelne võitlus, kes 700 a. tagasi vaba ja iseseisev oli ja ka nüüd end õigustatuks arvab vabaks saada ja vaba olla. Ka siin sütitab ja ühendab rahvusline aade ühiseid rahvapoegi veriseks võitluseks.

Kui kõik muud elemendid, mis tarvilikud riigi moodustamiseks, on olemas, nagu: territoorium, rahvas, valitsus ja sõjavägi — siis on kõigi nende elementide ühendajaks ja neist ühe terviku loojaks — ühine rahvuse tunne.

Praeguse Euroopa riikide piiritlemine baseerub ju peaaegjalikult rahvuste järele. Ilmasõda tõstis küsimuse veel teravamal kujul esile, tuues rahvaste enesemääramise õiguse — aate, mis ka Rahvaste-Liidus omale eluõiguse omas.

Väljamõeldud sellest, et meil ei ole sõjaväge, vaid kaitseväge ja hädaohu ähvardusel peab kogu rahvas ühinema tervikuks, just sellepärast ei pea mitte ainult sõjaväe, vaid kogu meie rahva kasvatus baseeruma rahvuslise aate aluspinnale. Veel enam. Meil olgu kogu meie rahva materjaalsed ja vaimlised jõud koondatud ühte tulipunkti — rahvuslise aate õhutamiseks ja sütitamiseks. Ilus ajalooline näide ja eeskugu selleks on Saksa rahvustunde ärkamine 1813 a.

Kuid selle rahvuslise aate õhutamiseks on meil kasvatuses ja eriti sõjaväe kasvatuses omad määratud puudused. Meie kurblooline ja kirju minevik on jätnud armid meie rahva hingeellu. Rahvas, mis suures enamuses võõras keeles ja võõras meeles kasvatatud, ei suuda sütitada nüüdset noorsugu rahvuslises vaimus. Et teiste tuld anda, selleks peab enne ise põlema. Kuis võib rahva juhtidelt nõuda eneseohverdust, kui neid on kasvatatud külmad palgalised ametnikud? Kuis võib meie ohvitserilt nõuda rahvuslist uhkust, kui teda alles 1921 a. õpetati: „Vabadussõda oli mustlaste sõda!“ Võõra kasvatus näol on

meie hingeellu pesitsema jäänud armid ja neid põeme vist kaua.

„Kulub ära mitu põlve soodsaid olusid ja visa püüdu rahva ihu ja hinge tervendamiseks, et kidur rahvas kujuneks jälle Eesti rahvaks“ (J. Luiga. „Eesti vabadusvõitlus“, lhk. 179). Kuid see ei tähenda veel, et meie peaksime käed lödvalt rüppe laskma, et peaksime ohkama ja hoigama. Ei. Praegune ajalooline moment nõuab energilist tööd, terve rahva ühistööd ja esimeses järjekorras sisemist propagandat — õhutatust rahvuslise aate süvendamiseks!

Vähe on sellest, et meie sõjakooli kasvandikud omavad tarku ja kuivi sõjateadmisi — väga tarvilikke nende tulevasele elukutsesele, kuid tarvis oleks ka peale selle sütitavat tuld rahvuslise aate õhutamiseks.

Veel enam oleks seda õhutatust tarvis meie kooli noorsoole, kellest ajajooksul võrsub välja meie intelligents, meie mõtlejad ja juhtivad rahvakiht.

Rahvuslist õhutatust on tarvis seltskondlikes organisatsioonides, mis moodustavad vahelüli rahva ja sõjaväe vahel.

Meie kirjanikud peaksid loobuma haiglasest kosmopoliitilisest epigonismist ja anduma rahvuslise kultuuri ja aate levitamise tegevusele. Ajakirjandus peaks leidma paremaid jõudusid ja alati ruumi oma veergudel rahvuslise aate õhutamiseks. Poliitilised parteid peaksid loosungiks võtma suure riigimehe Stolõpini hüüdsõna: „Mul ei ole tarvis tugevaid parteisid, mulle on tarvis tugevat riiki!“

Kogu see rahvuslise aate õhutatustöö kannaks riiklike kasvatuspropaganda ilmet. Ta peaks olema rahvusline propaganda, mis oleks vaba igasugustest marurahvuslistest kahtlastest ja mustadest võtetest. Meil ei ole kahjuks sellel alal senini liigutatud udusulgegi.

Riiklise iseseisvuse saavutamiseks oleks tehtud nagu kõik. Välishädaoht liitis Vabadussõja ajal meie rahva üheks perekaks, kuid siis loodud sisemine side näib ajajooksul pudenevat. Kogu meie vaimuelu on viril. Meil puuduvad sihid — suurejoonelised ja kaugeulatunud. Vaimline tardumus on halvanud kogu meie olemise.

Kui pöörame pilgu Idasse, üle piiri, siis võiksime kahjuks sealt palju-palju õppida. Kihutustöö noorsoo kasvatuses ja kõigeilgema propaganda on riigi tüüdi esimeseks ülesandeks. Selleks ohverdatakse määratud summad ja rakendatakse tööle paremad vaimujõud. Erilist tähelepanu väärib seal propaganda sõjaväes. Selle ülesanne on lihtne: igast punaväe sõdurist teha ideelist kommunisti — punaväe aadete eest ideeliselt võitlejat. See õhutatustöö tehakse laialdasel mastaabil, teades, et tuleviku sõjaks on tarvis lihtsat üldkõitvat vaimlist baasi, mis sihis tuleb ka kasvatada rahuaja sõjaväe.

Õppigem vaenlaselt!

1. detsembri õpetund olgu meile selgeks näiteks, millise vaenlasega ja milliste võtetega meil tegemist.

Meie tulevane vastane on kasvatatud klassisõda õhutavas vaimus — ühe rahva-klassi terroris teiste üle.

Meie peame temale vastu seadma oma kaitseväge ja terve rahva, mis kasvatatud rahvuslise aate ja rahvuslise iseolemise ideedel.

Rahvuslise aate õhutamiseks asugem tööle!
A. J.

Sogased veed.

(Võrdlusi ja paradokse).

Kevade on ülemineku aeg talvelt suvele. See üleminek sünnib pikkamisi: „peale talvise pöörpäeva tuleb päike iga päev ühe kuke sammuga põhja poole“, arvab rahvas. Kalendris aga seisab kindel päev „kevade algus“.

Kevaded on mitmekesised — mõni kevade algab vara suure tormiga ja saoga, ajab ära talvise lume, kuid varsti pöördub tuul põhja kaarde ja külmad tulevad tagasi. Siis vindub säärane kevade paar-kolm kuud: esimesel mail tee kas või lumememme, ning suviste pühil sajab rahet ja rätsakat, ning külmavad ära õunapuude õied. Mõni kevade ei kipu sugugi liig vara tulema. Kui ta aga kord tulnud, siis edeneb ta hoopis jõudsamalt ja järjekindlamalt ning toob lõpuks väga ilusad ilmad, värske lehestikuga ja õietega.

Kevade ilmad on heitlikud — olgu see kevade ise pikk ehk lühike. Ei tea õieti, missuguses riides pead väljaminema: kevade ilm petab ja tüsatab. Kevade teed on porised ja veed sogased.

* * *

Ehk nurisete juba, miks nii pikalt lobisen sellest, mis kõik isegi teavad.

Aga just sellepärast, et kõik teavad.

Kujutage enesele ette olevusi, kes kaht kevadet ei näegi, näiteks rukki orast: ta ei ole sugugi kevade suhtes nii kogenud, nagu meie. Iga lõunatuult, iga sooja päeva peab ta ilmingimata talvekülmade lõpuks, kuid iga kevadine külm päev ajab talle vist küll ahastuse peale: „Ah, siis niisugune ongi teie kõrgeks kiidetud suvi! Ptüü!“

Eks ole inimese iga mitme nähtuste suhtes veelgi lähem, kui rukkiorase eluiga aasta aegadega võrreldes?

Kui paljudest asjadest teame meie ainult kuulujuttude kaudu! Kui vähe oleme näinud oma silmaga! Kes on meist nii vana, et oleks näinud Ristiusu ja Muhamedi usu algpäivi, suurt rahvaste rändamist, Rooma riigi hävinemist, keskaja koledusi, risti sõdasid, nii nimetatud „Uuestsünni aega“ (renessans), reformatsiooni aega ja 30-ne aastast sõda ning Prantsuse suurt revolutsiooni! Ei tühtegi hinge! Ainult raamatute kaudu teame midagi, ning selle „midagi“ najal teeme oletusi ja unistame tulevikust.

Hea on, kui inimesel on küllalt huvi ja võimalusi neid ajajärke mitmekülgsest tundma õppida. Kuid vähe on sääraseid. Suurem hulk on kas külm olnud niisuguste küsimuste vastu, ehk jälle on puudunud tal võimalus: elu mured, igapäevane leivateenistus on takistanud.

On ka tarvilik, et inimene uuriks ajalugu erapooletult. Kahjuks aga puudub just see kulda-väärt omadus suuremal osal: parteilikkus, mida näeme omas igapäevases poliitika elus, valitseb ka ajaloo uurimisel ja lugemisel. Nii näeme, et suured ajaloo uurijad ei suuda jõuda ühisele otsusele ei ajalooliste sündmuste valgustamisel, ei hindamisel: millest üks on vaimustatud, seda teine siunab põrgu põhja.

Veel vähem erapooletust tohime loota lihtsatelt ajaloolugejatelt: nagu mahavilistatakse vastaspartei agitator, nii virutatakse nurka ka raamat, mis ei vasta lugeja meelsusele.

See on inimese päris patt: peaks kuulama eest-kätt just vastaspoole tõendusi, ainult siis leiad õiguse. Mis ütlesite vägeda juhatajast, kes ei taha teadagi oma vastase plaanidest, jõududest, asetusest jne., ning kuuleb ainult heameelega meelitajate kiitusi

oma enda tarkusele? Sarnane sõjamees saab ikka lüüa. Kuid, tunnistagem tõtt enesele — sääraseid viletsad sõdurid poliitika alal oleme meie kõik: meie kuuleme heameelega oma partei juhtide ja tegelaste ülistamist ning võistlevate parteide maha tegemist. Tagajärg? Tagajärg on see, et meie ei ole sugugi targemad päevaküsimuste otsustamisel, kui kevadine lume alt tulnud oras, ehk küll võiksime olla palju targemad, sest meie oleme vanemad ja meil on raamatud.

Näiteks, võtame Prantsuse suure revolutsiooni 1789—1802. See on väga õpetlik, kui tahame õpetust võtta.

Revolutsiooni sihiks olid üles seatud kõrged aated, mis Inglise riigi põhiseaduses olid maksma pandud ja „suures kirjas“ (charta magna) välja kuulutatud: isiku puutumatus, usu, sõna ja trükivabadus, ühe-õiguslus seaduse ees jne., juure lisades vendsust. Ohinaga asuti nende teostamisele. Kuid partei võitluses ei peetud piiri. Kõige suuremad lõuamehed ja ässitajad ajasid üles Pariisi kõige pimedama olluse, organiseerisid selle iga silmapilk võitlusvalmis olevaks väeks ja kiskusid aegapidi valitsemise võimu oma kätte. Teised tegelased ja rahvakihid ei astunud õigel ajal vastu jultunud usurpaatoritele (võimuharajatele) ja selle tagajärjed olid sama hävitavad, nagu näeme praegu Nõukogude Venemaal. Pandi maksma äärmise hirmuvalitsus: inimesi püüti ja vangistati vähema kui kahtlase pilgu eest, tapamasin töötas ööd ja päevad. Surmamõistetuid oli nii palju, et tuli välja mõtelda eriline tapamasin, giljotiin, et kõiki tribunaali poolt surmamõistetuid ära tappa. Ka seda oli vähe, — korraldati veresaunad, kus tuhandate kaupa korraga tapeti, nagu Vendées, Lioonis (30.000) ja mujal. Hävitati ära demokraatiline põhiseadus. Surma said ka kõik need parteilõvid, kes demagoogia abil teineteiselt võimu ära kiskusid.

Töötamine jäi kõrvaliseks asjaks: rahva hulgad kisti poliitikasse, toideti ja kaeti rekvireeritud vilja ja varadega, niisamuti organiseeritud massuliste väge.

Nälg, viletsus ja häda tüütas ära kõik — ka needsamad „revolutsiooni eelväed“ kes seni olid õhinaga revolutsiooni süvenenud ja kontrrevolutsionääre halastamatult tapnud. Diktaatorid langesid sama tapakirve all, mille alla nad olid saatnud tuhandeid.

Riigi piiril seisvad sõjaväed olid palja jalu, söömata ja palgata ning tõrkusid sõdimast. Siis tuli geniaalne väejuht, tühtlasi väga auahne mees, suutis meelitustega ja ähvardustega viia mehed lahingusse, võitis lahingu, riisus paljaks võõra linna, toitis ja kattis rõõvitud varaga oma sõjaväe ja saatis rõõvitud raha Pariisigi.

See meeldis rahvale.

Kui ta juba küllalt kuulus oli, löi ta ümber maksva korra ja pani pähe keisri krooni — Napoleon I nime all. Nii oli revolutsioon teinud oma ringkäigu — kuni keisri kroonini.

Pea nõendama, et 1) revolutsiooni vastased ei ole tahtnud näha tänini neid põhjuseid, mis välja kutsusid Prantsuse suure revolutsiooni ja 2) revolutsionäärid ja sinnapoole kalduvad ei ole tahtnud tunnistada tänini tolle revolutsiooni varjukülgi ning kalduvad nende samade vigade kordamisele, mis õnnetuks tegid Prantsusmaa. Iga mees loeb hea meelega niisuguseid kirjutusi tollest revolutsionist, mis tema poliitilisele meelsusele mokka mööda on — vastast mitte.

Mis kasu siis säärast lugemisest, enese hullutamisest?

* * *

„Aga kuhu jäi kevade?“ küsitate. Kevade ja Prantsuse revolutsioon on ainult näited, mille varal meil kergem mõista üleelataavaid sündmusi ja hinnata nähtusi.

Kui revolutsiooni võrrelda kevadega, sest revolutsioon on üleminek ühest ühiskondlisest vormist teise, siis on meie kohta see võrdlus veelgi tabavam: meie rahvas algab tõesti uut elu. Meie seljataga on pikk aeg, kus Eesti rahval ei olnud võimalust oma käekäigu parandamiseks midagi ette võtta.

Nagu oras lume ja jää katte all magab talveund, nii suikus surmaund Eesti rahvas võõra vägivalla all. Nagu karm talvine tuul puhub üle maa, nii valitses võõras karm tahtmine üle Eesti: meie esivanemate tahtmisest ei küsinud keegi midagi.

Nagu talvel on sula ilmu, nii oli ka meie esivanematel pehmemaid päivi: See oli Rootsi aeg, kus eestlasi ka arvesse võeti, kui selle maa kodanikke, ja nende huvidega rehkendati. Ning nagu päris süda talv oma täie võimu kätte saab alles peale pööripäeva sula (ehk uue aasta sula, nagu mõnel pool nimetatakse), nii just sündis ka meil. Öhtu Euroopas oli pööripäev juba möödas: Rooma paavsti määratsev võim oli murtud usupuhastuse võitluses. Ühes sellega algasid jõudsalt edenema vabaduse ja inimese aated. Ning Rootsi aeg tõi need aated ka meie maale. Just siis, kui rahvas hakkas juba selle vilja maitsema, tõusis torm idast. — Tuli suur Põhja sõda. Sarnast määratsemist, hävitamist ja tapmist, nagu tolle hirmsa Peetri ajal, ei ole Eesti maa kunagi enne näinud. Ning inimesed, kes üle jäid sellest hirmsast hävitamise tormist, visati pärisorjusse, milist ei ole olnud Öhtu-Euroopas ka kõige pimedamal keskajal. See kolo poatükk meie minevikust on rahvale alles tundmata, sest Vene valitsus ei lubanud sellest sõnagi tõtt rääkida. Hoopis vastupidi — ta laskis ennast kujutada rahva päästjana ja vabastajana pealegi. Vene aeg, see 200 aastat, on meie südatalv.

Kuid siis tuli jällegi lääne torm. Talve valitsus murti selles tormis. Ida tuuled on meil ikka külmad, karmid, surma ja katku toojad.

* * *

Jooksevad kevadised tormised veed — need on ikka sogased. Pikapeale selgub vesi.

Meil on ta hakanud juba selguma, tänu taevale, tänu Eesti kainele iseloomule. On hakanud selguma palju kiiremini kui oodata ning loota tohtis, sest ta oli väga sogane. Venelastel oli imeline and teisi hullustada, päid segi ajada. Ning meie pead olid väga segi actud. Venelased rääkisid ja kinnitasid, et Öhtu-Euroopa olla vanaks läinud, Öhtu-Euroopa kultuur olla läbi ja läbi mada, Öhtu-Euroopas ei olevat intelligenti — ainult Venes olla intelligent. Venel olla ajalooline ülesanne — päästa inimsoo kultuuri, päästa inimsugu, mis olla mädanemas, sest Vene rahvas olla Jumala võietud rahvas, olla Messias. Vene rahva, Vene maamehe südames olla puhas õigluse tunne, ja ei kuskil mujal, ning Vene rahvas pidavat puhta õigluse ilmas maksma panema.

Ning meie uskumise seda — nad oskasid meid seda uskuma panna. Kas oli tegelikku alust selleks usuks? Ei olnud. Muidu peaksime ju omad koolid sulguma ja hariduse tunnistama kuradi kiusatuseks, nagu seda tegid keskaja fanaatilised mungad. Vene rahvas oli ja on praegu kõige vähema haridusega Euroopas ja endise Vene keiserriigi piirides. Meile tuubiti sisse arusaamine Türgist ja Türgimaast, kui

mingist õige pimedast rahvast. Kuid Vene piirides asuvad muhamediusulised rahvad olid palju enam haritud kui venelased: vähe oli, näiteks, tatarlaste seas mehi, kes kirja ei oskanud. Paljud oskasid kirja pealegi kahel keelel: omal ja Vene keelel, nagu meiegi.

Ehk oli Vene rahvas poliitiliselt küps? Ka seda mitte. Oli suur mäss peale Ivan Hirmsa valitsust. Siis talitati just samuti, nagu 1917 a. sügisel bolshevistlike mässu ajal: riisuti varandusi sealt, kus seda oli, lõhuti ära riiklised vilja aidad ja jaotati ära eneste vahel, homse päeva peale ei mõeldud. Isegi bojaaride naised ja tütreid jaotati ära Moskva agulite elanikkude vahel. Tapeti uisapäisa, kes ette julgus. Tapetuid oli nii palju, et neid ei maetud: tiriti jõkke, et küll jõgi nad eemale viib. „Inimene oli kui metsaloom, kartis kokku puutumist teise inimesega ja varjas ennast padrikutes ja koobastes“, ütleb Vene selleaegne krooniker.

See ei olnud revolutsioon, mis muudab ühiskondlisi vorme, vaid mäss — mõtetu inimeste tapmine ja varade hävitamine. Selle tagajärjeks oli äärmine vaesus ja vägivalla valitsuse kõvenemine.

Siis olid suured mässud riigi idal piiril — Stenka Rasini ja Pugatševi mässud, samuti ainult põletamine, riisumine ja tapmine, millele järgnes igakord surve suurenemine.

Muul ajal aga orjas Vene talupoeg mõisnikku, kirikut ja kõrtsi, ning ei teinud mingit tegemist poliitikaga.

Ehk oli Vene ideederikas?

Öhtu-Euroopast olid sisse toodud humanitarismi ja ühiskondlikud ideed, mis ka Vene omapärastes oludes said ümber moonutatud.

Paneb imestama, mis nõidus see oli, millega Vene meid sundis ennast nii austama ja ülistama.

Sakslaste mõju all oleme elanud 700 aastat. Venemaa hakkas ideeliselt meie peale mõjuma vast läinud aastasaja keskpaigas ja suuremal määral seda vast ainult Aleksander III valitsuse algusest — nii siis vähem kui ühe inimese iga. Kuid tunnistagem — see mõju on suurem ja laialisem, kui sakslaste mõju. Kadakasakslus on rahva põlguse all juba mitukümmend aastat, võitlus tema vastu on võtnud ajuti õige suure hoo, on äge olnud ning kadakasaku on meil käputäis — mõisa toatüdrukutest võrsunud prouakeste näol. Sakslaste suhtes oleme endid leidnud erirahvana juba ammu. Kuid Vene vastu? Enese erirahvana tundmine venelaste suhtes hakkab vast nüüd ennast arendama. Esimene ilmekam samm selleks oli vast Peeter I. monumendi koristamine pealinna tähtsamalt platsilt.

Prof. Bloch nimetab Venet sooks. Vist selles seisabki Vene mõju vägev jõud. Kes on sattunud soo peale, sellel on vähe lootust pääseda — soo imeb ta enesesse. Selle vastand oleks siis Öhtu-Euroopa kultuuri rägastik oma lumiste tippudega. Sinna ronimine nõuab julgust, jõudu ja suurt tahtmist. Mägede suurus ehmatab, ajab hirmu peale. Kadakasaks on kui kõrtsmik tolle mäe jalal, kes suurustab sellega, et ka tema olla lumiste kõrguste lähedal. Vilets. Olen uhke sinu peale, Eesti, et oled ära tulnud soo pealt ja ei taha hakata kõrtsmikuks mäe jalal, vaid tahad ise ronima hakata lumistele kõrgustele, kus silmaring lai, kus õhk on puhas.

* * *

See Vene mõju on meisse imbunud nagu oopiumi kihvt: ta on ära mürgitanud meie organismi, aga meie ei näe teda. Meie oleme tema mõju all, nagu vaimu haige on mõne idee fixe'i mõju all — ta ei näe oma haigust: ta peab ennast terveks ja mõistlikuks. ning kõiki teisi inimesi — poolhulludeks. Selles

seisabki raskus: kõik ihuliste vigadega haiged otsivad arsti abi ise, vaimuhaige seda ei saa teha, sest enese meelest ei ole ta midagi viga.

Vaba kodanik, kultuurinimene peab vaimlisi väärtusi kõige suuremateks ilmas. Sellepärast hoolitseb ta oma au, oma nime eest. Temas inimese haavamist peab ta kõige suuremaks ülekohtuks enese vastu. Teine lugu on iseloomuta orjaga, hingemaa mehega: too laseb enesele rubla eest näkku sülitada. Avaliku sõimu vastu on eestlane ennast ikka kaitsevad südilt ja vahvalt.

„Tshuhna“ ajas eestlase ikka marru. Kuid kui kaudsel teel sülitati näku palju valusamini, siis ei osanud küllalt teravalt seda tunda. Kui Toompeale ehitati Vene võimu märk peakirikku näol, et, vaata, siin ma istun ja siit ma ei liigu, kui keset linna püstitati Eesti rahva mõrtsukale ausammas, kui Eesti rahvusline endine püha paik Tartu ümber ristiti „Jurjeviks“ — kas rebenesid siis paljudel südame haavad? Kas visklesid hingepiinas ja vihas siis paljud? Kas „Jurjevits“ nähti rahvuslise pühaduse julmi teotamist? Ei mitte liialt, sest see oli ju ainult nimi, sõna. Kuid vaimu tapab ju sõna, mitte nuga või kuul.

Samuti tarvitavad paljud praegu „Petrograd“ „Peterburi“ asemel. Ometigi oli Peterburg mitte venelaste pealinn, vaid Vene keisririigi pealinn.

Vene keisririik oli aga paljude rahvuste ühine riik, olgugi et nad vägivaldselt olid surutud selle riigi piiridesse. Iga Vene keisririigi kodanik pidi ju nõudma ja kaitsema enese ja oma rahvuse ühevääriliseks tunnustamist iga teise sama riigi rahvaga. Nii pidi Peterburi ümberristimine tunduma näkku sülitamisena kõigile mittevenelastele. Kuid soo gaas on meid juba sedavõrd uimastanud, et meie säarast haavamist enam ei tunne. Ning tarvitades meile suhu surutud sõna, anname ise välja enesele vaimlise orjapassi.

Samuti tarvitame Vene keelt ja Eesti keelses kõnes sekka ka Vene keelseid sõnu — ilma mõtteta, ilma hädasunnita. Kui selle peale tähelepanu juhitakse, siis saame pahaseks ja peame märkuse avaldajat kitsarinnaliseks ja väiklaseks, meie tunneme enese temast üle olevat, sest meie olla juba küllalt vabameelsed. Tegelikult oleme ainult soogaasi mõju all — vabameelsusega ei ole siin midagi ühist.

* * *

Sõna on teo isa, mõte on teo ema. Kui hunt lammast murrab, siis pole selleks teoks küll sõna tarvis — nälg ja kihvad aitavad selleks küll. Pugatschevil põletamiseks, tapmisteks ja riisumiseks polnud ka tarvis sõna, selleks püsis küllalt Vene maa-mehe „vabameelsusest“.

Kuid vägevate tegude jaoks, mis loovad kultuurirahvaid ja toidavad ning katavad miljonid, mis lubavad rahva arvu mitmekordseks tõsta, ilma et nälg ja naaberrahvaste rõõvimist tarvis oleks, sarnaste tegude jaoks on tarvis sõna. „Sõna oli Jumala juures ning sõna oli Jumal.“

Ärgem pidagem siis sõna tühiseks asjaks. Ärge pruukigem teda kurjasti ja ärge lubagem teda ka teistel kurjasti pruukida.

* * *

Oleme väike rahvas. Tihti peale kuuleme arvamist, et oleme nii väike rahvas, et meie iseseisvalt eladagi ei suutvat, ainult teiste najal ja teiste varjus võida meie elada.

Sellega on ju otse väljaõeldud, et oleme parasidid, et oleme mingisugune umbrohi, nagu nõges aia all, ehk vesihein kartulivagude vahel.

Ning säarast arvamist peetakse väga vabameelsuseks. Tegelikult on see ainult soo peal sisse kasvatatud orjavaim, mis nõnda räägib. Kultuurilim ja vabameelsus ei tunne sarnast rahvaste hindamist, et kellel rohkem suusi söömas, sellel suurem elu õigus. Vanas Hellases ei olud niigi palju rahvast, nagu Eestis. Ometigi on tema kultuur imestama pannud kõiki rahvid ja rahvapõlvi meie päivini. Kui Room algas oma võidukäiku, oli ta elanikkude arv vähem, kui praegu Viljandis. Ons' Eesti praegu kõige vähem riik Euroopas ja ilmas? Väike Luksemburg ei mõtlegi liituda Belgia ehk Prantsusmaa külge, olgugi et seal rahvusliste tundemärkide vahe kuigi suur ei ole. Palju näiteid võiks veel tuua sellest, kuidas kultuurilmas hinnatakse rahvuslist vabadust ja rippumatust. Meis aga räägib veel kõvasti soovaim, kes tahtis meid ära neelata ja oma äraandliku nõu vabameelsuse nahasse ja teaduse koorega katab.

* * *

Oleme väike rahvas. Et auga seista iseenese eest, peame oma vahel tihelt kokku liituma, peame teravalt välja arendama oma rahvustunde, peame põhjani selgitama isamaa mõiste. Ons' seda tehtud? Enam küll vastupidist. „Vabameelsuse“ ja „teaduse“ nimel seletame, et rahvustunne on kitsarinnaline, et rahvusmõiste on tagurline, ajast ja arust iganenud värk. Tahame olla moodsad ja ülistame ainult üldinimest. Vaadake ainult ringi, kuulake arvamisi, lugege kriitikat, siis teate näitusi toomata, kuidas pillerkaaritab meil internatsionaalimine ja kui visalt pääseb rahva ette isamaa mõistet selgitav mõte ehk isamaa armastust sütitav teos. Enam hoiatatakse rahvustunde äratamise eest, sest see võivat kergesti muutuda marurahvuluseks, sõjakaks ning teiste rahvuste põlgamiseks. Aga keda siis läheb äravõitma see meie riik, see väike Eesti, kes iseseisvalt eladagi ei suutvat — kas Soomet, Rootsit, Lätit või Venet? Nii tühi ke on too „vabameelsuse“ ja „teaduse“ loogika!

Soovaim, kes meid tahtis ära neelata, see soovaim räägib!

* * *

Oleme väike rahvas. Et meid keegi naljapäraselt tülitama ei tuleks, nagu 1-sel detsembril, et võiksime rahulikult elada, peavad kõik teadma, et meie ennem suurem kui alla anneme. Siil on sada korda või veel enam vähem kui hunt ehk karu, ometigi ei julge need loomad teda puudutada, sest kardavad ta teravaid nõelu. Ainult rebane, see väike kelm, võtab siili kavalusega — veeretab ta vette ja siis haarab ujumise ajal kõhu alt.

Okkaliseks, nagu siil, peame muutuma ka meie igal hädaohu ähvardusel. Selleks on tarvis, et sõjavägi oleks rahva pailaps. Aga pailaps vajab kõige pealt armastust. Pailaps tuleb ka palju odavam, sest armastus tasub selle, mis rahaliselt ja korralliselt puudu jääb, ning sellepärast lepib pailaps vähesega. Kui sõjavägi on saanud rahva pailapseks, siis on ka iga kodanik valmis sõdur iga silmapilk, kui hädaohu karta on. Ning naisedki ei jää maha. Neil on suur ülesanne — osata piskuga läbiajada, kuna mehed vaenu väljal viibivad, neid julgustada vägitööle, kodune majapidamine korras hoida ning kaasaaidata sõjaväe varustuse muretsemisel. Kui rahvas nii ühel meelel ja ühes hinges oma väärtuslisema vara, oma rahvuslise mina kaitseks väljas on, siis on Eesti siilik, keda kardavad tülitada mitte ainult mõni paarisajameheline hulguste kari, vaid ka arvuliselt temast palju suuremad rahvad. Sarnaseid näiteid on ajaloo küllalt.

Kas vägeva Persia kuninga 2 miljoniline sõjavägi ei põgenenud 40.000 greeklase eest, nagu udu-

suled maru tuules. Kuid greeklased võitlesid käsitsi ning käsi väsis. Sellepärast oli sõjavägede arvilisel ülekaalul vanast palju suurem tähtsus kui nüüd, kus sõduri vahvus ja kindlus just esimese järgu tähtsuse omab.

Ütlesin: „Sakslaste suhtes tundsi enese juba ammu erirahvana; Vene suhtes hakkab see arusaamine vast nüüd arenema“. Tuletage meele vabaduse sõda. Kui tuli välja astuda Landeswehri vastu, siis sõdis Eesti rahvas kui üks mees. Sõdis vihaga ja kirjeldamata vahvusega ning seljatagune tundis kaasa, elas hingega võitlusväljal. Aga võideldes Vene vastu leidus meie seas ka loide, leidus ka urgitsejaid. Kuid pattu teeksin, kui ütlemata jätaaksin, et võitlejate seas rindel oli sääraseid vähe. Kahjuks aga oli neid küllalt seljataguses. Siin leidus palju kõige hingega vaenlase poole hoidjaid, vaenlasele edu ja õnne soovijaid ja jõudu mõda selleks kaasa aidajaid. Oli palju kõhklejaid, ning veel enam „erapooletuid“, kes aina nurisesid „kõige selle jandi pidamise üle, millest nii kui nii midagi välja ei tule, sest egas' meie ometigi venelastega sõdida ei jõua“.

Käputäie vahvatega algas Eesti võitlust oma iselemise eest ning kõige suurem võit oli see, et ta ikka enam ja enam sidameid võitis omale.

Südamed on meil küll soovaimu võimust vabanenud, kuid peades keerleb veel sookarm. Sellepärast leidubki inimlapsi, kes teevad Juudase 30 seekli eest äraandmise tööd.

* * *

Kui Eesti heitles elu ja surma peal, kui rahvastel tuli üles näidata üliinimist julgust, vahvust, vastupidavust ja enesesalgamist, mis tegid siis need, kelle ülesandeks otse Jumalast on seatud vahvate vaimustamine, nõrkevate julgustamine, piinapigistuste vähendamine ja vägitegude tasumine? Mis tegid siis meie rahvuslikud luuletajad: Anna Haava lõkendas pühas tules ning külmetades ja nälgides omas tuule-elavas katuse kambris löi vaimustavad salmid, mis pisarad kisuvad silmist; Albert Kivikas võttis kõvasti pihku püssi ja sõdis silm silma vastu vaenlasega. Eduard Vilde oli ametis väljaspool Eestit meie sõpru ja toetust muretsemas, O. Luts piitsutas seljatagusi pahesid, Henrik Visnapuu kinkis kimbukese, August Gailit ning Richard Roht olid kirjasaatjatena sõdijate leeris. Veel mitmed teised olid ametis ja abiks, kus keegi võis ja oskas.

Aga nii mitmed irisesid ja teenisid avalikult soovaimu küll kirjas küll sõnas. — Teistel jälle ei tulnud head sõna üle huulte — humaansuse ja vabameelsuse nimel muidugi. Öre on luule toodang vabaduse sõjast. „Et luua vaimustatud laulu, on tarvis vaimustust tunda. Seda ei saa teha tellimise peale!“ nii vabandavad ennast need erapooletud poeedid. „Õigus! Kuradipihta! Õigus!“ vastan mina. „Kui teid ei ole suutnud vaimustada sarnane võitlus ja sääraseid vägiteod, siis olete luule jumala sohilapsed. Kellele antud kõrgem and — lauliku suur hing, see ei saa tuimaks jääda, kui mässab ja keeb ta suguvendade veri. Ta peab kas nutma, kaebama ehk hõiskama: „ei saa mitte vaiki olla, vaikimine oleks vale, sunniks südant lõhkema!“. Oma tuiumusega olete ise annud otsuse enese üle ja tulevased põlved unustavad ära, kus asuvad teie hauad!“.

Soovaim on nendegi pead segi ajanud — see on vast suurem vabandus neile.

* * *

Siis räägivad nad pettumusest ja sajatavad ei tea keda — humaansuse ja vabameelsuse nimel. Milles pettumus? Kas pidi Jumala armust iseseisvas Eestis suvi 9 kuud kestma hakkama, viljasaak viie-

kordseks tõusma ning Muna mäel seedrid, palmid ja viina marjad kasvama hakkama? Või pidid kõik inimesed korraga muutuma niisugusteks Jeesuse talkeesteks, kes oma ligemist armastavad rohkem, kui iseennast? Või pidid kõik korraga kaksikorda targa maks minema, nagu „nupuliini“ peale määrades?

Pidid küll naiivid olema need, kes seda uskusid. Kuid seegi pettumus ja naiivsus ei ole kaugemalt pärit, kui hingemaa meestelt: „Issand anna meile tangu putru ja võid silma, ning suur kuhi kartulaid. Siis ei ole enam tarvis vaeva näha, siis oleme vabad! Mis vabadus see siis on, kui tööd tegema peab?!“.

Minu arust on väga igav sarnane vabadus, kus midagi teha ei ole. Kultuuriline vabaduse mõiste seisab selles, et inimesele ei tehta takistusi positiivseks, ülesehitavaks tööks. See on mehine vabadus. Ning teist vabadust ei saa olla kultuur-rahva juures, kultuurriigis.

Kas meil puudab vabadus positiivseks, loovaks tööks? Annaks Jumal jõudu ja mõistust — vabadust ja tööd on küll. Aga irisemine, pettumus ja segane sõim ei ole positiivne töö: selle vilil on l. detsembri ohvrid.

„Viljast tuntakse puud“.

Milline kihvtine taim oli siis varjatud valelikult vabameelsuse ja humaansuse katte all, kui ta vilil nii paha on?

Sookikas.

* * *

Sookikas — see on vast tolle Venelise humaansuse mõiste õige sümbol. Ei ole ses midagi kristallset, teras-kõlavat, asjalikku. Kõik on kui üle-võõbatud sooja paastuõliga, on peidetud ja varjatud nagu sinika uduga. Kauguse mõõdud on segipaisatud. On kui palavaks kõetud kõrts uimastavate viina aurude leitsakuga, sinise tubaka suitsuga ja närbinud lallutavate inimestega. Sealsamas langetakse teine teisele ümber kaela, suundeldakse, kaisutatakse, kakeldakse ja hammustatakse otsast ära nina. Nutt, naer ja vandumine — kõik on segamisi. Selles kõrtsis kasvas meie õppiv noorsugu ning too lehk imbutas nad läbi tahes ehk tahtmata. Ning nüüd aurab seda lehka välja meie ajaloo suursündmuste palangul — sookikase kihvtist ja uimastavat lehka, mis vihkab selgust ja asjalikkust.

* * *

Tolles leitsakus valmisesid meie nüüdisaegsete ühiskondlised ideaalid, ning väga suurel määral Venesotsialistliku ideoloogia mõju all. Tais vastupidisust, ebaselge ja purjus oli see Vene sotsialistlik ideoloogia. Tunnistati marxistlik ajaloolist materialismi ja usuti Suur-Vene messianismi. Kuulutati proletariaadi diktatuuri ja usuti sotsiaalset revolutsiooni Venemaal, kus proletariaati teistega võrreldes käputäis. Kiideti internatsionalismi, s. o. rahvaste sõbralikkust käsikäes käimist, ning ei sallitud silma otsas teisi rahvusi peale suur-venelaste. Ning ikka niiviisi vastupidi igas asjas.

Venesse tungis sotsialistlik ilmavaade ja õpetus salamahti ja elutses pörandal all. Seal temast võrsus välja uus ebausik — K. Marxi aegse sotsialistliku õpetuse riisimete ja Suur-Vene marurahvusluse segu. Pealegi ei arenenud Vene sotsialistide juhid mitte nii, nagu Öhtu-Euroopas — tööliste perest avalikus parlamentaarses võitlus. Vene sotsialistide juhid said sotsialistideks mõne õnnetu juhuse läbi, mis neid välja lükkas nende loomulikkusest ofukorrast. Neid kandis isiklik vihavaen valitsuse vastu, mitte loomulik tarve tööliste kihi käekäiku parandada, nagu

Õhtu-Euroopa tööliste parteide juhte, kes ise töölised on, ehk vähemalt olid. V. Lenin oli tüübiline viha-vaenu sünnitus. Ta õige koht oli tsaari riigi ministri toolil, vähemalt kindralkubeneri ametis. Kuid tema vanema venna kurb saatust tõukas tema tsaari valit- suse vaenlaste kilda ja seal ta septses kättetasumise plaane, kuni ajalugu soodsa juhuse andis — suure- joonelisel kättetasuda ja istuda ülevenemaalise kindral-kubeneri toolile. On vale, kui öeldakse, et ta oli Vene riigi valitseja. Silmitsage läbi tema töö ja tegevus enne ja pärast oktoobri mässu ja teie näete, et ta kasutas sotsialismi ainult kättetasumise plaanide septsesjana ning valitses Nõukogude Venet poolhullu kindral-kubenerina. („Samodur“, nagu neid türannide hulgas tihti ette tuleb).

Nii on lood tolle Vene sotsialismiga. Lähemal silmitsel selgub nii mõndagi.

* * *

Nagu kevade suurveed on sogased, nii on sega- sed murde aegade mõisted. Meil on pealegi soo- kikka aur peas. Ta on seal salaja, nägematult, sellepärast on temast lahti saamine raske. Kuid kui seda teame ning aimame, siis on juba seegi suur asi. Tuulutagem välja see võõras vaim.

Päikene teeb iga päevaga kuke sammu suvepoole. Olgugi, et ilmad alles heitlikud ja petlikud — suvi on tulemas. Juba selguvad veed. Kustas.

Ülevaade 1. detsembri sündmustest Tallinnas.

Meie ja Vene kommunistide avalik sõjariistus väljaastumine Tallinnas 1. dets. varahommikul osutub iseseisva Eesti Vabariigi ajaloo laialaatusliku tähtsu- sega sündmusena, ja seda nii välispoliitilisel kui sise- riiklisel. Sellepärast ei oleks vast huvituseta valgus- tada seda sündmust lähemalt ka meie sõjaasjandusliku ajakirja veergudel, hoolimata sellest, et seda teinud on juba suurema või vähema üksikasjalikkusega meie poliitiline ajakirjandus.

Üks ei sega siiski teist, vaid täiendab ainult, sest igale ajaloolisele sündmusele võib läheneda mitmest lähtekohast ja meie sõjaväeline vaatekoht nõuab siiski teatavat eritlemist teiste hulgas. Teiselt poolt võetagu arvesse, et 1. dets. sündmuste kohta ei või oodata veel kuigi täielikku kirjeldust — sündmustik on alles selgi- tamise ja likvideerimise ajajärgul ja ei või veel kaugeltki avaldada kõiki materjale.

Kommunismi vaenutegevus Eesti vastu enne 1. dets. Venemaal ja meie siseriigis.

Selle tegevuse eesotsas Venemaal seisab Eesti sektsioon Kominterni (kommunistlik internatsionaal) juures, kus tähtsamate tegelastena esinevad meile kõigile tuntud Anvelt, Vakmann, Räästas ja paljud teised. Sektsiooni, nagu terve Kominterni tegevus meie suhtes on sihitud sinna, et kõigi võimalikkude abinõudega, tihti puhtprovokatsioonilist laadi, diskrediteerida meil maksvat riigikorda, korraldada Eesti vastaseid meelevaldusi, toetada nii materiaalselt kui moraalselt Eesti riigi pinnal kommunistlikku ürgitsemistööd ja lõpuks — formeerida aktiivseid lööksalku, kes valmis oleksid iga silmapilk välja astuma sõja- riistus jõuga.

Nende ülesannete teostamiseks on sektsiooni tar- vitada suured rahasummad, mis saadakse Komin- ternilt. Mida energilisem töö, seda suuremad on toetus- summad, mispärast loomulik oli, et kohapealsed tege- lased üldist pilti ses suhtes püüdsid igal viisil näidata võimalikult roosilisena.

Ei ole võimalik siinkohal kuigi täielikult kirjeldada seda, mis Venemaal on tehtud meie iseseisvuse aastate kestel — meie, kui tema rahuliku naabri kahjuks. Ühte võib ainult konstateerida: Eesti vastane kihutus- ja organiseerimistöö on kestnud katkestamata kuni kõige viimse ajani ja kestab edasi — endise pinevusega. See ürgitsemistöö läks aga eriti intensiivseks just käesoleva aasta jooksul, milleks väga osavasti ära kasutatakse meie raske majandusline seisukord ja poliitiliste parteide omavahelist leppimatust. Kõik meie nõnda nimetatud kommunistlikud protsessid — ja neid on olnud mõne aasta jooksul õige mitmeid, näitavad, et

terve pörandaluse tegevuse juhtimine meie siseriigis, samuti igasugu legaalseste kommunistlike orga- nisatsioonide loomine siin, on juhitud ühisest tsentru- mist — Moskva III internatsionaalist. Eriti näitlik ses suhtes on hiljuti lõppenud 149 kommunisti suur- protsess, kui lõpufaas selles tegevuses ja mis sealpool piire ära kasutati kõige laialisemaks demonstratsiooniks meie riikluse vastu. Kommunist Tompi mahalask- mine puhutakse üles mingisuguseks suur-sündmuseks, saades ettekäändeks, et otse vaenulisi meelevaldusi korraldada meie adressil. Nagu näitavad Vene ajalehtede teated, niisugustest meelevaldustest võtsid osa mitte ainult eraisikud, vaid ka ametlikud nõukogude asu- sed, paljud väeosad jne. Miitinguil võetakse vastu Eesti vaenulisi resolutsioone, kutsudes üles Eesti proletariaati aktiivsele võitlusele Eesti kodan- luse vastu, lubades otsekohest toe- tust nõukogude punaväe poolt: tooni- tatakse, et viimane olevat alati valmis aktiivselt välja astuma „Kominterni“ üleskutsel nõnda nimetatud kodanlistes riikides võitlevale proletariaadile abiks.

Ühteaegu vaenuliste meelevaldustega ja miit- ingutega nõukogude linnades omandasid nõukogude ajalehed, eriti Leningradis ja Moskvast ilmuvad nõu- kogude valituse ametlikud häälekandjad, täitsa avaliku ähvardava tooni Eesti riigi ja kodanluse suhtes. Mõne- des ajalehtedes kutsuti üles Eesti prole- tariaati otsekohele avalikule mässule „Kominterni punase lipu all“, lubades appi tulla Venetööliste ja punaväenimel.

Kõik ülaltoodud avalikud poliitilised vaenuaval- dused lubasid oletada, et Venemaa täitsa avalikult püüdis kõigi olemasolevate abinõudega äärmiselt diskrediteerida punaväe ja Venerahvahulkade ees Eesti valit- sust ja demokraatlisel alusel olevat seltskonda, luues üldise vaenuliku meeoleolu Eesti riikluse suhtes. See sündis otse 1. detsembri eel ja see ongi sümptoomne.

Ta näitab, et samal ajal meie siseriigis olid kommu- nismi ettevalmistustööd juba niivõrd valminud, et paras aeg leiti olevat sõjariistus väljaastumiseks. Mõni sõna neist etteval- mistusist meie sisemaal. Kommunistlik kihutus- ja ürgitsemistöö meie siseriigis algas õieti iseseisva Eesti loomispäevast ja on omaette terve ajalugu meie riigi iseolemise. Meie Vabariigi pinnal arenes aastate jooksul kahesugune tegevus, mis oli ühtlaselt vaenuline meie riiklusele, nimelt:

*Revolvrite tüübid,
mida kommunistid tarvitasid
1. detsembril.*

a) Meie põhiseaduse poolt lubatud legaalne kommunistlik organiseerimistöö kõige mitmekesisemate nimede all.

b) põrandaalune tegevus kõige paremate partei-tegelaste juhatusel.

Kommunismi seaduslikkus meie riigis on tähtsam trump nende käes, mis ka ära kasutatakse täiel ulatusel. Kommunism võtab osa meie seadusandlase asutuse — Riigikogu — tegevusest, tungib sisse meie omavalitsuse asutustesse ja mitmesugustesse majandus- kultuurilistesse ettevõtetesse, haarab võimu enda kätte meie töölisorganisatsioonides, püüab sisse pugeda meie noorsoo- ja sportlisesse liikumisesse. 1922 a. luuakse „Ühine väerind“, kes pidi ühendama kõik tööliste massid, terve töörahva võitluseks oma õiguste eest. Legaalse töö võimsaks tagasi- naks oli põrandaalune tegevus, keda juhtisid kõige energilisemad mehed. Iga avalik tegelane, kui tal kitsas käes, kaob ära põranda alla. Katsutakse välja anda oma häälekandjat — igasugu nimede all. Terve tegevuse, nii legaalse, kui illegaalse, ühiseks eesmärgiks on: „Eesti riikluse hävitamine,“ nagu seda väga tabavalt defineeris 1922 aasta sügisel peetud põrandaalune kommunistlik kongress.

Sellele lõpueesmärgile lähenetakse suure püsivuse ja järjekindlusega. Käesolevas lühikeses artiklis on võimata kirjeldada kõiki neid võtteid, mis seni on toonud päevavalgele meie kommunistlikud suurprotsessid. Olgu nimetatud ainult mõned neist:

Igasugu kuritahtlikkude kuulujuttude laialilao- tamine, et meeli ärivil hoida ja avalikku arvamist segadusse viia. Näide — jutud ja arupärimised Landes- wehri hädaohust jne.

Järjekindlate intsidentide ja töötakistuste esile kutsumine Riigikogus ja teistes asutustes, millest aga viimasel ajal loobutakse.

Igasugu sündmuste ja intsidentide provotseerimine segaduste sünnitamiseks seltskonnas, et tähele- panu avalikult kõrvale juhtida. Tuleb meelde tuletada ainult kuurikuulsa Reinkubjase halenaljakat fashistlik väljaastumist. Ei ole kahtlust, et see oli kommu- nismi järjekordne vaimusünnitus, sest ka 1. detsembril mässukatsest osav) tjad kutsutakse välja selle ette- käände all, et arvatavat fashistlikku liikumist maha suruda. Sarnase fiktiivse mässu provotseerimine oli kommunistidele tarvilik, et hulkasid segadusse viia ja neid välja meelitada tänavatele.

Kommunistlik propaganda ja tööliste masside meeoleu ümbertöötamine, mis pidi sündima eestkäät suurte, meelitavate lubaduste ja rahalise äraostu teel. Edasi: aktiivsemate elementide väljaõngitsemine, esialgul suurte tasusummade kaasabil ja kindlate

„rakukeste“ loomine igas suuremas asutuses — vabrikus, tehastes ja poliitiliste toetus- punktide asutamine linnades ja kõigis tähtsa- mates raioonides.

Sarnaste pesade ja saarekete organi- seerimisele keset laiu hulki asuti eriti energiliselt meie juures just viimasel ajal, kus selgus, et meie rahva laia- line mass on siiski liig tagasihoidlik üldise kommunistliku kihutustöö vastu.

Poliitiline ja sõjaväeline luure kohapeal. Üks tähtsamaist ülesandest kommunistidele kodan listes riikides. Kui endise korra juures see töö oli üks kulukamaist, siis praegune Venemaa on asetatud ses suhtes eesõigustatud seisukorda — teateid koguma ja neid edasi andma on kohustatud iga kom.- partei liige.

Järkjärgult oma tegevust arendades ja militari- seerides arenesid välja kommunistlistest rakukestest — nõnda nimetatud lööksalgad — julged, ette- võtlilikud aktivistide lahinggrupid, kelle ülesanne pidi olema võimu oma kätte haarata — sõjariistus jõuga. Nende formeerimisele meie Vabariigi pinnal asutakse käesoleva aasta teisel poolel erilise intensiivsusega. Juba Heidemann'i tegevuse lähem uurimine tegi kind- laks sarnaste salkade formeerimist Tartus, järelikult ei piirdunud tegevus mitte ainult pealinnaga. See oli meie vaenlase tegevuse lõpufaas, mis paljastus eriti täielikult 149 kommunisti protsessis.

Paralleelselt ülaltooduga arenes kihutustöö meie kaitsevases. Peacesmärk, mis siin tahetakse kätte saada, on:

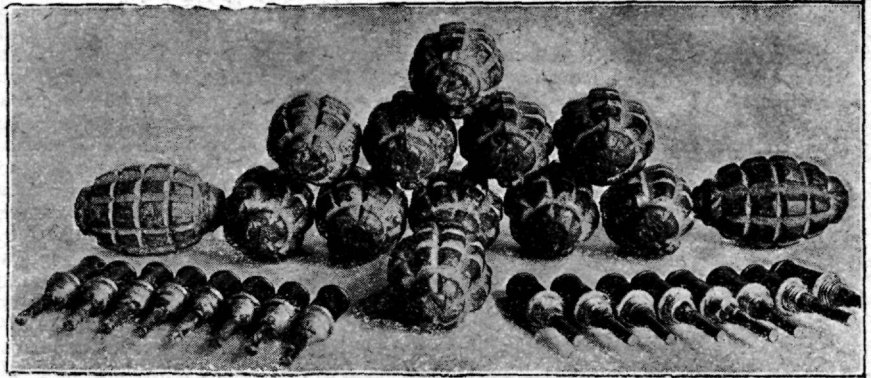
Meie sõdurite meelsuse jälgimine ja võimalust mööda nende moraali ümbertöötamine meie riikluse kahjuks. Diskrediteerivate kuulujuttude laialilao- tamine meie vanemate väejuhtide kohta, nagu oleksid nad, näiteks, fashistid, kes kardetavad on demokraat- likule riigikorrale.

Igal viisil püütakse selgusele jõuda meie kind- late ja vähem kindlate väeosade üle, ollakse eriti huvitatud meie tehnilistest vägedest, kus katsu- takse kõigi võimalikkude abinõudega luua alaline kon- takt meie sõduritega.

Teadete kogumine meie sõjariistade ja laskemoona asukohtade üle ja võimalikult nende, eriti käsigrana- naatide ja padrunite, väeosamine.

Edasi: meie sõdurite meelitamine osavõtma lööksalkade ja lahinggrup- pide formeerimisest ja tegevusest. Viimased organiseeritakse väga valjude distsipliini nõuete kohaselt; vastu võetakse ainult kõige ustava- mad ja aktiivsemad. Eriline huvi näib olevat just sõjaväelaste vastu.

Kogu käsigranaate, mis leitud ühest 1. detsembri „mässumeeste“ kogumiskohast — „staabist“.

Salkade vormeerimist on kohapeal juhatanud Anvelt isiklikult, kes kinnivõetute tunnistuse järgi Tallinnasse elama asus juba pool aastat tagasi — põrandaalusena muidugi.

Viimased andmed tõendavad, et sarnased lahinggrupid juba oktoobri lõpul täiesti valmis olid tegevuseks. Oodati parajat momenti. Ei ole veel lõpulikult selginud, missugust osa väljaastumises etendas 149 kommunisti protsess; igatahes kasutati ta ära masside vaenuliseks õhutamiseks meie vastu, nagu eespool nägime, nii siin kui sealpool piiri. Toon, millega seda tehti, oli äärmiselt vaenuline, samuti ülbe oli protsessist osavõtjate ülevalpidamine kohtus. Kõik see laseb oletada peatsete sündmuste arenemist, nagu neid enne veel ei oldud ette võetud.

Kuid väljaastumise edukaks läbiviimiseks olid kohapeal kogutud jõud siiski liig nõrgad ja see asjaolu selgus Anveltile alles kõige viimasel ajal. Anvelt'i esialgne kava tsus oli koondada oma juhatuse alla umbes 2000 meest, hiljem kuivab see arv kokku 200—300 peale, mis aga ka kõik välja ei tulnud. Sellepärast tõusis tarvidus lööksalkade koosseise täiendada — väljastpoolt. Sarnastena osutusid sealpool piiri formeeritud ja eriliselt väljaõpetatud banded, kes igasuguseks ettevõtteks alati valms olid. Olemasolevate andmete järgi võib sissetulnud röövlite arv olla umbes

on tarvitusel. Muu seas on huvitav üks liik käsigranaate — valmistatud harilikust sõduri veepudelist, mis täidetud lõhkeainega, korgist läbi on pistetud kappel ja peale on kruvitud eriline kate. Kantakse pagelaga üle öla. Lihtne, praktiline võitlusabinõu, suure fugaastegevusega, mis ei ärata mingisugust tähelepanu, kui teda kantakse. Vintpüsse on tarvitusel väga vähe, nähtavasti on nende saamine kohapeal raskeandatud ja sisse tuua Venemaalt samuti tülikas. Ka ei ole vintpüss küllalt kohane sõjariist tänavvõitlusteks.

Suur puudus oli kommunistidel juhtivaist jõududest, mispärast neidki tuli siia kutsuda väljastpoolt. Sisse tulid Venemaalt endised Riigikogu liikmed ja ka osalt venelasi, kes Eesti keeltki ei osanud. Sel viisil jõude koondades oldi viimaks jõutud niikaugele, et võidi asuda juhtidelt antud ülesande teostamisele. Viimane oli lihtne ja lühike:

Vägivaldse sõjariistatus jõuga eestkätt meie riigi pealinnas haarata enda kätte võim kohapeal, andes seega võimaluse siit appi kutsuda III internatsionaali väeosad, kes selleks sündmuseks piiri taga valmis olid pandud. Sarnasel viisil provotseeritud sõda oleks võidud tembeldada terve maailma ees sisemiseks sündmuseks ja sellega ära hoitud igasugu välispoliitilised sekeldused suurte Lääne Euroopa riikidega.

Selle ülesande teostamiseks olid kommunistid, nii Vene kui meie sisemaal asuvad, kokku võtnud oma parema oskuse ja tahtmise, nii poliitilise, sõjalise kui materjaalse. Kavatsed aktsioon oli suures saladuses pikema aja jooksul ettevalmistatud nii rahvuspsükoloogiliselt, kui sõjalispoliitiliselt. Ähvardavalt rippus meie pea kohal kommunismi poolt ülesseatud Damoklese mõök ööl vastu 1. det. 1924 a. etesimese signaali järgi alla langeda rahulikult uinuva rahva pihta.

Meie vastutegevusest ja võitlusest kommunismiga.

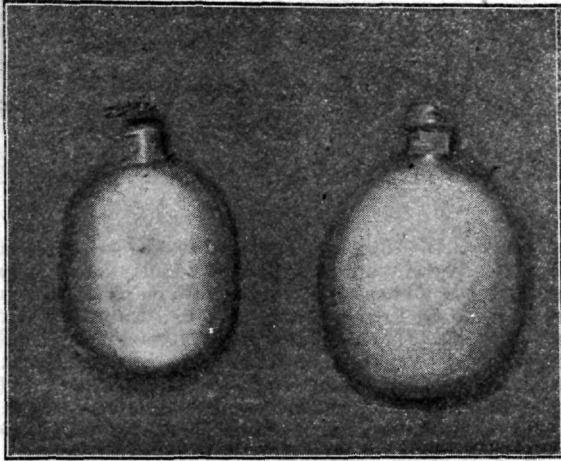
Peab kohe alguses tähendama, et sel alal meie poolt ei töötatud kaugeltki sarnase plaanikindluse ja püsivusega, nagu seda tegid meie vastased. Kommunism oli erilise tähelepanu pööranud just meie rahva laiade hulkade järjekindlale psükoloogilisele mürgitamisele. Järjekult oleksime pidanud meie oma võitlust kommunismiga

Püstol-kuulipilduja „Thompson“ (Ameerikas varustatakse temaga politseinikke), mida tarvitasid kommunistid 1. detsembril (Auto-tankide divisjonile pealetungimisel).

80—100 meest. Üle piiri tuldi mitmest kohast 28. ja 29. novembri vahel. Seljakottides toodi kaasa sõjariistu ja muud lahingvarustust, sest relvade küsimuse lahendamine kohapeal ei õnnestunud samuti mitte. Relvadena tarvitati peajasalikult kergeid lähidamaa võitluse tulriistu automaat- ja liht revolvreid Parabellumi süsteemi, ka mitmetsüsteemi käsigranaadid

algama samasuguse psükooloogilise vastuaktsiooniga, mis korraldatud ja teostatud üleriiklikus mastaabis, juhitud ühest tsentrumist meie kõige paremate teadusemeeste ja poliitikut juhatusel. Meie rahvusliku idee ja ise seisva riigi aate populariseerimine ja propageerimine

1. *dets. väljaastunud kommunistide konstrueeritud pommid, mis valmistatud sõduri joogipudelitest.*

pidi olema selle tegevuse aluseks. Kui kommunism väljendab endas jõudu, mis võib viia sajad ja tuhanded fanaatilisele vaimustusele, siis pidime meie temale vastu seadma samaväärsed jõutagavarad, neid üles äratades meie rahva kui raassi hinges. Selle töö lõpuleviimiseks pidi sündima ühine tahe ära võita kõik raskused, mis meie rahvusliku iseseisvuse teele ette veeretatakse.

Tegelikult ei sündinud midagi sellesarnast, kuigi mõnikord sellest kirjutati meie ajakirjanduses. Kes oleks pidanud siin eesotsas sammuma — meie võitluses sissetunginud kommunismiga? Meie rahvaesitus muidugi. Kuid sisepoliitilised, „erakondlised tülid röövisid ära suure osa meie rahvaesituse tööst. Lipukirjaks seatakse üles hüüdsõna: erakondline võitlus kuni — võidurikka lõpuni.“ Selles võitluses unustatakse täiesti meie väline vaenlane, riigikaitse korraldamistöö. Kaitseväge ja tema huvid eralduvad ikka enam ja enam seltskonnast, muutudes võraks lapseks, kelle olemisel nagu ei nähtagi enam mõtet kättejõudnud „rahuaegsetes oludes.“ Sarnases psükooloogilises õhkkonnas näis meie seltskonnas nagu kaotsi minevat see põhiline aade, kuhu poole siis õieti püüda, mis kätte saada tahetakse. Kuni Eesti Vabariigi „de jure“ tunnustamiseni rakendamine oma jõu kõik selleks, et seda akti saavutada, kuid edasi... mis pidi saama siis nüüd? Missugused pidid olema need järgnevad reaalsed sihtjooned, mis tuli üles seada; selged ja arusaadavad kõigile pidid nad olema, sest rahvast, hulki võib juhtida ainult suurte loosungitega, mis heleda tähena paistaksid kõigile! Ja siin peab küll tunnistama, et neid sihtjooni ja tähiseid ei püütudki enam üles seada meie juhtidelt — kõik läks nagu iseenesest — peaaesjalikult ainult meie rahva aja ja naise kindlustamise tähe all, millest pealegi iga erakond aru sai oma moodi.

Hall igapäevalikkus näis endasse imevat meie rahva moraalse iseolemise, tema kõrgemad kõlblised ideaalid. Vähemalt laiale massile

näis see olevat nõnda, sest teda informeeriti ainult erakondlisest ajakirjandusest ja see kõneles kõige rohkem väiklastest omavahelistest tülidest, kus üks teist maha tehti abinõusid ja teid valimata. Ometi on selge, et rahvast kui raassilist tervikut, võivad edasi viia ainult päevaselged sirgjoonelised moraalsed põhimõtted, üldrahvuslikud kõrged aated, mis temale olgu tehtud niivõrra käegakatsutavalt arusaadavaks, et nad suudaksid imbuda füüsiliselt tema luusse ja lihha. On meil sarnaste aadete loomisest ja nende propageerimisest püütud ära teha midagi põhipanevat? On siin püütud tööle rakendada kõik meie rahva loovad, positiivsed jõud? Peab kahjuks ütleva — väga väikesel määral! Rohkem on koguni kas teadlikult või teadmatult katsetud üles katkuda neidki väheseid juuri, mis meie rahva hingemulda olid istutatud Eesti Vabariigi herooilisel sündimis-ajajärgul.

Kui siia juurde lisada veel meie äärmiselt kitsad majanduslikud tingimused, mis eriti raskeks muutusid just viimase aasta jooksul, siis peab küll tahes või tahtmata jõudma järeldusele, et pind hingeolulikul küps näis olevat 1. detsembri sündmusteks pealinnas. Kriipsutan alla: näis olevat ja seda eestkätt kommunismile. On ikkagi äärmiselt suur jultumus minna tormijooksule otse meie sõjariistus jõu peale, kuigi une peal. Et kommunismist seda siiski tegid, siis pidid sarnasele teole julgustamiseks olema neil erilised põhjused. Mulle näib, et need julgustavad põhjused peitusid just meie segastes rahvus-poliitilistes oludes, meie näilikus moraalses jõuetuses eriti võitluses kallaletungiva kommunismiga.

Kokkuvõttes peame tähendama, et ala, mida võiks ristida meie rahvus-psükooloogiliseks väerindeks, mille vastu õi vaenlane toole rakendanud oma täie energia, jäeti meie poolt täielisesse hooletusesse, mille otsekoheks tagajärjeks oli verine lõök vaenlase poolt 1. detsembri varahommikul.

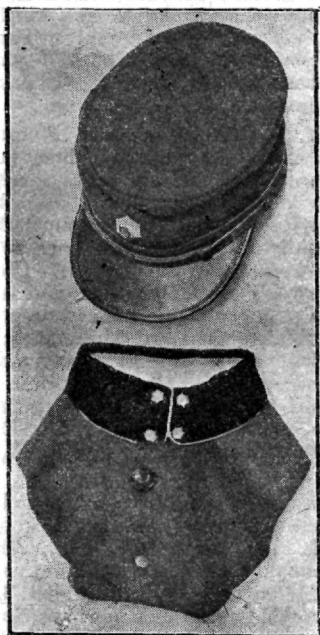
Kas meie siis üldse sugugi kommunismile ei püüdnud vastu hakata? Sarnane oletus ei ole siiski mitte õige ja seda näitavad kõige pealt need arvurikkad kohtuprotsessid, mille tunnistajaks oleme olnud lühikesel aja jooksul. See on kahtlemata võitlus — verine ja jõukulutav. Kuid see on ikkagi ainult üks osa üldisest võitlusest, mis tuleb pidada eriti sarnase vaenlasega nagu seda on kommunism rahvusvahelises mastaabis. See on võitlus politseiilikkude abinõudega, kus kurjategija koha pealt tabatakse ja kahjutaks tehakse ühiskonnale. See võitlus on ka tarvilik ja teda tuleb jätkata täie hooga, eriti suurt rõhku pannes vastuluure tegevusele, et pörandaaluseid tegelasi tabada, enne, kui nad suudaksid endid korraldada lõplikult — sõjariistus väljaastumiseks. Teadete kogumine vaenlase tegevusest ja nende teadete õigeaegne kasutamine — kõik see on väga tarvilik. Praegusel momendil moodustab kommunism ka siseriikliselt eestkätt sõjalise jõu, mida tuleb maha suruda ja mille tegevust paraliseerida — samuti hästi korraldatud jõuavaldustega. Kuid see kõik on ainult pinnapealne võitlus, mis ei suuda kunagi tabada kommunismi juuri endid. Sarnaselt võime hävitada küll mõningaid tegelasi, kuid nende asemele võrsuvad uued ja töö käib endise hooga nagu polekski midagi juhtunud. Just selle pinnapealse võitlusele oli koondanud meie terve tähelepanu, temalt loodeti kõikpeastvat — kommunismi täielikku hävinemist. Tõele au andes peab ütleva, et meie politsei selles töös on annud oma võimaliku. Meil oli ka enne 1. detsembrit võrdlemisi täielik ülevaade kommunistide tegevusest, olid teated nende kavatsustest, mis põhimõttelikult vastasid täiesti tõeloludele.

Kuid mis meil siiski puudus, need olid silmapilgu tarvidustele vastavad otsekohesed näpunäited selle kohta, et kommunistid sel päeval ja sel kella ajal kavatsesid välja astuda sõjariistus jõuga. Neid teateid meil ei olnud! Ja kuna meie üldine rahvus-psükolooline väerind osutus täiesti rahulikuna, siis ei pandud sugugi tähele neid sümptoomilisi nähtusi, mille järgi mitte ei oleks olnud raske ette aimata seda, mis sündis vaenlase pool. Meie avalik arvamine võttis aga neid nähtusi — hariliku kommunistliku blöffina ja rüskamisena, kaldudes üldiselt arvamisele, et 149 riigi vastase protsessiga „on meie kommunistlikule liikumisele antud surmahoop.“

Kõik see suigutas rahule osalt ka meie valve aparadi ja seda otse enne 1. detsembri sündmusi.

Igal sõjal on oma põhjused ja oma ette-
kääne, mis ühele poolele võimaluse annab alata otsekohe vaenutegevust. Mulle näib, et need mõlemad nähtused on olemas ka siin. Põhjus oli, nagu eespool arendasin, meie lõhestatud sisepoliitilised olud, ühenduses kommunismi kindla püüdega väevõimuga meil maksvat riigikorda siseriiklikult kukutada; ette-
käändena esines 149 kommunisti protsess Tompi mahalaskmisega, mis ära kasutati kommunistlike hulka demeeleolu üles kütmiseks, ühtlasi aga mõjus ta meie seltskonnas rahule suigutavalt, kui akt, kus suur hulk vaenlasi tükiks ajaks kahjutaks tehti.

Sarnasena osutub üldine olukord enne 1. detsembri sündmusi. Nagu näeme, oli vaenlane teda küllalt tõsiselt kaalunud, küllalt detailselt hinnanud enne kui teha lõpuotsuse selle kohta, kas välja astuda, või mitte. Olukorra hinnang andis jaatava otsuse, kuid nagu see alatine nähtus sõjas — iialgi ei suudeta arvesse võtta

„Ohvitseri munder“,
millega olid varustatud mõned 1. detsembri terrori juhid.

kõiki asjaolusid; mitmed elemendid olukorrast jäävad tähelepanemata, või neid hinnatakse valesti ja selle tagajärg on — e b a e d u. Kuid enne kui teha järeldusi, vaatame lähemalt sündmustikku ennast.

Sõjaministeerium. Sõjaministeeriumi majas sissetungimise silmapilgul viibisid paar ohvitseri ja staabi vahimeeskond, kes magas oma ruumis. Ainsa lahtise ukse juures oli tunnimehena r.-m. Keng, sama ukse eeskoridori pesi ruumide koristaja naine Leena Klemm. Kell 5.25 nägi tunnimees maija sisse tulevat 10—12 isikut osalt sõdurite osalt erariideis. Kaks tuli-

„Sõduri vorm“,
millega oli varustatud osa kommunistlike terroriste
1. detsembril.

jaist avasid revolvritest tule tunnimehe peale, kuid ei tabanud. Et tegevus väga kiirelt arenes, ei olnud tunnimehel võimalik kohe vastu laskma hakata, vaid tal tuli otsekohe appi võtta — külm sõjariist — täak, millega ka ühte kallaletungijaist raskesti haavas. Staabi vahirühma ja komandandi eluruumi suunas viskasid sissetungijad 3 käsigranaati ja ühe väga tugeva jõulise pommi. Viimane lõi läbi jalapaksuse betoon põranda ja lõhkus ära lähedal olevad ukse ja akna ruudud. Osa mässajaist jooksis viibimata trepist üles, eesmärgiga ära lõhkuda telefoni keskjaama, mis nende teada pidi asuma maja neljandal korral.

Kuigi kallaletung sündis ootamata ja ka ohvitseri ei olnud just sündmuste kohal, ei kaotanud meie sõdurid mitte meelegi. Korrapidaja allohvitser kapral Brücker avas tule revolvrist mässajate peale, kuigi ta sealjuures paisatakse pommi lõhkemisjõuga ooteruumi ja sai granaadi killuga peast kergelt haavata. Sedasama teeb oma toast vahirühma veltveebel Rudolf Aaman. Viimane ühes tunnimehega, kes samuti tule oli avanud, taganeb vahirühma ruumi, kus alarmeeris meeskonna. Visa vastupanuga korridorist sunnitakse mässajad loobuma kallaletungist magavale vahimeeskonnale, millega hoitakse ära hirmsad inimohvrid meie pool. Veltveebel Aaman, kapral Brücker ja r.-m. Keng tulevad lugeda seega oma seltsimeeste elupeastjaiks. Et mässajad majast lõpulikult välja tõrjuda, haaras veltv. Aaman r.-m. Leppiku kaasabil kuulipilduja ja

jooksid maja hoovi peale, kus tule avasid nende akende pihta, mille kohal asusid kommunistid. Julge vastuhakkamine koridoris ja kuulipilduja tuli väljas viis mässajad segadusse ja hirmutas nad kiirelt segaduses põgenema, ilma et nad oleksid suutnud sünnitada mingit suuremat ainelist kahju. Üks sissetungijaist peitis enda tekkinud segaduses kuhugile kappi, kust ta tabatakse ja vastuhakkamisel kohapeal maha lastakse.

Sellega oli tagasi löödud mässajate otsekohene kallaletung sõjaminesteeriumi majale. Nagu kirjeldusest näha, sündis see just nooremate juhtide — allohvitseride ja sõdurite initsiatiivil, kes, sündmuste kohal olles, julgesti ja kohusetruult vaenlasele vastu astusid. Üksikute sõdurite murdmata meeleskindlus ja algatusvõim oli peastunud hävitusest kõige tähtsama asutuse kaitseväs — tema peaaegu ja sidetsentrumi, andes võimaluse juurde ruttanud kõrgematele väejuhtidele segamatult asuda oma töö juurde ja panna käima täie hooga meie riigi julgeoleku ja kaitse aparraadi.

Mässu edaspidine likvideerimine ja korra jaluleseadmine sündis staabi maja raionis vanemate sõjaväelaste juhatusel, kes selleks olid määratud juba varemalt.

Sv. Ühendatud õppeasutused. Tondi raioon.

Olukord enne pealetungi. Pilkane pime öö. Kasarmute ja kadettide kasiino lähemas ümbruses nõrk öine valgustus, läheduses läheb mööda suur maantee, kus alati liikumist. Tee ja kasarmute vahel — sõjaväe korteri ja ehitus osakonna laialine materjalide ladu ja Tondi jaama hooned, teinepool maanteed samuti üksikud majad; lääne ja loode sihis tihe võsa ja mets. Kasarmud ei ole ümbritsetud aiaga. Kõik see loob soodsad tingimused tegevuseks julgele, ettevõtlikule salgale.

Õiseks valveks — harilik toimkond. Muidu kõik magavad, igalpool valitseb vaikus ja rahu.

Kommunistide kogumine kallaletungiks algas juba 30. nov. õhtul kella 9 paiku. Kogumiskohaks on Reimani maja, umbes ½ klm. kasarmutest põhja poole. Siia ilmusid vähemate salkadena umbes 50 kommunisti; maja ümber pannakse igaks juhtumiseks valve. Terve öö kulub ära mässajate tarviliste ettevalmistustööde tegemiseks. On andmeid, mis kõnelevad, et tegevust siin on juhatanud tähtsamad kommunistide tegelased. Esihulge kogumine ja sõjariistade ja kaitseväelaste riietega varustamine sündinud Vittenhofi tänaval, majas laiaroopalise raudtee läheduses. Siin peetud ära koosolek, millest osa võtnud ka Anvelt. Reimani majas sündisid lõplikud ettevalmistused; osa kallaletungijaist riietusid siin ümber sõjaväe sinelitesse — 10. rü. trafalettidega. Paar meest valmistasid endale ohvitseride vormiriiete tunnismärgid — mustad kraed ja kraetäpid.

Kella viie paiku algas tegevus — lähenemine kasarmule. See sündis mitte otsesihis üle lageda välja, vaid liiguti enne tihedasse võssa ja metsa, tulles, viimast varjena ära kasutades, teele välja kadettide kasiino taha. Marshruut näitab, et kavatsedud löök oli sihitult kadettide pataljoni pihta, mis oli tähtsam elavjõudude reserv garnisonis. Ülesande teostamiseks tuli kõige pealt ootamata ära hävitada valve meeskond, mis pidi sündima ootamata. See sündinud, võis une pealt tabatud kadetid kerge vaevaga laiali ajada. Arvamisel olles, et korrapidaja ohvitser asub kasiino ruumis, visatakse sinna käsigranaat, mis aga ei taba märki. Kasiinost mööda jooksid kommunistid III bloki juurde. Üks osa (suurem hulk) piiras ümber kasarmu väljastpoolt, visates sisse läbi akna mõne käsigranaadi. See sündis kell 5.27, nagu näitab seismajäänud uur surmasaanud kadeti taskus. Kümnekond meest tungis otsekohe kasarmu

sisemusse, kus jagunes kaheks salgaks: üks osa jooksis alumisele korrale läbi lahtiste uste, kuna teine osa püüdis pääseda trepist üles teisele korrale. Esimene salk, ruumi sisse tungides, lasi kohapeal maha kompani korrapidaja kadeti, ilma, et see oleks suutnudki vastu hakata. Edasi tungides, kommunistid avasid ägeda revolvi tule magajate peale, eriti nende pihta, kes püüdsid üles tõusta, ja tormasid ruumi teise otsa, kus asusid kompani relvad. Mõnda püssi kaasa võttes jookstakse ruumist välja, sest vahepeal on lärm suureks läinud. Ülesehmunud kadetid satuvad esialgselt segadusse; tormatakse akendest välja, poetakse voodite alla jne. Kuid varsti muutub meeoleolu — teisel korral asuvate kadettide algatusel. Korrapidaja kadett Paas, kuuldes al laskmist, andis käsu kadett Pesur'ile ja Johanson'ile järele vaadata, mis öieti juhtunud. Viimased kaks kadetti olid kell viis tulnud piilkonnast ja kavatsesid heita puhkama. Haarates püssi, jooksis kadett Pesur trepist alla, kus sattus kokku peaaegu rinnuti ülestungivate kommunistidega. Ta lasi ühe neist kohapeal maha ja haavas teist. Haavatuna kolmest kuulist langes ise maha trepile, kust teised ta ruumi kandsid. Sarnane hulljulge vastuhakkamine viis sissetungijad segadusse. Ruumisolijad mässajad tormavad hirmunult uksest välja, väljasolijad avavad veel korratu tule akende pihta ja kaovad pimeduses. Seni on kadetid rjietunud; algas — juurderutanud vanemate sõjaväelaste juhatusel — mässajate tagaajamine ja kinnipüüdmine, mis andis väga häid tagajärgi. Kapten Margusson ühe rühma kadettidega piiras ümber kommunistide „staabi“ asukoha — Reimani maja — kus arretereitakse mõned mässajaid, samuti saadakse kätte hulk üliirideid, sidumismaterjale, rakmeid ja sõjariistu. Samal ajal kadett Shvalbe piilkond tabas teelsõitva auto kommunistidega, kes olid tulnud juba saadud sõjariistade järgi, et neid linna viia. Autojuht pidas auto kinni omal algatusel, aimates, et sees on kahtlased isikud. Julgeoleku kindlustamiseks kõvendatakse kõikide asutuste juures, Tondi raionis valvet, mis kestis veel mõned päevad pärast mässu lõpulikku mahasurumist. Järkjärgult asutakse rahu-aegsesse seisukorda.

10. jaalgväerügement. Kümneenda rügemendi olid mässajad püüdnud luua juba teatud kontakti varemalt. Kallaletung tabas tegelikult ainult rügemendi kasiino ruume ja staabi, kus tol ajal viibisid mõned ohvitseridest, teistes rügemendi osades oli rahulik. Mässuliste kogumine sündis endise Riigikogu liikme Soansi korteris, Gilde tänaval. Osavõtjad oli umbes 20 meest, Venemaalt sissetulnud isikute juhatusel. Kallaletung siingi sündis täiesti ootamata. Kasiinos surmataakse kohapeal 3 ohvitseri; samal ajal tungitakse üles teisele korrale, kus staabi ruumes haavatakse korrapidaja kirjutaja. Kuriteo korda saanud, põgenevad kommunistid kiirelt, kuigi siin keegi neile vastu ei suutnud hakata. Salga lõpuülesanne oli ju kallaletung auto-tankide divisjonile, mis pärast rutata tuli.

Autotankide divisjon asub linnas laiailipallatult mitmes kohas. Siingi oli kommunistidel korda läinud luua oma väikese „rakukese“, mille peale pannakse suuri lootusi. Kuid nagu mujalgi, osutus nende lootused ka siin tublisti liialdatuina, tuues kaasa raskeid pettumusi just siis, kui abi tegelikult oli kõige tarvilikum. Salga eestvedajaks, kes kallale tungis tankide garaashile ja Mäe kasarmutele, oli tankide kompanii Nr. 2 noor-allohv. Loorents. Lähenedes garaashile, läks Loorents tunnimehe juurde, kui viimase rühma vanem, et sellele edasi anda mingisugust käsku. Siis kargas ta ootamata tunnimehe kallale ja juurdejoosnud mässajate kaasabil kiskus ära tema käest sõjariista. Edasi tungiti sisse garaashi, kus Loorents rikub ära gaarashis olevad tankid, katkestades magneeto ühenduse kütünlatega. Üks tank

seatakse sõiduvalmis ja sisse ronib Loorents ühes kaaslasega.

Kompanis saadi teada kommunistide kavatsustest mõni minut enne viimaste jõudmist kasarmu juurde. Meeskond äratatakse viibimata üles revolvi paakudega, sest teisel teel ei olnud see enam võimalik. Veltveebel Kaptein ja r.-m. Klemmer esimestena organiseerivad tõsist vastupanu mässajatele.

Garaashi võtmiseks velt. Kaptein viis mehed ahe-likku ja avas mässajate pihta ägeda tule. Sealt vastatakse samuti tulega. Edasi tungides tormavad veltv. Kaptein, noor.-allohv. Madisson ja r.-m. Tinni garaashi sisse, kusjuures viimane saab raskesti haavata. Kommunistid jooksid ruumist välja ja põgenesid sõjariistu maha pildudes. Kuid vahepeal on n.-allohv. Loorents ühe tanki liikuma pannud ja sõitis sellega garaashist välja kasarmu hoovile. Veltv. Kaptein ja n.-allohv. Madisson jälgivad hoolega tanki tegevust. Esimene, kui vanem juuresolijaist, annab käsu Loorentsile tank viibimata seisma jätta; vastuseks avatakse lahtilükatud luugist revolvi tuli õues viibijate pihta. Kuid just seda momenti kasutavad ära kallaletungiks veltv. Kaptein ja n.-allohv. Madisson, kes nägemata tankile juurde hiilivad ja riigiäraandja tankijahi kohapeal maha lasevad. Tema kaaslane hüppab tankist välja ja kaob pimedusse. Sellega on mässajate aktiivne vastupanu lõpulikult murtud. Tänu selle eest võlgne meeskäpt veltv. Kapteinile, kes saatis korda kangelastele, mille sarnaseid vähe meil kaitseväge ajaloos, nimelt kallaletung käsirelvaga sõjariistatunud tankile ja temas asuva meeskonna hävitamine. Just tanki peale olid kommunistid pannud kõige suuremad lootused, sellepärast oli viimase võtmisega antud lõplik hoop terve mässulisele tegevusele.

Vähe hiljem kui tankide kompaniile, tungisid mässajad kallale ka tankide divisjoni õppejaoskonnale Gifde talle. Kuuldes väijas isakmist teatas sellest korrapidaja viibimata jaoskonna ülemale major Mahlapuule, kes elab kasarmu ruumides. Viimane suutis meeskonna enne mässajate ilmumist alarmeerida ja lahingvalmis seada. Kuni meeste riietumiseni saadetakse hoovi peale igaks juhtumiseks paar meest kuulipildujaga, kes ka kommunistide kallaletungi katsete teki-likult tagasi löid. Just sellepärast, et siin suudeti tarvitusele võtta hädalisemad ettevaatusabinõud, sündis mässajate tagasitõrjumine ruttu ja valuta.

Sidepataljon. Sidepataljoni osad on koondatud suuremalt jaolt Mäe kasarmutesse, sinna samasse, kus asub ka tankide kompanii. Sellepärast arenes tegevus siin ühtaegu auto-tankide divisjoniga. Lööksalk sidepataljoni ülevõtmiseks kogunes Dreeringi tänaval kellegi Plahvardi juures. Kogumine üksikute salgakestena algas juba 30. nov. õhtul. Kõik, kes juurde tulid, võetakse kõva valve alla, jagatakse välja sõjariistad, mitmed riietusid sõjaväe vormiriietesse, ülesanne ja tegevuse algus teatakse ainult viimasel momendil ja kohe peale selle algab liikumine, vähem osa (6—7 m.)ataljoni staapi, suurem osa 10—15 m. Mäe kasarmute sihis.

Kallaletungataljoni staabile sündis täiesti ootamata meile umbes kell 5. Samal ajal, kui sisse tungiti 10. rüg. kasiinosse, alumisel korral, tormas 4—5 isikut mässajast, nendest 1 sõduri vormiriietesse, üles teisele korrale. Pingil istuva korrapidaja veltv. poole sihitakse 3 revolviit karjudes: „käed üles!“ Võõrriipuv mõök käänatakse kõveraks. Kõrvaltoas viibiv korrapidaja ohvitser tapetakse kohapeal, telefoni aparadi kuuldetoru heidetakse pörandale. Töö tehtud, jooksid mässajad ruumist välja tänavale, et edasi minna Mäe kasarmute juurde, kuhu osa salgast oli läinud juba enne.

Mäe kasarmutes sidepataljoni õppekompanii veltv. Shaurup jõudis organiseerida, tänu energilisele otsus-

tavale tegevusele, lühikese aja jooksul tõsist vastupanu mässajatele. Segaduste ärahoidmiseks äratatakse mehed üles rahulikus toonis — alluvate ülemate kaudu. Telefoni kaudu teatakse olukorrast kõigile ülematele. Patül. andis käsu veltv. Shaurupile kuni tema kohalejõudmiseni korraldada kaitset iseseisvalt, ja seda tehakse kõige suurema energiaga. Riietunud mehed asetatakse akendele, sulatakse ukсед, veltv. Shaurup annab käsu kallaletungi tarbekorral täakidega tagasi tõrjuda, sest padruneid on esialgul väga vähe käepärast. Kuid van.-allohv. Turi algatusel lõhutakse maha sõjariistade ladu uks, kust saadakse täiendavalt laske-moona. Vahepeal on mässajad maja sisse piiranud, neile abiks sõitis kasarmu hoovi peale tank.

Seisukord on muutunud tõsiseks; 6—8 mässajat püüavad majja sisse tungida; neid suudetakse siiski lõpuks tagasi tõrjuda. Hoolimata raskustest ei kaota noored juhid siiski meeledust. Veltveebel Kaptein julge ettevõttega teeb kahjutaks sõjariistatunud tanki, veltv. Shaurup isiklikult avab tule mässajate pihta tagumise ukse kaudu. Kõik see viis kallaletungijad segadusse ja sundis nad põgenema. Meie poolt asutakse viibimata vastukallaletungile. Esimestena jooksid välja n.-allohv. Ehrenpreis ja Sternfeldt, kes hoovi peal arreteerisid kaks mässajat. Ukse peal majja sisse minekul haaras üks neist kinni meie sõduri püssi tägist, tahtes seda kõrvale suruda, lastakse aga maha kohapeal. Sellega oli kommunistide tegevus Mäe kasarmute juures lõplikult maha surutud. Kohale ilmusid ohvitserid, kes julgeoleku ja korra seavad jalule ka kasarmute ümbruskonnas.

Lennuvägi. Lennuväe asutustest tabas mässuline tegevus ainult Maalennu divisjoni Lasnamäel, kuna mujal rahulik oli. Kahjuks peab tähendama, et sündmused lennuväes osutusid ainsa tumele täpina meie poolt, jättes järgi raskeid mälestusi. Siin oli kommunistidel korda läinud luua tihedama ühenduse meie sõduritega, asutades ühtlasi oma „rakukese“, kuhu kuulus käputäis sõdureid, kellel nähtavasti olid alalised sidemed kohalike pörandaluste tegelastega. Kasutades seda ei sünnitanud meie lennuväe ülevõtmine mässajatele mingisuguseid erilisi raskusi. Salk, kes oma tegevuse eesmärgiks valis meie lennuväe, kogunes Narva m. ühes majas 30. nov. kell 16—17. Kogumine sündis 1—2 kaup, et mitte tähelepanu äratada. Salga juhiks oli leitnandi vormi ümberriietunud Roobach ja eestvedajaks lennuväe rügemendi avio-motorist Kaat. Oöse jagati välja sõjariistad-revolvrid ja käsigranaadid, kuna vintpüsse olemas oli kõigest kaks. Et aega palju, siis puhati veel vahepeal, kuna ülesanne ja tegevuse eesmärk, samuti väljaastumise kellaeg teatati alles viimasel momendil. Liikumine Narva maanteed mööda algas hommikul kella 4—5 vahel. Tee peal rüüstati ära politsei II jaoskond, kus politseinikud kõik laiali aeti. Edasi liikudes kohtas salk Russalka ausamba juures kaks piirivalvurit. Üks neist, kes vastu hakkas, lastakse kohapeal maha, kuna teine sunnitakse salga kaasa tulema. Lennuväe kuurideni jõutud, peatas salk, kuna üks neist, Kaat, vaatama läks, kas kõik on rahulik. Selles veendunud, tungisid mässajad Kaati eestvedamisel umbes kell 6 ruumidesse, kus magasid sõdurid, ja äratasid need üles revolvitest õhku lastes. Huvitav detail — siin ei avata mitte tuli magajate pihta nagu seda tehti Sõjakoolis, vaid lastakse ainult õhku. Mis võis olla sarnase „hellitamise“ põhjuseks?

Tahtmatult tekib arvamine, et vähemalt osaliselt loodeti oma mehi eest leida, kellele ju liiga teha ei tahetud.

Teiseks põhjuseks võis olla soov tervetena tabada lennuväes teenivaid spetsialiste, et neid kohe tööle panna uue korra kasuks.

Olemasolevad sõjariistad kantakse hunikusse ja võetakse valve alla, samuti sõjariistade ladu, kus avio-

kuulipildujad ja laskemoon. Ülesvirgunud sõduritele teatatakse, et linnas on nõukogude valitsus võimu oma kätte haaranud, mis pärast vastu hakata ei ole enam mingisugust mõtet. Kõik jäävadki passiivseks, vastandina sellele, mis sündis teistes väeosades. Mehed seatakse nimekirja järgi ritta, peetakse ära midagi hariliku „mitingu“ taolist ja pärast küsitakse igalt ühelt üksikult: „Kas oled nõukogude valitsuse poolt või vastu?“ Esialgul keegi poolt ei ole. Kuid ähvardus Rahumäega mõjub niivõrra, et viimaks sõdurid oma nõusoleku annavad. Pärast seda valitakse komitee — kolmest sõdurist. Samal ajal sünnib sissetung ka korrapidaja ohvitseri ruumi, kus asus noor-leit. Fleischer, Sõjariist võetud, viiakse ta üldisesse ruumi, kus vahiall hoitakse koos mõnede sõduritega ja tee peal arreteritud piirivalvuriga. Noor-allohvitsner Elb soovib temale selga panna sõduri sineli, et keegi teda juhtumisi maha ei laseks, mis ka täidetakse. Hiljem avaldas noor-leitnant Fleischer soovi sööma minna lähedal olevasse söögimajasse. Temaga kaasa läks keegi sõdur sõjariistaga. Mõlemad söövad Topi majas ja lähevad siis aerodroomile tagasi. Umbes kell kaheksa ilmus aerodroomile leitnant Rätsepp, kes samuti arreteritakse ja samasse ruumi asetatakse, kus oli n.-leitn. Fleischer. Valve mõlema ohvitseri, samuti sõdurite järgi ei olnud mitte väga vali, nii et videvikku kasutades võimalus ehk oleks olnud ära joosta, mis aga kumbki ohvitser teha ei katsud. Lähemad teated olukorrast Lasnamäel oleks aga meie vastutegevust tuntavalt kergendanud. Mõned sõduritest pöörasid ohvitseride poole ettepanekutega organiseerida vastupanu ustavamate meestest, mis mõlemad ohvitserid tagasi lükkavad, vabandades sellega, et nad sõdureid vähe tundvat. Näib olevat enam-vähem tõenäollik, et siin tõesti tegemist oli mõnesuguste provokatsiooniliste võtetega. Teiselt poolt on raske uskuda, et ei oleks leidunud tõesti ühtegi ustavat ja julget meest, kes valmis oleks olnud parajal silmapilgul terroristidele vastu astuma: neid tuli ainult leida ja siin oleks pidanud algatuse enda kätte katsuma võtta — ohvitserid. Viimased jäid aga täiesti loiuks oma otsekoheste kohuste vastu, murdes sellega antud vandetõotuse ja surudes maha lõpulikult ka nende vähestegi sõdurite meeleolu, kes muidu, võib olla, oleksid tegutsenud teisiti. Vahepeal on aerodroom lõpulikult üle võetud ja tuli hakata enda kaitsmisele välise hädaohu vastu. Mitme sõduri aktiivsel kaasabil jagatakse välja osale sõduritele sõjariistad ja käsutatakse nad ahelikku. Paar meest võtavad kuulipilduja ja seavad selle ka üles.

Paljud sõduritest tegutsevad vastu tahtmist, kuid teadmatus selle kohta, mis sünnib linnas, milleks kaasa aitab Lasnamäe isoleeritud olek, surub alla igasugu aktiivse tahte jõu.

Samal ajal lennuväe rügemendi staabi juures olid käimas ettevalmistused aerodroomi lahinguliseks võtmiseks kommunistidelt. Et viimased seal sees, selleskohta esimesed teated sai rügemendi ülem umbes kella kuue paiku telefoni teel, kus korrapidaja ohvitseri abi veel jõudis kõlistada, et „tema seal enam peremees ei ole.“ Asutatakse segasalkade vormeerimisele, mis koosnesid ohvitseridest ja sõduritest, mis Maalennu divisjoni pidid ära kiskuma vaenlaselt. Kuid mõnesugustel põhjustel viibis siiski salkade tegevus tuntavalt. Alles kell 9.30 algas Lasnamäe alt pealetung aerodroomile kolmes salgas, kellel igatühi oma juhataja — ohvitser. Üldist tegevust juhtis major Haas ja major Fisher. Salkadega ühinesid ka meie ratsarühmad. Kuid kallaletung ei arenenud siiski mitte nii kiiresti nagu seda ehk oleks võinud oodata ja nagu see sündis igalpool linnas. Põhjus — halb arvestus olukorraga aerodroomil ja püie vaenlast „piirata“, mis aga ei õnnestunud. Alles meie soomusauto ilmumine tegi rutulise lõpu vaenulisele tegevusele. Vastupanu aerodroomilt oli nõrk. Nähes meie vägede lähenemist lastakse

maha üks sissetunginud kommunistidest, mis teised viib segadusse. Ninamehed, nähes, et enam pääsmist ei ole, istusid lennukitele ja sõitsid ida poole, kusjuures lendurid nähtavasti sunniti ühes lendama.

Teistes väeosade piirkonnas aktiivseid kommunistlike väljaastumisi ei olnud. Küll aga aitasid nad tegelikult kaasa selleks, et terroristidest puhastada meie riiklikke asutusi, mis mässajad varahommikul samuti oma kätte olid kiskunud.

Toompea valdamine. Kommunistide kogumine Toompea võtmiseks sündis Baltiski maantee raioonis. Osa võttis umbes 10—15 meest, varustatud püsside, revolvrte ja granaatidega. Et tunnimeestele, kes Toompea asutuste juures seisavad, ei ole kohuseks tehtud kinni pidada mõõdaminevaid inimesi, siis ei olnud raske neile tähelepanematult läheneda ja ligi olles neilt sõjariistu käest ära kiskuda. See sündiski umbes kell 5. Edasi tungitakse Riigikogu hoonesse ja Toompea karauli vahiruumi. Et vahtkonna püssid asuvad sissekäigu läheduses, siis läks kommunistidel korda, neid enne oma kätte kiskuda, kui seda jõudsid sõdurid. Üks viimastest, kes püsside juurde jõoksis, lastakse maha kohapeal, kuna teist raskelt haavatakse. Samuti sündis sissetungimine ka Riigivanema majja, kus suurem õnnetus jäi tulemata ainult sellepärast, et suudeti siiski õigel ajal lukustada siseruumide ukсед. Tervet tegevust Toompeal juhtis endine Riigikogu liige kommunist Rea.

Esimestel teadatel sündmustest Toompeal organiseeritakse viibimata tugevad salgad, kes meie riikliste asutuste keskkoha kiiresti peavad puhastama vaenlasest. Siia saadetakse soomusauto — kolonel Raudvere juhatusel, üks laskerühm — leitn. Ambose juhatusel, üks segasalk ohvitseridest ja sõduritest — kolonel Partsi juhatusel; pisut hiljem läks sinna ka kindral Pölder temalt formeeritud salgaga. Esimesena jõudis Toompeale soomusauto, temale varsti järgi laskurühm, kes mõõda Kaarli kiriku puistood ja komandandi tänavat ahelikuna peale tungis. Mässajate vastupanu likvideeriti ruttu, pandi välja uued tunnimehed, ühtlasi toimetati kommunistide jälgimist ja ümbruskonna selgitamist. Kell pool 8 oli lahing täielikult lõppenud ja kord jalule seatud.

Balti jaama valdamine. Balti raudtee jaamas l. dets. hommikul puudus täiesti igasugu sõjaväeline valve, nagu see rahuaja oludes loomulik. Jaama komendant ja kirjutajad ei olnud veel kohale jõudnud. Selle tagajärjel sündis jaama ülevõtmine ja kohapealsete ametnikkude vangistamine takistuseks. Ülevõtmist toimetab salkkond mässajaid, välja pannakse valvepostid, kõik, kes jaama ilmusid, arreteritakse. Teade kommunistide tegevusest jaamas saabus staapi hommikul kella pool 7 paiku. Esimene katse jaama vabastada tehakse ratsapolitseilt, mis aga ei õnnestu — politseinikud lüüakse tagasi. Ranna, õhu ja sisekaitse ülema käsul määratakse jaama valdamiseks 2 rühma allohvitsneride õppepataljonist, kes staabi juurde olid jõudnud. Rühma ülemaks määratakse noor-leitnant Järvi ja operatsiooni üldjuhiks kol.-leitnant Rossländer, kaasa läks major Ainson.

Pealetung jaamale algas umbes kell 8.15 Laia tänava kaudu.

Enne väljaastumist seletatakse meestele üldine olukord, ülesanne ja tegevusviis, mis tuntavalt kaasa aitab ettevõtte edukaks läbiviimiseks. Kloostri tänava nurgal jagunes salk kahte ossa: üks osa — noorem-leitn. Järvi juhatusel liikus kuni Laia tänava lõpuni ja sealt Nunne tänava kaudu jaama juures, teine osa liikus läbi Kloostri tänava. Salkade ees tegetsesid piilkonnad, samasugused piilkonnad liikusid salkade järel. Kino „Rekordi“ juures ühinesid mõlemad salgad — ühiseks tegevuseks jaama suunas. Kol.-leitn. Rossländeri käsul mõlemad rühmad paikuvad ahelikku,

tehakse ettevalmistused tule avamiseks. Jaamaesitse trepile on välja jooksnud mõned mässajaist. Kostuvad hüüded: „Ärge laske, omad!“ Kol.-leitn. Rossländer, kui vanem juht, loeb oma kohuseks vaatama minna, milles asi, et ära hoida võimalikke ootamatusi. Ta jookseb ettepoole, kuid samal silmapilgul haavatakse ta raskesti jalast ja ta kukub maha tänavale. Meie poolt avatakse äge tuli jaama pihta, mis kestab mõned minutid. Sealpoolt vastatakse; Kol.-leitn. Rossländeri haavamisega võttis üldise juhatuse oma peale major Ainson, kes, tulistamise lõppedes, viis mehed tormijooksule — jaama pihta. Kommunistid põgenesid üle raudtee Kopli tänava sihis; on andmeid, mis näitavad, et viimaste hulgas sel momendil viibis ka Anvelt. Jaama vastamine meie vägede poolt sündis tänu hoogsale, energilisele tegevusele kiiresti, mille tagajärjel korda läks ära peasta otse surma suust kümme ohvitseri, keda mässajad jaamas ükshaaval olid kinni võtnud ja kavatsesid maha lasta. Tarvilikud ettevalmistustööd selleks olid juba tehtud. Hiljem, kui juba lahing lõppenud, jõudis jaama ka kindral Pödder oma salgaga ja aitas kaasa korra jaluleseadmiseks ja ümbruskonna puhastamiseks kommunistidest.

Postkontori valdamine. Postkontori valamiseks sõjaväe või politsei poolt samme astutud ei ole. Ruumis viibisid ainult valvekorrall olid ametnikud, keda raske ei olnud kõrvaldada sõjariistadega sissetunginud salgal. Mässajaid oli umbes 8—9 meest, kes siia ilmused hommikul umbes kell 5.

Lukustades ametnikud vigade büroo ruumi, võtsid kommunistid telefoni ja telegraafi keskjaamad oma alla, kuna kaks terroristidest jäid sissekäigu juurde trepile vahiks. Viimaste poolt arreteeriti kohapeal sissetunginud ametnikke ja politseinikke, muuseas ka linnapolitsei ülem Saar. Teade sündinust saabus staapi umbes kella kuue paiku. Ranna, sise ja ohukaitsese ülima käsul saadetakse postkontori vabastama 1 laskur rühm allohvitseride õppepatroni ja soomusauto kolonel Raudvere juhatusel. Autosviibijad ohvitserid teevad katset maija sisse tungida, mis aga esialgul ei õnnestu. Samal ajal jõudis kohale kindral Pödder viiemeelise salgaga, kes vastasmaja teiselt korrast avas tule mässajate pihta postkontoris.

Sissetungi korratakse uuesti, mis mässajad sunnib vastupanu lõpetama. Üks neist, kes meie sõjaväelaste peale viskas käsigranaadi, lastakse kohapeal maha. Teine tabatakse sõdurite poolt, kuid sai samuti surma põgenemisel, kuna ta end hoovis lahti rabeles. Postkontori edaspidine kaitsmine pannakse laskurühma peale, sest üldine olukord linnas polnud veel mitte täielikult selgunud.

Mässuliste väljaastumise edaspidine likvideerimine.

Niipea kui Riigivanema maja ja Toompea loss mässulistest puhastatud, kutsuti kokku erakorraline Valitsuse koosolek, et sündmuste kohta seisukohta võtta. Koosolekule paluti ka kindralleitnant Laidoner. Vabariigi Valitsus otsustas koosolekul: 1) üle riigi maksma panna sõjaseisukorra; 2) kindralleitnant Laidoner määrata Sõjaväe Juhatajaks, Ülemjuhataja võimuga. Need otsused kinnitatakse hiljem Riigikogu erakorralisel koosolekul ühel häälel.

Sõjaväe Ülemjuhataja astus ametisse hommikul kell 10.

Algas pinev töö, kus tuli asuda kahjuliku elemendi kindlakstegemisele, kes mässust otsekohe, või kaudsel teel osa võtnud, mille tagajärjel veel mõnda päeva kestusid arreteerimised ja kinnivõtmised. Nagu meile kõigile teada, ei saadud siingi läbi lahinguteta, sest loomulik on, et kommunistid oma olemasolu olid valmis kaitsma viimse võimaluseni. Samal ajal algasid

tegevust sõjavälja kohtud, et kahjutaks teha neid, kelle süü mässu osalisena oli kindlaks tehtud. Üldiselt ei ole 1. dets. sündmuste likvideerimine kaugeltki veel lõppenud, vaid kestab edasi, mispärast kõigi saadud andmete avaldamine veel varajane. Tähtsamaid etappe selles tegevuses märgivad ära Ülemjuhataja käskkirjad, mille kokkuvõtteid siin tooma ei hakka. Mitmeid sündmäärusi on avaldanud ka diviiside ülemad Ülemjuhataja käskkirjade täitmiseks ja elluviimiseks.

Mässukatse otsekohest mahasurumist Tallinnas juhatas vanema väejuhina pealinna garnisoni ülem kindral-major Unt, kes teada sai kommunistide väljaastumisest veel enne kella kuut. Kavakindlate ja otstarbekohaste korraldustega, suunides oma käsutuses olevaid väeosi sinna, kus seda kõige hädapäralisemalt oli tarvis, aitas kindral Unt kõige suuremal määral kaasa mässu rutuliselt likvideerida ja rikutud korda jalule seada.

Järeldused kommunistide tegevuse kohta.

Kommunistide väljaastumine 1. detsembril Tallinnas oli eestkätt sõjaline ettevõtte, sellepärast olid selle ettevõtte organiseerimisel ja läbiviimisel arvesse võetud peale muu ka puhtsõjalised nõuded. Peab alla kriipsutama, et kommunistidel niisuguste väljaastumiste korraldamiseks on juba suured kogemused, nii poliitilised kui puht sõjaväelised. Tekkis ju enamline valitsus ise tänav-võitlustes laguneva riigikorraga Venemaal; sedasama on nad korraldanud mitmes kohas Poolamaal, Ukrainas, Grusias ja mujal. Trotski algatusel on Venemaal tekkimas terve õpetus klassi sõja korraldamisest kodanlikes riikides. Selle teema üle on kirjutatud nende mitmed taktikud ja strateegid — Verhovski, Batorski ja teised, kus ära kasutatakse materjaale ka Prantsuse suurest revolutsioonist. Järjekulult: küsimust nuritakse juba teoreetiliselt, ta on saamas, või osaliselt saanudki juba, punaväe üheks võitlusteetodiks, omades teatava määranõude sõjateadusliku sanktsiooni.

Kõik see asetab 1. dets. korraldatud „putshi“ koguni teistsugusele pinnale. Selgub, et see ei olnud mitte eraldatud ettevõtte, vaid osa üldisest strateegilisest plaanist, mis teostada taheti kõige uemate kogemuste põhjal, mis kogutud mujalt.

Need uued kogemused strateegia alal näitasid Venemaale, et kõige hõlpsam on alata sõda naabriga ilma tema väljakuulutamata, provotseerides avalikult ja salaja „sisemisi“ mässukatseid, et siis parajal juhusel — kohaliku võimude sel appi rutata seltsimeestele. Sarnase sõja ettevalmistustööd tehakse samuti suurelt jaolt kohapeal — kompartei „rakukeste“ poolt, kogudes andmeid vaenlase kohta — strateegiline salaluure, rikkudes ja lõhkudes sideühendusi j. n. e.

Kuid erilisel peab alla kriipsutama Venemaa modern võtet strateegias: poliitiline kihutustöö ja masside psükoloogiline ettevalmistus sissetungiva vaenlase kasuks. Võte iseenesest on ju vana, kuid tema teostamisviisid ja variatsioonid igal võimalikul juhusel väärivad tähelepanu; neid peame hakkama uurima ja nendega arvestama suurema tõsidusega, kui seda tegime senini. Kuivõrd edukalt teostasid kommunistid selle võtte meie suhtes? Nagu eespool nägime, tundsid nad üldist olukorda meil üsna hästi, hindasid seda, isegi moment väljaastumiseks tabati osavasti, kuid — midagi libees siiski nende käest ära, mida nad ei suutnud arvestada, see oli: meie hulkade väga suur tagasihoidlikkus igasuguses poliitilises affääris ja meie kaitsväe sõjalis-kõheline väärtus, mida sõna tõsisel mõttes ala hinnati. Tagajärg — ebaedu.

Kolonel-leitnant Hermann Rossländer †.

„Isamaa ilu hoides, vaenlase vastu võideldes“... sai 1. detsembril Balti jaama vallutamisel kommunistide röövsalgalt surmavalt haavata üks kohusetruimadest Eesti ohvitseridest — kolonel-leitnant Hermann Rossländer. Teada saades, et jaamas üksikud sõjaväelased kommunistide poolt vangistatud ja kartes, et vähemgi ajaviivitamine võib neile elu maksta, attakeeris tema esimesena jaama. Selle hiilgava ja ennastsalgava eeskujuga andis ta tõuke jaama rutuliseks puhastamiseks röövbandest, päästis sellega vangistatud ohvitseride ja eraisikute elu, kuid ohverdas iseenese. Paarkümmend sammu jaamast tabas teda mõrtsukate kuul, haavates teda raskesti jalast. Esimese abiandmiseni oli tema juba sedavõrd palju verd kaotanud, et tervisline seisukord lootusetuks muutus ja päev hiljem suri ta Greiffenhageni haigemajas.

Hermann Rossländer sündis 1886 a. 28. nov. (v. k.) Tartu maakonnas, Härjanurme vallas. Üldhariduse sai Tartu linnakoolis. 1906 a.

1. sept. astus Tschugujevi jankru kooli, mille lõpetas I järguga ja noorem-leitnandi aukraadi ülendamisega 1. oktoobril 1908 a. Määrati teenistusse 98. jalgväe Jurjevi rügementi. Lõpetas 1912 aastal Peterburi kõrgemad ohvitseri vehklemise kursused. 1914 a. 25. juulil saadeti ühes rügemendiga sõjaväljale, kus lahingutest Preisimaal osa võttes, 31. augustil 1914 a. Saksamaale vangi langes.

1918 aastal, peale Saksamaa revolutsiooni, läks tal korda vangilaagrist pääseda ja õnnelikult kodumaale jõuda. Tartusse ilmudes, astus ta otsekohe detsembris 1918 a. II jalgväe rü-

menti teenistusse, kus kompani ülemana kõikidest lahingutest osa võttis kuni märtsi kuuni 1919 a., mil Vastseliina ümbruses haavata sai.

Peale paranemist määrati Rossländer Sõjakooli kursuse ohvitseriks, kus tema iseäralise tähepnuga püüdis oma õpilastes süvendada isamaa armastust ja sõjaväelist kasvatust. Sõjakoolist viidi tema üle I. diviisi staapi käskude-täitjaks staabiohvitseriks. Peale Vabadussõja lõppu, kui Kindralstaapi hakati ümber organiseerima, kutsuti H. Rossländer Kindralstaabi I-se osakonna organiseerijaks ja selle juhatajaks. Tähendatud kohal viibis ta kuni 1. augustini 1924 a., kust sõjavägede kehalise kasvatuse juhatajaks määrati. Olles ise eeskujulik spordi harrastaja, hindas tema sporti, kui paremat abinõu masside kasvatamiseks ja noorsoo arendamiseks ning tema vaimu distsiplineerimiseks. Teenistusest vaba aja tarvitas tema koolides spordi õpetamiseks ja tegevuseks spordiseltsides ja ringkondades. Tema tegevuse selgrooks oli alatine nõudmine oma õpilastelt kui ka kaasteenijatelt, et neil oleks elurõõmu, usku enesesse ja edasipüüdmist paremuse poole — oma väikse, kuid kena kodumaa ülesehitamiseks.

Selles kindlas usus kalli Kodumaa parema tuleviku sisse läks tema ka surma kohusetruult, iseteadvalt ja rõõmsalt nagu elanudki oli.

Saagu tema püüded ja teguviis eeskujuks teistele ja olgu see armastud Kodumaa pind, mida ta mitu korda oma verega on niisutanud, kerge tema põrmule.

Lahinggruppide formeerimine.

Neisse püütakse koondada võimalikult rohkem sõjaväelist elementi; suurt rõhku pannakse poliitilise ustavuse peale. Samuti valitakse välja just aktiivsed, julged isikud. Osalt teostusid sel alal kommunistide ootused, osalt mitte. Tõsiasi on, et pooled mehed, kes kogumispunktidesse pidid tulema, siiski paremaks pidasid maha jääda, nii et väeüksikute arv Anvelti armees osutus õieti suurena. See aga on juba väga halb tundemärk sõjaväe tublidusest. Teiselt poolt võib 1. detsembril kogemustel tõendada, et sarnased salgad võimsad on maha tapma siiski ainult — magajaid sõjamehi, või juhuslikult möödaminejaid — seljatagant. Igalpool, niipea kui kõlasid meie poolt pussipaugud, jooksid banded kabuhirmus laiali, maha visates koguni sõjariistu; vastu hakkamisi oli ainult seal, kus ärajooksmine polnud enam võimalik.

Salkade varustamine sõjariistadega on sarnaste väljaastumiste korraldamisel eriti raske küsimus, mis meie poolt tulevikus peab tehtama veel raskemaks. Tarvitusel olevad relvad olid siiski väga head, portatiivsed ja otstarbekohased uulitsavõitlusteks.

Ootamatuse element. Salkade eelpool toodud sõjaväelist väärtust arvestades pidid juhid terve tegevuse rajama eestkätt ootamatusele. See oligi vaenlase tugevam trump. Sõjaliselt võetuna peab tunnustama, et ootamatus meile oli tõesti suur. Kui meil olid siiski

olemas igaks juhtumiseks tegevuskavad, siis ei näinud meie ometi mitte ette, et kommunistid esimese löögi viivad meie elavjõudude pihta pigemini oodati ladude ja muu sarnase ülevõtmist. See ongi vaenlase tegevuse eesmärk, löök viia sinna, kus teda kõige vähem oodetakse. Ka aja — momendi, mõttes osutus väljaastumine ootamatusena. Sarnase ootamatuse saavutamiseks olid kommunistid tarvitusele võtnud kõik abinõud, mis inimlik mõistus üldse välja mõelda oskab. Kõik ettevalmistused sünnivad nii, et asjaosalised isegi ei tea, mis käimas on. Meeste koondamine kogumiskohtades sünnib väga keerulisel viisil, mitmete käte läbi, millega on seletatav ka asjaolu, et paljud, kes lubasid, siiski kohale ei ilmu. Kokkutulnud võetakse tugeva valve alla, koguni loomulikku tarvidusi peab toimetama toas. Väljaastumise aeg ja tegevusesmärk teatatakse ainult kõige viimasel momendil. Meie sõdurite üllatuseks ja segadusse viimiseks riietuvad paljud sõjaväe vormiriietesse, mitmed koguni panevad külge ohvitseri aukraadi tunnused. Ka esimene tarvitusele võetav sõjariist — käsigranaat aitab selleks kaasa, et suurendada üllatust ja moraalselt pörutust meie sõdurite hulgas.

Osalt peab siiski tähendama, et ootamatuse saavutamiseks vaenlasele õnnelikult kaasa mängis juhus. Paar pisikest asjaolu ja — tegevus oleks võinud siiski teisiti kujuneda kui ta sündis tegelikult.

Operatiivsed kavatsused. Muidugi puuduvad sarnaste kavatsuste kohta, mis ju harilikult

ikka ainult vanema juhi peas sünnivad, meil veel praegu enam-vähem rahulolevad andmed. Sel alal võib teha ainult oletusi — selle tegevuse põhjal, mis siin arenes. Tegevuse juhtimiseks oli moodustatud staap, asukoht Tõnismäel, kuhu kokku jooksevad kõik niidid. On andmeid, mis näitavad, et operatiivseks juhiks kohapeal, kes siis muudugi ka kokku seadis sõjaväelise tegevuskava, oli keegi punaväe kindralstaabi haridusega vanematest juhtidest, seda näitavad vähemalt mõned kinnivõetud tegelased. Kolm asjaolu kommunistide tegevusest väärivad tähelepanu: kommunistid, luues tiheda kontakti meie tehniliste vägedega, katsuvad neid üle võtta võimalikult valutata, mis ka osaliselt saavutatakse. Teiselt poolt viivad nad esimese ja kõige tugevama löögi meie kõige suurema ja moraalselt kõige soliidsema väeosa — Sõjakooli pihta. Kolmandaks: paralleelselt sellega vallatakse meie riigi ja kaitsevää juhtimiscentrum, side- ja liikumiskeskkojad.

Need kolm asjaolu lubavad eksimata järeldada, et 1. detsembri mässukatse oli võetud väga tõsiselt, et siin kavatsustel oli tõsine riigipööre ja mitte mõne sõjariistade ladu ülevõtmine, riisumine, või mõne segaduse sünnitamine. / Kommunistidel oli tähtis meie tehniline jõud, eriti lennuvägi ja tankid, valuta, tervelt üle võtta, et neid siis kohe tegevusse saata — meie teiste osade vastu. Aerodroomil kavatsetakse üles minna, et linna kohal ümber lennata — moraalseks mõjuavalduseks ja olukorra selgitamiseks, tankide garaashist sõidab välja n. allohvitser Loorents tankiga, mille ilmumine ükskõik kus oleks olnud kindlasti otsustav meie või vaenlase edu suhtes. Tanki kaasabil oleks ehk juletud kallale tungida ka meie allohvitseride õpataljonile. Sõjakool kõrvaldatud, oleks kergem olnud tegevust alata teiste garnisonis asuvate väe osade vastu kõigi abinõudega, eriti kihutustööga. Juhtimis- ja side keskkohade eraldamine oleks paraliiserinud üldise juhatare, nii riikliku kui sõjaväelise. Materjalid ja ladud oleksid mässajate kätte langenud peale selle iseenesest. Sarnased olid kavatsused. Kõik see passib väga hästi kommunistide teoreetiliste arutustega selle küsimuse kohta, kas või minupärast Verhovski taktika õpperaamatuga, mis ühe tegelase taskust leiti. Seal öeldakse näiteks:

„Tegevuse eesmärgiks võitluse algul peab olema vaenlase elavajõu hävitamine. See tähendab, pealööki peab antama väe osade, peaaasjalikult ustavate väe osade pihta. Teise osa vägedest, kes esialgul passiivseks jäävad, peab võimalikult ruttu katsuma neutraliseerida. Seda saavutatakse tihti ilma sõjariistus jõuta, saates nende vastu tööliste ja talupoegade hulki ühes tarvilise arvu agitaatoritega.“ Nagu näeme, valitseb siingi „osalise võidu“ printsiip, see on, lüüa vastast otsustaval kohal selleks, et saavutatud edu ära kasutada üle terve väerinde.

Järeldused meie kaitsevää tegevusest.

Asudes mõnesuguste otsuste tegemisele meie kaitsevää kohta 1. detsembri sündmuste põhjal, peab kõige pealt täie energiaga alla kriipsutama järgmist:

a) 1. detsembri sündmused leidsid ees meie kaitsevääs täiesti ühtlaselt loialse riigiustava meeleolu, üksikud erandid välja arvatud, mis igal pool ja ajal võimalikud.

b) Hoolimata sellest, et kommunistide löök tabas meie väeosi täiesti ootamata, täitis igaüks nii sõdur kui ohvitser, kes sündmuste kohal juhtus olema, oma kohuseid mürdmata trouduse ja vääraravata meelekindlusega. Ainult sarnase arusaamise tagajärjena oma kohustest meie kaitsevää poolt võimaldus mässukatse mahasurumine paari tunni jooksul.

c) Mässajad olid oma tegevus-objektiks valinud just meie elavjõudude massid, mis asusid kasarmutes, kus, üksikud erandid väljaarvatud, puudusid kallaletungi momendil (kella 5 ja 6 vahel) vanemad elukutselised juhid — ohvitserid. Sellepärast võis ehk esialgul kartuski tekkida, kas suudavad meie noored ülemad — allohvitserid jagu saada kõigist neist raskeist kohustest, mis sarnastel silmapilkudel juhi õlule veeretatakse. Kas suudavad nad üles näidata, ise ootamatusest tabatud, küllalt isiklikku algatusvõimet ja külma-verd, et jääda seisukorra peremeheks kompaniis, autoreediks ja käsundjaks, keda iga sõdur kuulab heameelega? Sarnased küsimused on sügavalt põhjendatud, kui arvesse võtta meie noort allohvitseride kaadrit, kuna elukutselisi üleajateenijaid meie kaitsevää ridades on ju äärmiselt vähe.

1. detsembri sündmused annavad põhjusi ses suhtes vaadata julgemat tulevikku. On palju näiteid selle kohta, mis kõnelevad just meie allohvitseri kaadri kõrgest moraalist, suurest isiklikust vahvusest ja julgusest, ühenduses laialise algatus- ja korraldusvõimega. Oli juhtumisi, kus kompanii veltveebel oma kaaslaste abil juhib terve kompanii tegevust kasarmu kaitsmisel ja lahingulisel pealetungil vaenlasele. Võime liialdamata järeldada:

1. detsembri kommunistliku mässukatse aktiivne, lahinguline mahasurumine meie väeosades sündis nii ruttu ja valuta just tänu meie allohvitseri tublidusele. Sündmuste kohal olles, oli just allohvitser see, kes mürdmata kohusetruudusega rühma ja kompanii juhtimise oma peale võttis ja ärandliku vaenlase hoobi tagasi löi. Siis kui linna veel lahinguid löödi, et vallata Toompead, Balti jaama ja teisi asutusi, olid väeosades juba kõik segadused lõppenud (väljaarvatud lennuvägi) ja vabanesisid reservid kõrgema väejuhi käsutuses.

Mis puutub eriti meie sõdurisse — reamehesse, siis esimese ta igalpool oma vahendita ülema — allohvitseri — truina kaaslasena ja käsutäitjana, näidates üles sõjaväelise distsipliini ja kohusetäitmise ülimalt määra. Segastes, isoleeritud oludes puudus esimesel silmapilgul kasarmus ohvitseri julgustav juuresolek. Meie sõdur ei hakka pikemalt juurdlema selle nähtuse põhjusi; vaid ta allub — ja seda peab alla kriipsutama — heameelega oma vahendita ülema — allohvitseri korraldustele ja ei kohku mitte tarvitusele võtmast külma sõjariista, kui laskmiseks enam ei ole aega ega võimalust. Mis puutub meie ohvitserisse, siis oli sündmuste lahinguline osa eriti väeosade raioonis, liig lühike, et ta oleks suutnud lasta välja paista enam vähem täielikult vanemate juhtide tegevust. Küll aga sündis meie tähtsamate asutuste valdamine linnas just vanemate juhtide isiklisel juhatusel. Üldiselt, nagu kirjeldusest näha, ruttas igaüks oma kohut täitma kohale, kus leidis selle olevat kõige kasulikuma isamaa huvidele. „Lahingusse kuni vaenlane löödud!“ — see on esimene hüüdsõna reamehest kuni kindralini, kõik muu järgneb juba iseenesest.

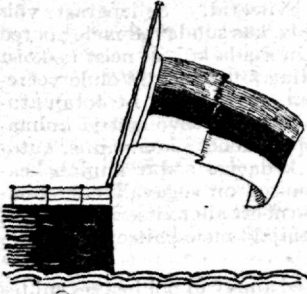
Sarnane oleks üldpilt meie kaitsevää tegevusest 1. detsembri sündmuste keernus. Üksikute asjaolude peale juhitakse tähelepanu alljärgnevas.

Allohvitseride küsimus.

Kuigi meie allohvitser 1. detsembri rasketes tingimustes täitis eeskujulikult oma kohused, ometi — selle sündmuse iseloom iseenesest kriipsutas veriselt alla allohvitseride kaadri tähtsuse meie kaitsevääs. Selle küsimuse lõpuliikumise lahendamiseks, hoolimata rõõmustavaist algatusist, tuleb veel palju teha; kõige jõuga peame püüdma selle ideaalini, kus suurem osa meie allohvitseridest on elukutselised sõjaväelased, ja nende väljaõpetamisel jõudma niikaugele, et nad suudaksid tarbekorral asetada ohvit-

Poolmastis lipu all.

Kapten-major Karl Stern †.

Ei suutnud veel lilled närtsida kadunud kaasvõitleja — mer. noor-leitnant Habermann'i haua, kui surm omale juba uue ohvri nõutas meie merijõudude juhtide perest.

1-sel detsembril s. a. tabasteda kommunistide mässukatse puhul nurjata palgalise mõrtsuka kuul, kes meilt röövis lugupeetud juhi, kaasvõitleja ja sõbra.

Sel ajal, kui linnas kommunistid teevad asutusi vallutada, tõttab kapten-major Stern kiiresti ametkohuste täitmisele omast korterist, mis asub alevis.

Mitte kaugel kõrterist kohtab ta tundmatuid, kes esialgul temast mööduvad, kuid siis uuesti ta kinni peavad ja ootamatult, salakavalalt maha lasevad. Kuul tungib rinnast läbi, ja nagu niidetult variseb ta maha surnuna.

Kapten-major Karl Stern, kes sellesse auastmesse alles 28. novembril s. a. ülendati, on sündinud 2. juunil 1890 a., pärit Rakvere ümbrusest, kus tema isa talukohta peab.

Hariduse sai tema esialgul Rakvere linnakoolis ja peale selle lõpetamist, vallatud tungist merielu järgi, astub teenistusse laevale. Pärast õpib Narva kauge sõidu koolis, mille lõpetab ja algab tegevust laeva juhina.

Ilmasõja algul mobiliseeritakse ja teenib Vene Läänemere laevastikus, esialgul madrusena.

8. veebruaril 1917 a., peale sooritamist ühendatakse meriväe sededa teenib vahiülemana vahilaevadel „Kunita“ ja „Laska“, 10. aprillil lahkub K. Stern Vene teenistusest.

Vabadussõja ajal on kapten-major Stern üks esimestest, kes isamaa kaitsmisele asub, esialgul kaitseliidu Kunda komandandina (18. novembril 1918 a.) ja pärast näeme teda juba „Lembitul“, kus ta dessant-ohvitserina dessantidest osa võtab Loksal ja Kundas.

14-dal jaanuaril 1919 a. määratakse ta mootor-traaleri „Olevi“ komanderiks, millega Narva vallutamise osa võtab. Pärast möödub tema teenistus

jälle „Lembitul“, siis „Vambolal“ juba noorema kahur-ohvitserina. Seal võtab ta osa dessant-operatsioonidest Luuga jõel, lõuna väerinnal ja Kaporje lahes Peipia ja Kernovo vallutamisel.

15. juunil 1919 a. näeme teda juba m/r. „Vambola“ kahurite ohvitserina, kus osa võtab ka Riia operatsioonidest.

Lahinguis ülesnäidatud vahvuse eest annetakse temale Vabariigi Valitsuse poolt 21. veebruaril 1920 a. II liigi 3. järgu Vabadusrist.

Samal aastal 1. oktoobril määratakse tema laevastiku kahurite ohvitseri kohuste täitjaks, missugune koht pärast ümbernimetatakse Merijõudude staabi Tehnika osakonna kahurite ohvitseriks ja sellele kohale kinnitatult teenis kadunu viimase ajani.

Peale selle määrati tema sel aastal meriväe ohvitseride rahuaegsete kursuste juhataja kohuste täitjaks ja ühtlasi valiti teda Meriväe ohvitseride kogu liikmeks ning ka aukohtu liikmeks.

Kapten-major Stern'i tundsid ja austasid kõik kaasvõitlejad, kui otsekohe se vaatega ja heasüdamlist ohvitseri. Eriti peab hindama tema teeneid laevastiku kahurasjanduse töstmises.

Kahurala tuleb nüüdisaja sõjalaevastikus elulisomaks lahingvahendiks tunnistada ja meie laevastiku kahurasjanduse tema kõrgustipule viimise eest võlg-neme tänu kadund võitlejale.

Väsimata püsivusega ja kindla tahtejõuga rühkis tema edasi oma erialal, sealjuures edasiõppimisega ennast täiendades.

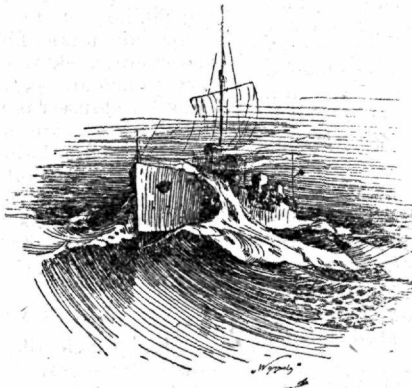
Juba 1921 a. ilmub tema poolt esimene käsiraamat meie meriväes.

Temaga kaotab Merijõud ühe parema ohvitseri ja ohvitserikond — kaasvõitleja ja sõbra. Alati sõbralik ja vastutulelik, omas tema laialise sõpruskonna. Meeskonna poolt oli ta väga lugupeetud.

Kuid saatuse on halastamatu; jultunud mõrtsuka käsi röövib perekonnalt armastava isa ja meilt parima isamaa poja.

Olgu kerge Sulle Sinu verega lunastatud kodumaa muld! Sinu mälestus jääb isamaa ja meie meriväe ajaloose kustumatuks.

Lgs.

seri ka kõige raskemas olukorras. Peab leidma abinõud, et huvitada meie noortsugu kaitsväe teenistuses elukutseliste allohvitseridena. Materjaal-sed kulud, mis selle küsimusega seotud, peab riik kanda suutma, sest teist väljapääsu ei ole. Meie praegustes oludes, kus, nagu nägime, tuleb kõige tõsisemalt rehken-

dada sisemise kommunistliku urgitemis- ja propaganda tööga meie kaitsväes, suudab seda tegevust parali-seerida ainult oma elukutse kõrgusel seisev allohvitser, kes on alati koos sõduriga, keda viimane usaldab ja kelle sõna kuulleb igas olu-korras.

Ühenduses sellega tõuseb üles täies ulatuses küsimus sõduri moraalist, tema arusaamisest oma kutsest ja kohustest kui kodumaa kaitsjast välise ja sisemise vaenlase vastu, ühe sõnaga — sõduri kasvatus. Ka sellel alal pole meie veel suutnud tõusta kaugeltki täiuse piirideni. Põhjused — nad on meile teada — tuleb asuda ainult nende kõrvaldamisele täie energiaga ja asjatundlikkusega tulevikus.

Mis olgu aluseks selles töös?

Arvan — ei ole paremat eeskju meie allohvitseri ja sõduri kasvatamiseks, kui seda on meie rahva sõjaväeline minevik, eestkätt Vabadussõja aegne tegevus. Tuntud olukord, samasugune vaenlane kui praegu. Lähedalseisva inimese kangelastegu virgutab meid tahtmatult järelaimamisele, ajalugu, traditsioon on rahva ja sõjaväe kõige kindlam pant tuleviku töös. Sellepärast rutatagu mineviku tundmaõppimisega, et rajada teed tulevikule!

Ohvitseride ettevalmistus.

Sedasama tuleb toonitada ka meie ohvitseri ettevalmistamise kohta. Ka siin peab asuma meie rahvuslikkuse idee süvendamisele, et ette valmistada meie ohvitseridest aktiivseid masside juhte, kes võiksid olla meie riikliku aate tõsteks õpetajateks ja propageerijateks sõdurite hulgas. Kõige Eesti asja — Eesti keele, Eesti üldise ja sõjaajaloo, Eesti majanduse ja kultuuri õpetamise tõstmine tarvilikule kõrgusele on hädatarvilikuks eeltingimuseks selles töös. Peame nüüd selgemalt kui kunagi enne tõmbama kindlad psühholoogilised piirjooned meie ja naabri vahele, sama sirgjoonelised ja silmnähtavad ka laiadele hulkadele, nagu seda teinud olime geograafiliselt — maastikul ja kaardil. Paralleelselt sellele tuleb anda meie ohvitseridele kõik see, mis tarvilik, et teda teha tõesti hulka de juhiks, mitte ainult sõjaväeliselt, vaid ka rahvuspolitiliselt. Kui meie vaenlase valmistab ette kõigi võimalikkude abinõudega virtuosooslikke parteitegelasi, kes käsikäes peavad töötama vilinud strateegide ja taktikutega, siis peab meil midagi väga tusedat olema, mis sellele vastu seada, ja see midagi peab peituma eestkätt meie kaitseväes.

Veel üks asjaolu, mis väärib tähelepanu meie kaitseväe moraalil ja kõlblise kasvatuse suhtes.

1. detsembri sündmuste märklauaks oli suurem osa meie tehnilistest vägedest: tankide kompanii, sidepataljon, lennuvägi, mis koondatud Tallinnasse. Ja tegevuse käik näitas, et just tehnilistes vägedes peab olema ohvitseride ja sõdurite koosseis sõjakõlbliselt kõige tugevam. Esimesel silmapilgul võidakas nagu järeldada ümberpöördu, nimelt: võimsate tehniliste abinõude kaasabil suudaks ehk vastu panna vaenlasele ka moraalselt nõrk isiklik koosseis. Ometi on see järeldus siiski ekslik ja seda näitasid 1. detsembri sündmused verise tõsidusega.

Mida rohkem usaldatakse ohvitserile ja sõdurile, mida kallimad ja võimsamad on võitlusabinõud, mis tema käsutuses, seda kohusetruim, riigistavam, julgem ja algatusvõimelisem peab olema inimene ise, kes neid juhib. Väärnähtused meie lennuväes ja osalt autotankide divisjonis (viimasest ruttu likvideeritud) kriiputavad alla ülaltoodud küllaldase rõhuga.

Teiselt poolt peab arvesse võtma, et just tehnilistes vägedes ohvitseride ja sõdurite sõjakõbliline kasvatus on kõige raskemini teostatav, rääkimata veel tervest reast erateenijaist, kes siin teenivad igasugu spetsialistidena ja sõjaväe distsipliini üldse ei tunne. Kuid seda energilisemalt asutagu tööle just siin, seda aktiivsem ja vilinum peab olema juhtiv koosseis — ohvitseride kaader — just meie tehnilistes vägedes, vastasel korral ehime igasugu kallide ehetega surnut, kellest tõsisel silmapilgul riigile ei ole mingisugust kasu.

Ohvitseri ja sõduri vahekord.

Kurvad sündmused lennuväes, mis maksis kahele ohvitserile elu, näitavad ühtlasi, milliseid tagajärgi võib tuua asjaolu, kui ohvitser ei tunne temale alluva meeskonna meelsust ja sõjakõlblist väärtust otsustaval momendil, kui ta on sunnitud neil või teistel põhjustel vastama oma alluvale „talitage ise, teie tunnete mehi paremini.“ Sarnane seisukord sunnib ohvitseri umbusaldusega näkku vaatama alluvale, tekib kahtlus, kas ei ole ehk temagi ise minu äraandja. Järeldus: ohvitser on sunnitud jääma passiivseks sündmuste pealtvaatajaks, murdes sellelabi antud vandetõotuse. Raske on uskuda, et lennuväe sõdurite hulgas ei oleks leidunud mõnda meest, kes julenud oleks aktiivselt välja astuda sissetungijate vastu, kuid puudus algataja, kes oleks ühtlulnud esimese sõna, andnud esimese signaali tegevuseks.

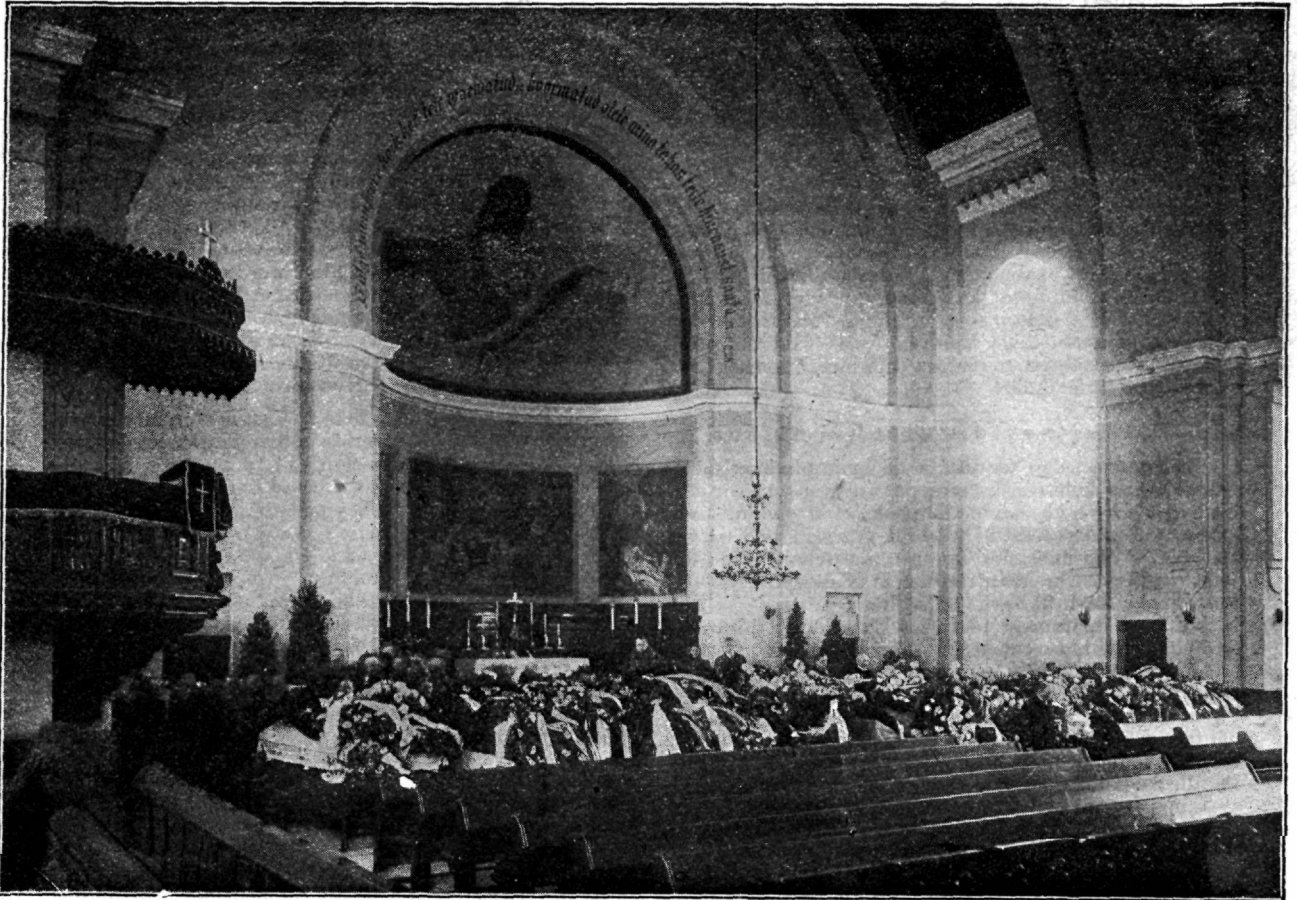
Kelle kohus oli seda teha? Vastus võib olla ainult üks: juures olijate ohvitseride kohus kahtlemata. Kuid nad ei julge seda teha, sest neil puudub usaldus alluvate vastu, nad kardavad provokatsiooni viimaste poolt. Selles peitubki sündmuste traagika lennuväes: ülem ei tunne oma alluvaid ja sellepärast ei võita neid kasutada. Siit järeldus: tõsisel momentidel, nagu seda üle elame praegu meie, on ainsaks kõikumata toeks meie kaitseväle, ülemate ja alluvate vastastikune usaldus, mis rajatud vastastikusele hingelisele sugulusele, üksteise sõjakõbliste väärtuste sügavale tundmisele. Puudub see faktor üksuses, siis on väeosa lahingvõimetu ja võib saada koguni hädaohhtlikuks riigile.

Ohvitseri isikliku eeskju tähtsus.

Sündmustik Lasnamäel tõendab veel kord, kui võrra sügavalt mõjub sõdurite peale ohvitseri ülevalpidamine, vanema väejuhi isiklik eeskju. Eriti hädaohhtlikel momentidel, kus üldine olukord on tüme, kus tegutseda tuleb teadmattuses, isoleerituna muust maailmast, nagu see oli tegelikult aerodroomil, jälgib sõdur hinge kinni pidades ohvitseri iga liigutust. On ohvitser sarnasel momendil teovõimetu ja passiivne, siis halvab see otsekohe ka alluva algatusvõime täielikult. Alluv ei hakka sarnasel korral üldse mitte arutama, kas ohvitser hästi või halvasti talitab, vaid ta kopeerib teda järgi, sest temale on see kõige kergem väljapääsute raskustest. Vanem väejuht peab rehkendama sellega, et sõduri moraalne vastupanu hävitavaile mõjuavaldusile väljastpoolt on nõrgem, kui tema enda oma ja et sõdur tema juuresolekul healmeel järgneb ohvitseri eeskjule ka siis, kui see eeskju ei pane tema peale mingisuguseid raskeid kohustusi. Teiselt poolt ohvitseri sütitav kohusetruudus ja aktiivne väljaastumine hädaohhtlikul momendil kisub kaasa ka sõduri samasugustele kangelastegudele, milleks samuti tõendusli leiname hiljutisest kommunistlikust mässust. Siit järeldus: arvestagu meie ohvitserikond veel tõsisemalt, kui seda tegi seni oma moraalne eeskju määratud mõju alluvate peale ja kasutagu ära tulevikus täies ulatuses see vääramata jõu faktor positiivseks, ülesehitavaks tööks meie kaitsevæes.

1. detsembri ootamatus ja selle järeldused.

Tõsiasi on, et kommunistlik mässukatse 1. det. varahommikul tabas meie väeosi o t a m a t a — üne pealt — ohvitseri nende korterites, sõdureid — kasarmutes. Meil olid üldised andmed kommunistide-terroristide kavatsustest ja vastavalt sellele olid tarvitusele võetud üldist laadi ettevaatusabinõud, mis aga mitte kõik ei vastanud olukorrale. Sarnase ootamatuse

1. detsembri kommunistilise terrori ohvrite puusärgid Kaarli kirikus.

paraliseerimiseks tulevikus peab tarvitusele võtma energilised abinõud, sest iga ootamatus sõjaväelisel on seotud raskete kaotustega ja suure ainelise kahjuga. Olgu allpool nimetatud mõned abinõudest, mille teostamisega ei tohiks viivitada neil, kellesse asi puutub.

1. Meil, sõjaväelastel, tuleb asuda oma otsekohese vaenlase põhjalikumale kõigekülgsemale tundmaõppimisele. Kommunismi sõjaliste, nii strateegiliste kui taktikaliste, võtete uurimine, näited nende tegevusest teistes riikides, ka poliitilise kihutustöö viisid, eriti sõjaväes — kõige sellega tuleb tutvustada põhjalikult meie ohvitseride ja allohvitseride, viies sarnased küsimused otsekohe meie sõjaväe õppeasutuste õpekavadesse. Seda peab tegema elavalt, huviga, ühenduses sellega tulevad ära näidata ka need vastuabinõud, mis meie poolt tarvitusele tuleksid võtta. Eriliselt hästi ettevalmistatud ses suhtes olgu meie tehniliste vägede isiklik koosseis, sest tuleb tõsiselt arvestada sellega, et nad jäävad tulevikuski kommunistlikkude aktsioonide peategevuse objektiks.

Kõik kaitsekavad, mis tulevikus välja töötatakse selleks, et paraliseerida kommunistide-aktivistide sõjalist tegevust, seisdu kooskõlas viimaste strateegiliste ja taktikaliste võtete iseäraldusega.

2. Ootamatuse ärahoidmiseks tulevikus peame oma kasarmute ümbruskonna kõigis garnisonides korraldama nii, et ühegi kommunisti jalga

ligi ei peaseks nägemata. Ka olgu õine valve kasarmutes ja ümbruskonnas nii korraldatud, et teda ei suudetaks teha kahjutaks täiesti ootamata. Vähemalt peab see valve suutma alarmeerida magava meeskonna enne, kui viimast tabab kallaletungijate löök. Väeosade raioonide ja kasarmute kaitse kavad tulevad detailselt välja töötada ja kõik side ja häire signaalid sisse seada. Muidugi nõuab see teatud lisakulusid (aedade tegemine, ümbruskonna puhastamine jne.) Kuid need kulud peab riik kanda suutma — veriste kaotuste nimel, mis vastasel korral tulevikuski on möödapääsematud.

3. Mõnesuguseid puudusi tuli ilmsiks 1. detsembril ka meie pealinna tähtsamate asutuste valvamises. Mispärast suutsid kommunistid nii kergesti vallata Toompea ja sisse tungida Sõjaministeeriumi maija? Ei tee raskusi maha võtta üksikuid tunnimehi väljas, kelle juurest igatüki takistamata võib mööda minna nii lähidalt kui tahab. Siin peab igatahes jällegi looma sarnase korralduse, et tunnimees suudaks siiskiteatada sündinust vahtkonnale; tuleavamisega igakord see võimalik ei ole.

4. Väga suure tähtsuse sarnastel väljaastumistel omab üldine side pealinnas kõikide väeosade ja asutuste vahel. Teiselt poolt on kindel, et vaenlase löök on sihitud eestkätt meie sidetsentrumite ja sideliinide pihta, et neid hävitada ja väeosi üksteisest iso-

1. detsembri kommunistlike
terrori ohvrite matuserong
liigub Kaarli kirikust
surnuaiale.

leerida. Isoleeritud olek aga kergendab kõige rohkem sarnaste sündmuste arenemist nagu seda nägime Lasnamäel. Siin peab väga mõjuvad ettevaatusabinõud teostama, et sarnane olukord meid tulevikus ei tabaks. Meil pole praegu käepärasid ideaalset universaal sideabinõu, järjekult peab välja aitama paljude vahendite tarvitusele võtmine.

5. Raskes seisukorras osutuvad meie garnisonide ohvitserid sarnaste sündmuste puhul, nagu need aset leidsid 1. dets. Laialipillatuna linna üksikuisse erakorteritesse, igaiüks omaette, satuvad nad esimestena kommunistliku terrori ohvriks — kas otsekohe oma korterites, või tänavale ilmudes. Siin tõuseb jällegi valusalt üles meie ohvitseride korterite küsimus eest kätt pealinnas, mis on omanud praegu otse riiklise tähtsuse.

Õnnelikum väljapääs seisukorrast oleks see, kui ohvitseridele võimaldataks elukorterid selles väeosas, või tema otsekohes läheduses, kus nad teenivad. Siis oleks garanteeritud igal silmapilgul väeosa lahingvalmisolek vanemate juhtide ilunud juhatusel.

Seni aga kuni seda ei ole, tuleks garnisoni ohvitseridele võimaldada kooselamine suuremate gruppide-na-koloniidena, et oleks võimalik korraldada hädatarvilikku julgeolekut ühiselt. See võimalus avaneb, kui „Punased kasarmud“ viibimata vabastataks elamiseks ohvitseridele.

Kuni selle korralduse teostamiseni tuleks — hädaabinõuna — omavahel kokku leppida teatavate kogumiskohtade suhtes, kuhu koonduksid ohvitserid, kes elavad vastava raiooni lähikonnas, moodustades otsekohe aktiivse löögigrupi, kelle ülesanded ja tegevusviisi võiks aegsasti ette määrata. Kas ei võtaks organisatsioonitöö ses asjus oma peale garnisoni staap, kelle käsutusse sarnased salgad kohe astuksid.

Muuseas peaks rahuloldavalt lahendama küsimuse ohvitseride varustamisest relvadega. Eesmärk on: igal ohvitseril olgu alati otsekohese enesekaitse abinõuna kaasas kerge, praktiline tuleriist, küllalt võimas siiski vaenlase hävitamiseks lähida maa pealt. Praegune

„Browning“ süsteemi revolver 9 mm. kaliibriga, mis paari aasta eest osaliselt välja anti, ei vasta igitahes neile nõuetele, sest teda alati endaga kaasas kanda on äärmiselt tülikas ja ebamõnus. Suuremalt jaolt ei tehta seda mitte, mille tagajärjel meie ohvitserid sunnitud on enamjagu käima sõjariistata. Palju praktilisem kandmise mõttes, ühtlasi aga küllalt tulevõimas oleks sama süsteemi — keskmise kaliibriga revolver, mis ohvitseridele muretseda tuleks viivitamata.

6. Sama terav on relvade ja lahingvarustuse hoiu küsimus üksustes. 1. dets. sündmused näitasid eranditult, kuivõrd takistavalt mõjub kaitse korraldamise peale asjaolu, kui ei ole käepärasid küllaldaselt laskemoota, või kui relvad on pandud kusagile, kust neid kergesti kätte ei saa. Siingi tuleb leida väljapääsetee, et laskemoota oleks kergesti kättesaadav oma meeskonnale, ühtlasi aga sarnaselt hoitud, et sinna ligi ei pääseks kommunismi agentide käsi.

Veel muidki küsimusi ja mõtteid võib kerkida üles 1. detsembri sündmuste järeldustena. Igalühel, kel midagi südame peal, peaks seda nüüd välja ütleva, et üldist kogupilti saada sellekohta, mis oli ja mis teha tuleks tulevikus. Noore riigi iseseisvuse ülesehitamine ja tema rahva vabaduse kindlustamine on niivõrra keeruline ülesanne, et seda teostada ei suuda mõningad — ei, sellele tööle tulevad rakendada kõik meie rahva loovad, ülesehitavad jõud, siin peavad oma käed kindlasti kokku lööma meie seltskond, meie poliitilised erakonnad, meie kaitseväge, et luua ühine väerind, ühtlane, loodusjõuline tahe ära võita kõik raskused, mis meie rahvusliku iseolemise teele ette veeretatakse!

Aitavad 1. detsembri sündmused osaltki kaasa sarnase ühise väerinna loomiseks meie ühise vaenlase vastu, siis ei ole verehind, mis meie rahvas siin oma peastmiseks maksis, mitte asjata.

On palju tundemärke, mis seda oletada lubavad.

A. T—n.

1. detsembri kommunistide-terroristide mässukatse ohvrid.

Noor-leitnant Punisson.

Noorem-leitnant Viiburg.

Sõjaväe ametn. Eller.

Kadett Teder.

Noorem-ltn. Busch.

Kadett Tomberg.

Kadett Udras.

Kadett Allebrass.

Piirivalvur ream. Kruusmann.

Eluloolised andmed 1. dets. mässukatse ohvrite kohta.

Noor-leitnant Harald Busch † Piiirivalve valitsusest.

H. Busch sündis 23. augustil 1902 a. Lõpetas Tallinna realkooli 7 klassi ja E. Vabariigi sõjakooli. Ülendati lipnikuks 14. septembril 1919 a. ja nooremleitnandiks 1924 a., vanusega 21. detsembrist 1923 a. Vabadussõjas lahingutest osa võtnud Orava ja Jõhvi jaamade vahel 18. XI. — 25. XI. 1918 a.; Kiiu ja Kuusalu mõisade vahel 26. XII. — 31. XII. 1918 a.; pealetungimisel Kiiu mõisast kuni Narvani 1. I. — 1. II. 1919 a. ja Pimsha ning Petseri jaamade vahel soomusrongil 15. III. — 1. IV. 1919 a.

Läks reservi 28. aprillil 1920 a. selleks, et haridust Tartu ülikooli õigusteaduskonnas jätkata. Reservist astus piirivalve teenistusse 21. detsembril 1923 a., kus tegelikult siseministri adjutandi kohuseid kuni surmani täitis. Langes 1. detsembril kommunistlike terroristide vägivalda ohviks.

N.-leitnant Oskar-Martin Punisson † Sidepataljoni tehniker.

O. Punisson sündis 27. oktoobril 1898 a. Meeksi vallas, Võru maakonnas, Mehikoorma kõstri pojana, kus tema isa praegu veel kõstri ametit peab. Esimese hariduse sai oma isalt ja hiljem Rakvere õpetajate seminaries, kus II. klassi lõpetas. Sõjaväe teenistusse astus vabatahtlikult reamehena Scouts-rügementi 8. veebruaril 1919 a., kus teenis kunni 28. augustini 1919 a. ja võttis osa lahingutest Petseri väerinnal Lebedõi, Satrubje ja Borkanovo külade juures Ostrovi ja Karamõsheva sihtidel. 16. juunil 1920 a. astus kadetina E. V. Sõjaväe tehnika kooli, kus 29. juulil 1923 a. I. järjus *Elektrotehnika osakonna kõrvavoolu klassi* lõpetas ja noorem-leitnandiks ülendati. Samal ajal sooritas ka keskkooli lõpu eksami. Teenis 1-ses suurtükiväe rügemendis rühma ülemana. 6. augustil 1924 a. üleviitud teenistusse Sidepataljoni ja määrati telegraafi-telefoni kompaniisse IV. rühma ülemaks, kus ka seni teenis (1. dets. 1924 a.). Langes 1. detsembril kommunistlike terroristide ohvrina.

Kaasteenijate ohvitseride seas tunti teda kui tõsist, vaikse iseloomuga ja väga sõbralikku ohvitseri.

Sängitati maamulda oma kodukohas Mehikoorma surnuaiale 8. detsembril 1924 a. suure rahvahulga saatel. Kalmule asetati üle 30 pärja kohalikkude seltside ja organisatsioonide poolt.

Ema on surnud 15 aasta eest; leinama jäid hallipeaga isa, kaks õde ja vend.

Noor-leitnant Helmuth Viiburg † 10. jalgv. rügemendist.

H. Viiburg sündis 15. juunil 1899 a. Saue vallas, Harju maak. taluperemehe pojana. Hariduse sai Tallinna tehnikumis, kus mereinsener-mehaanika osakonna madalama astme lõpetas, ja Vabariigi sõjakoolis, kus jalgväe kursuse lõpetas.

Sõjaväe teenistusse astus H. Viiburg kooliõpilasena 24. novembril 1918 aastal vabatahtlikult s/l. „Lembitu“ peale madruks. 13. märtsil 1919 a. astus ta vabatahtlikult mere-dessant pataljoni, kus osa võttis kõikidest dessant-pataljoni operatsioonidest 14. märtsist kuni 26. maini 1919 a. Heinaste, Petseri, Luuga ja Kaporje liinidel, ning s./l. „Lembitu“ peal 27. maist — 6. nov. 1919 a. kõikidest dessantidest ja merioperatsioonidest.

Jaanuaris 1920 astus H. Viiburg Vabariigi sõjakooli, mille 6. aug. 1921 a. lipnikuna lõpetas. Teenistusse määrati ta Tallinna vahipataljoni, mis

hiljem 10. jalgväe rügemendiks ümberformeeriti, kompani nooremaks ohvitseriks, kellena ta seal kuni viimase ajani teenis. Noorem-leitnandiks ülendati veebruaril kuus 1924, vanusega 1. maist 1920.

Lahingutes Vabadussõjas ülesnäidatud vahvuse eest annetati temale II liigi 3. järgu Vabaduse rist ja tasuta maa normaali-talu suurus.

Langes 1. detsembril 10. rügemendi staabis kommunistlike terroristi kuuli läbi.

Sv. ametnik Adolf Eller † Sidepataljonist.

A. Eller on sündinud 4/17. apr. 1879 a. Viljandi maak. Tarvastu vallas taluomaniku pojana. Alghariduse omas Tarvastu vallakoolis, mille järele Tartu katelsepa ja lukusepa töid õppima läks. Oli meistriks Tartu ja Pihkva vabrikutes.

1901—1902 a. oli Obuhovi sõjariistade tehases Peterburis ametnikuks. Selle järele astus teenistusse Vene riigi Peatelegraafi Valitsusse, kus 1902 a. posti-telegraafi ametnikuks nimetati. 1905 a. nimetatud Postitelegraafi peavalitsuse juures telgr. mehaanikuks.

1910—1914 a. Siberis Postivalitsuse Omski ringkonna tehnika jsk. ja töökodade juhataja, mille järele Siberisse telegraafi liinide kontrolööriks nimetati.

19. juulil 1914 a. mobiliseeriti Vene väkke kui posti-telegraafi mehaanik ja määrati teenistusse XI. armee Side-teenistuse tehnika jsk. juhatajaks. Sama kuu 24. päeval Galiitsia väerinnale saadetud. Korraliku side loomise eest saanud: Stanislause Ordu III järgu, Anna Ordu III järgu, Stanislause Ordu II järgu ja Anna Ordu II järgu aumärgid.

1918 a. Vene sõjaväest vabanemise järele astus Eesti sõjaväkke, kus 21. nov. Suurtükiväe töökoja ülema abiks nimetati.

1919 a. V. V. Sõjariistade töökoja käskudetäitjaks tehnikeriks. Siis samal aastal Kindralstaabi Val. Sidede osakonna vanem tehniker ja Sidede ülema tehniline abi.

1924 a. üleviitud Sidepataljoni, kus õppetöökodade ülalaks määrati, missuguses ametis seniajani oli. Kaasteenijate ohvitseride hulgas tunti kadunud kui energilist, kindlat, kohusetundelikku ja sõbralikku ametnikku. Langes 1. detsembril kommunistlike terroristi kuuli läbi.

Sängitati maamulda Tallinna Sõjaväe Surnuaiale 4. dets. s. a.

Kadett Aleksander Teder †.

Aleksander Teder sündis 3. veebruaril 1903 a. Pihkvas, kus tema isa Pihkva Kadettide Korpuse majavanemana teenis. Esimese hariduse sai ta Pihkva algkoolis. Korpuse evakueerimisel 1918 a. Kaasani olid vanemad sunnitud korpusega kaasa minema. Kaasani õppis ta kohalikus gümnaasiumis kuni 1921 a., mil perekond Eestisse opteeriti. Siin asusid nad elama Tartu. Aleksander Teder astus Tartu Kaubandus-kommertskooli, kust 6-nda klassi lõpetamisel 1923 a. sügisel Sõjakooli üldklassi astus. Käesoleva aasta sügisel viidi üle jalgväe nooremaste klassi.

Langes 1. detsembril riigi julgeoleku kaitsel Sv. ühend. õpeasutuses kommunistlike terroristide kuulide all.

Kadett August Udras †.

August Udras sündis 1. oktoobril 1901 aastal Lasva vallas, Võrumaal. Algkooli kursust lõpetades

1. dets. kangelased Vabaduse Risti kavalerid.

Veltheibel Kaptein.

Veltv. R. Kaptein Auto-tankide divisjonist

Rudolf Toomase p. Kaptein sündis 14-dal septembril 1898 a. Hiiu maal Keina vallas. Hariduse sai Kuriste kihelkonna koolis. 1916 a. sügisel astus vabatahtlikult Vene sõjaväkke, kus 202-se tagavara rügemendi juures õpekomando kapralina lõpetas ja 9-da Küti rügemendiga Rumeenia väerinnal mitmetest lahingutest osa võttis. 1917 a. septembri kuul tuli 1-sse Eesti rügem. üle. Samal kuul langes Hiiu maal Sakslaste kätte vangi, kust mai kuul 1918 a. vabanes. Vabadussõtta mobiliseeriti 1-sel aprillil 1919 a. Teenistusse määrati Tallinna tagavara rügemendi kuulipildujate kompaniisse. 16-dal märtsil 1920 a. määrati ta Tankide pataljoni 1-sse kergetankide rühma. 1-st juulist 1920 a. on Kaptein Tankide kompani veltveebel. Sama aasta 1-st detsembrist jäi üleajateenijana kompanii teenistusse veltveebli kohale. 1-st augustist 1923 a. on Kaptein Tankide kompanii Nr. 2 veltveebel.

Lasi maha 1. detsembri hommikul Auto-tankide divisjoni allohvitseri — kommunisti, kes garaasihist ühte tanki püüdis mässajate kätte toimetada, ja aitas korra jaluleseadmisele mõjuvalt kaasa. Nende teenete eest annetati temale III liigi 3. järgu Vabaduse Rist.

jätkas õppimist Petseri real-gümnaasiumis. 1919 a. kevadel astus vabatahtlikuna Sakala Partisaanide pataljoni, kust sama aasta sügisel üle viidi Tallinna kooliõpilaste pataljoni. Selle likvideerimisel lahkus sõjaväeteenistusest ja astus Tallinna Kolledzi. Kolledzis õppis kuni käesoleva aasta sügiseni, mil sõjakooli üldklassi astus.

Langes 1. detsembril riigi julgeoleku kaitsemisel Sv. ühendatud õpeasutustes kommunistlike terroriste kuulide läbi.

Kadett Arnold Allebras †.

Arnold Allebras sündis 28. märtsil 1905 a. Tallinnas. Alghariduse omas Järvakandi ministeeriumi koolis, hiljem Tallinna poeglaste kaubanduskoolis, mille 1923 aastal lõpetas. Peale kooli

Kadett Pesur.

Kadett Pesur.

Kadett Pesur aslus, haruldast julgust ja meelekindlust üles näidates, Sõjaväe ühendatud õpeasutusi attakeerivatele kommunistidele terroristidele vastu, saades ise kolmest kuulist raskesti haavata. Ülesnäidatud vahvuse eest on talle III liigi 3. järgu Vabaduse Rist annatud.

Ream. August Keng, Sõjaministeeriumi vahirühmast.

Reames August Keng sündis Abja vallas 24. jaan. 1905. Hariduse sai kohalikus vallakoolis.

Sõjaväeteenistusse võeti 15. jaan. 1924 a. määrati 6. jalgv. rügementi, kust 22. aug. üleviidi Sõjaministeeriumi komandantuuri vahi rühma.

Seisis 1. detsembri hommikul kommunistide pealetungi ajal Sõjaministeeriumi sissekäigu ukse juures postil ja lõi täägiga esimest sissetungijat terroristi.

Vab. Valitsuse otsusel 10. detsembrist s. a. annetati ream. Kengile III liigi 3. järgu Vabaduse Rist, mille ülemjuhataja kindral Laidoner 13. skp. kätte andis.

lõpetamist toimis ametnikuna Posti peavalitsuses kuni käesoleva aasta sügiseni, mil Sõjakooli üldklassi astus.

Langes 1. dets. riigi julgeoleku kaitsemisel Sv. ühend. õpeasutustes kommunisti-terroristi kuuli läbi.

Kadett Aleksander Tomberg †.

Aleksander Tomberg sündis 28. mail 1905 a. Tartu maakonnas, Laius-Tähtvere vallas, kus ta vanemad põllupidajad on. Esimese hariduse sai ta sama valla ministeeriumi koolis. Selle järele käis ta Mustvee kõrgemas algkoolis, mille ta 1921 a. lõpetas. Siis astus ta Tartu kommertsikooli, kus 1922 a. VI klassi lõpetas. Sama aasta sügisel

Sõjavägi ja poliitika.

Prantsuse kuningas ütles: „Riik, see olen mina“. See kuningas tundis ennast ühise ja lahutamata oma riigist olevat. Ta oli kindel, et tema tahtmine on riigi tahtmine, et tema ja riik on üks.

Vene keisririigi ajal oli riigi üldine mõiste „kroonu“ ja seda mõisteti nii, et riik kellegi oma ei olnud, et oli vaid tall, keda kõik võisid pügada.

Nende kahe riigi mõiste ja meie riigi mõiste vahel on psühholoogiline kuristik.

Meie elame rahvariigis, kus majesteet on rahvas, kus kõik on rahva oma. Meie oleme isegi oma sõjaväele rahvaväe nimetuse annud. — Tahame, arvan, sellega eriti alla kriipsutada, et meil rahvas, riik ja sõjavägi üksteisest lahutamatud, et „kroonu“ mõiste meil puuduma peab — et see ideoloogia meile võõras.

Meie sõjavägi on tõesti rahvavägi. Tema koosneb ühetasaselt kogu rahva meeskodanikkudest. Ei ole kellegil — partei, või erakonna peale vaatamata — erilisi eesõigusi sõjaväkke teenistusse astumisel, ei saa ka ükski kiht, peale haigete, sellest vabastatud. Tema juhtivateks jõududeks — ohvitseriks, allohvitseriks — võivad saada üheõigusiselt kõik rahvapojad, kes kõikide jaoks ühesuguselt üllesaatud tingimistele vastavad. Eesõigustatud on ainult isikute talendid, nende võime ja edasipüüdlikkus. Samad talendid ja igauhe isiklik edasipüüd on see, mis teenistuses edasi viib, väljapaistvale kohale asetab. Täiesti põhjendamatud ja ainult Venest päritud eelarvamistega seletavad on teatud poolt aeg-ajalt meie elukutselistele sõjaväelastele mingi klassi või kildkonda kuuluvuse kohta tehtavad etteheited. Vaadeldes Eesti ohvitserkonda, ei leia vist kedagi, kes kusaigilt pändatud suure varanduse või rikkuse omanik oleks. — Kui on keegi ennast majandusliselt enam-vähem kindlustada suutnud, siis ainult oma isiklise tegevusega, — kuna omas suures enamuses ohvitserkond just ilma eraomanduseta ja sellest rahva kihist pärit on, kelle ainsamaks varaks tema edasipüüdlikkus. Sedasama peab ütleva ka elukutselistest allohvitseridest — üleajateenijatest. Jah, meie kõik kuulume ühte klassi, parteisse või kildkonda, ehk nimetatu seda kuidas tahes, s. o. Eesti rahvaväe peresse, kes peab olema riigi, kogu rahva oma — luu tema luust ja liha tema lihast, — kes kind-

lasti ja vankumata asub Eesti riikluse alusel, olles kantud Eesti rahvuslistest aadetest ja pidades pühaks meie vereohvritega võidetud ja kaitsitud vabadust. See on ainsam Eesti elukutselise sõjamehe usutunnistus ja seda on tema pühalikult töötanud arendada ja kasvatada ka tema kätte usaldatud Eesti malevas s. o. noortesmeestes, kes iga aasta tulevad ja peale riigikaitse õppuste kooli läbitegemist jällegi oma igapäevase töö juure tagasi lähevad. Seda töötust oleme täitnud ja selle eest ka vereohvreid kannud. Iga selles suhtes tehtud etteheide Eesti maleva elukutselistele juhtidele võib ainult isiklik olla, ehk mitte Eesti riikluse alusel seisva olluse poolt tulla, ja seda tuleb kindlasti ning otsekoheselt tagasi tõugata.

Nii on meie sõjavägi oma tervikus tõsine rahvavägi, kes elab ühist elu kogu meie rahvaga, kellele rõõmuks tema rõõmud, kes kurb tema muredest ja kes valvel oma rahva kõrgemate, pühamate aadete eest. Ainult niisugune on meie maleva, nii teoreetiliselt, kui ka tegelikult.

Kõigil on hästi veel meeles Eesti maleva tema heitluspäivil välise vaenlase vastu, kus võistlesid oma vaprussega esimese koha pärast nii üksikud kangelased, kui ka terved väeosad. Kõik elame alles äsja möödunud 1. detsembri muljete all, kus üksikud maleva liikmed — kindral, veltveebel, reamees kõrvuti ennastsalgavalt vabaduse ja iseseisvuse aate eest välja astusid, nagu tegid seda väeosad, kellel jultunud röövsalkade vastu välja tuli astuda ja nagu seda kindlasti oleks teinud ka kõik vabariigi väeosad, kui nende abi tarvis oleks tulnud.

Kuid meie kuulsime ka kurba sõnumit — kaks meie hulgast ei ole oma kohut täitnud, nad on loidudeks pealtvaatajateks jäänud. Kohus on nende üle oma otsuse teinud. Oleme kindlal käel oma kaasteenijad, kellega alles eila, võib olla, sinasõbrad olime, Eesti rahva, riigi, iseseisvuse ja vabaduse nimel ohverdanud. See oli raske, kuid mõõdapäsemata tarvilik. Siit peame aga ka õppima. See on liig kallis kooliraha, et temast rääkimata mööda minna võiks.

Ei ole meil senini küllalt selgelt äranäidatud ja äraseletatud meie riiklist algmõistet — riik ja tema

astus ta V. Sõjakooli, et end sõjaväelase elukutselisele pühendada.

1923 a. sügisel viidi üle nooremasse inseneriväe spetsiaal-klassi, kus ta end elektrotehnikuks ettevalmistada soovis.

Langes 1. det. s. a. oma kohuste täitmise juures kommunistide terroristliku käe läbi.

Reamees Johannes Kruusmann †. Piirivalve Tallinna jaoskonnast.

Reamees Johan Jüri p. Kruusmann sündis 29. septembril 1900 a. Lääne maakonnas Märjamaa vallas Nõmmealuste mõisas. Langes öösel vastu 1. detsembr. teenistuse kohuste täitmisel kommunistilise-terroristilise röövsalga vägivaldla ohvriks, olles Kadriorus Rusalka ausamba lähedal valvel, kus temale ja ta kaaslastele valvurile kommunistide salk kallale tungis ja neilt sõjariistu äravõtta tahtis. Seda nähes hakkas Kruusmann ennast laskevalmis seadma, kuid ei jõudnud veel sõjariista tarvitusele võtta, kui 8 terroristide kuuli teda surmavalt tabasid.

Kruusmann'i jäid leinama tema kaasteenijad, vanemad, õed ja vend. Ta oli oma vanadele vanematele ainsaks toeks. Tema isa on lihtne mõisa tööline, kes oma igapäevasest teenistusest suurt perekonda peab ülal pidama. Vabadussõja ajal teenis Kruusmann 1-se diviisi staabis telefonistina. 1-st septembrist 1924 a. astus tema üleajateenijana Piirivalve Tallinna jaoskonda teenistusesse, kus teda Tallinna raiooni Tallinna kordoni valvuriks määrati. Selle lühikeses teenistuse aja jooksul näitas Kruusmann suurt huvi ja agarust teenistuse vastu üles. Energilise tegutsemise tagajärjel läks temal korda 5 korda salakaubitsejaid tabada, vaatamata selle peale, et tema varemalt piirivalve asutustes teeninud ei olnud ning sel alal temal igasugune vilumus esialgu puudus. Oma viljarikka tegutsemisega ja ustavusega võitis Kruusmann varsti peale Piirivalve teenistusse astumist ülemuse kui ka kaasteenijate lugupidamise ja poolehoidu.

1. dets. kommunistide väljaastumisel haavata saanud kaitseväelased.

Kadett Mölder.

Reamees Kivimägi.

Kadett Jakobson.

Kadett Saulep.

Kadett Hanni.

Van. allohvõitser Mikk.

Reamees Rätt.

Kadett Stamm.

Kadett Mikk.

Kadett Dreimann.

Kadett Steinbick.

Kadett Ecksbaum.

kõrgem juht, tema esimene sõjamees, tema sõjaväe sümbol ja tema rahvas on üks ja lahutamata. Ei ole selgitatud selle „kroonu“ kosmopoliitilise ilmavaate ja internatsionaalse mõtlemisviisi hävitavat mõju meie rahva peale! Kas ei ole meile — elukutselistele sõjaväelastele — sõna „poliitika“ Venest pärandatud mälestusest saadik otse kolliks olnud, millegiks sarnaseks, millest isegi rääkida ei tohi? Kas on meil Eestis üldse ja sõjaväes eriti palju selgitatud rahvuslist poliitilist olukorda? Seda kahjuks mitte. Meil odakse läbimürgitatud partei poliitikast ja endise Vene aja mõjust, kus sõjavägi rahvast eraldatud ja temale võõras pidi olema ning tema huvide suhtes tõesti kurdiks pidi jääma. Muidugi, kui poliitikat ainult, kui parteipoliitikat mõista, mis tõrvmisest ja ässitamisest täidetud, siis ei ole sellel mitte kohta meie rahvavaes, kes terve rahva, aga mitte üksiku kildkonna huvides väljas. Kuid kahjuks just see poriloopimise poliitika on liiategi meie sõjaväele kättesaadav, ma ütlen rohkem — pealetükkiv. Meie sõjavägi on täiesti kirjaoskaja ja partei lehed kannavad liigagi hoolt selle eest, et just nende, alles kujunevate noorte juures oma löikust pidada, nende hulgast omale hingesid püüda ja poolehoidjaid leida. Kuid ka seda ei tehta kahjuks mitte oma aadete selgitamiseks, vaid õige sagedasti isegi sellisama rahvavae juhtide mustamiseks, tõrvmiseks, igasuguse põhjendamata kõmu ülespuhumiseks ja neile isegi olemata puuduste külgeuuletamiseks. Sõjaväe juht on siin võimetu — ei tohi rääkida, ega selgitada, et mitte poliitikasse kukkuda. Rahvuslist poliitikat, rahvuslise iseteadvuse tõstmist, nende aadete selgitamise tööd meie ei näe.

Kas ei olnud 1918 a. meie riigi loomisel, sõjavägi tema juhtidega eesotsas, meie iseseisvuse ja rippumatuse idee kõrgele tõstjad, selle esiplaanile upitajad ka siis, kui ehk osalisel poliitikamehed kõhklevale seisukohale asusid? Kas ei olnud see mitte kogu sõjaväe selge arusaamine meie rahvuslistest püüetest ja tema kindel usk nende kõrgemate aadete teostamisesse, mis meie ülemjuhatusel kordamineku paremaks pandiks oli?

Kas kõik need faktid, kõik see lähem minevik ei räägi meie sõjaväe selgest arusaamisest rahvuslistest püüetest, Eesti rahvuslistest poliitikast? Just sellest arusaamine, selles täiesti teadlik olemine on

seada malevat tema tervikus eemal hoidnud partei poliitikast, on suurimaks teguriks, suurimaks jõuks selle edasirühkimisel tema otsekoheste ülesannete teostamisel olnud.

Ja nüüd loidus, erapooletu olek nende kahe lennuväe ohvitseri poolt, millest telegramm räägib; äraandlikkus osa sama väeosa allohvitseride poolt, millest ajalehed kirjutavad — kas see ei räägi käskival keelel tarvidusest kindla rahvuslise poliitika selgitustöö järele sõjaväes?! See oleks ka paremaks vastukaaluks eel tähendatud kahjulikule parteipoliitikale.

Jah, seda on tarvis. Meie peame oma sõjaväge peale tehnilise õpetamise ja kehalise arendamise ka vaimliselt kasvatama. Peab inimestele, kes oma elu riiklase aate, tema olemasolu eest kaalule peavad panema, meie rahvuslise ja riiklise poliitika sihtjooned selgeks tegema.

Meie peame oma isamaa kaitsjaid kindlalt ja selgelt välja öeldud rahvuslis-isamaalises vaimus arendama, et neil nende ülesanne selge, ja selle täitmise tarvilikkus silmanähtav oleks nagu see selge oli I Eesti polgule, meie sõjaväe esitajale esimesel ülemaalisel sõjaväelaste kongressil ja lõpuks kogu Eesti malevale Vabaduse sõjas selle otsustavatel momentidel. See mõiste peab selge olema nii välise kui ka sisemise vaenlase suhtes. Kui võitluse tarvidusest välise vaenlase vastu vahete-vahel ikkagi räägitud on, siis on võitlusest sisemise vaenlase vastu liialt vaigitud. On kardetud poliitika tegemist, ja püütakse olla erapooletud.

See erapooletus, mis sallib riigiäraandjat kommunisti pealinna volikogus trotsivalt istumas, kui püstiseisemisega meie vabadust kaitsnud ohvrite mälestust austakse, mis lubab riigiäraandjatel naistel pealinnas ohvrite leina-rongi üle saatanikuult hürvitada ja langenute ohvrite põrmu peale sõrmega näidata, ilma et neid tükkideks oleks kistud — see erapooletus peab kaduma.

Kõik, kes ei ole meie poolt, on meie vastu. Vahepealist mõistet ei saa, ei tohi olla. See viib loidusele, mis on kahjulik riigile, on võõras sõjaväe mõistele. Rahvuslik sõjavägi peab olema rahvuslises vaimus kasvatatud ja peab olema teadlik selle rahva poliitikas.

G. K.

Eesti kaitseliidu uuestsünd algamas.

On ajaloos silmapilke, kus rahvas on valmis vabatahtlikult rakendama kõiki oma jõudu tunnustatud ideed ehk fakti teenistusse. Nii Prantsusmaal XVIII aastasaja lõpul hakkasid vilja kandma rahvasse imbunud ja tunnustamist leidnud suure Inglise rahva vabaduse ja õigluse ideed. Prantsuse rahvale omase entusiasmi hakati neid ideesid kodumaal elustama ja nii saabus Suur Prantsuse revolutsioon.

Prantsuse kodanikud, olles vaimustuses revolutsiooni ideedest, ühinesid vabatahtlikult Lafayette algatusel ja löid 1789 a. Pariisis rahvuskaardiväe (Garde nationale), milline laienes 1790 a. üle maa. Selle rahvuskaardiväe ülesandeks oli alguses relvastada kõik revolutsioonile truud kodanikud, kes kaitseksid uuesti loodud sisemist korda riigis.

Rahvuskaardivägi elas Prantsusmaal läbi mitmekordseid reorganisaatioonid ja 1872 a. nekrutide seadusega lõpetas oma tegevuse, sest moodunud olid erakorralised ajad, mis vajasis kodanikkude erilist valvelolekut.

Prantsuse „Garde nationale“ tuleb lugeda Euroopa pärasiste kodanikkude-kaitse, kaitseliidu, fascismi j. n. e. ideeliseks isaks, muutudes vastavalt aastasaja ideedele, rahva iseloomule ja olukorrale.

Niisama Soome rahvas, kasvanud ja arenenud omas ilusas ja omapärasel looduses ja seltskondlises korras, läbiimbunud vabaduse, isiku ja õigluse austamisest, sai 1917-1918 a. Vene enamlastest õhutatud ja toetatud punaste väljaastumisel, mille eesmärgiks oli Vaba Soome hävitamine, — tõuke liitumiseks oma vabaduse, paremate mõistete ja tunnete kaitseks: tekkis loomulik teel Soome Kaitseliit.

1917 a. Vene revolutsiooniga algas Eesti rahvale suurim ajalooline ajajärk. Sajad aastad teiste rahvaste ülivõimu all olnud rahvale hakkas koitma iseseisvus. Hingeliselt vabad eestlased hakkasid tööle iseseisvuse saavutamiseks. Kuid väike osa eestlasi, kelle hinge mürgitanud orjastajate venelaste põõrased enamluse ideed, läksid nende teenistusse ja algasid koos venelastega vaenulikkude tegevust Eesti vastu.

Juba 1918 a. kutsuti ellu meie regulaar sõjaväe kõrval Kaitseliit — sõjaväe ja rahva juhtide algatusel.

Osavõtt Kaitseliidust oli suur juba tema tekkimise esimestel päevadel ja kasvas seda suuremaks, mida populaarsemaks sai rahvamassidele kaitsetav idee — Eesti iseseisvus, ja mida rohkem tundma õpiti Eesti sõjaväe ja rahva juhte.

Ei või ju meie kaaluvalt ja ettevaatlikult toimivalt Maarahvalt nõuda vaimustust ja mõtlemata järeltulekut igale uuele juhile. Neile on vaja enne põhjalik olukorra hinnang ja põhjalik juhtide hinnang, siis alles tuleb kindel otsus ja energiline otsuse elluviimine tunnustatud juhtide kavade järele. Ja nii sündiski, et meie Vabaduse sõja lõpul oli meie olude kohaselt hästi organiseeritud patriootiline sõjavägi ja laialdane Kaitseliit.

Kuid masside psühholoogia seadustele allume ka meie! Vabaduse sõda lõppes Eesti hiilgava võiduga: võitluses olime löönud kaht suurt rahvast — venelasi ja sakslasi.

See suur saavutus oli suure hingelise tõusu ja pingutuse vili. Loomulik, et sellele ülitõusule pidi järgnema reaktsioon. Ja reaktsioon järgnes. Hakati eitama Vabadussõda, kui rahva suurimat loomingu. Hakati eitama sõjaväe ja omakaitse tarvidust, — sest muuks ei saa nimetada seda sagedat sõjaväe kahtlustamist ja sõjaväele kallale tungimist avaliku arvamise poolt. Kui kodanikud hakkasid mõtlema omakaitse ja riigikaitse peale, siis tõusid kollitamisest fascismi ja teiste „hirmsate“ mõistetega ja mis kõige hullem, — just meie poliitiliste rühmituste poolt, kellele kahtlemata meie iseseisvus kallis. Selle tagajärg oli kurb: isegi üksikud sõjamehed (nagu tõendus 1. detsembri sündmustel) olid kaotanud usu oma kõrgesse kutsesse, olid jäänud loiuks ja kodanikkude mass jäi samuti loiuks omakaitse ja riigikaitse organiseerimises. Endine tugev ja eluline Kaitseliit oli muutumas *peberpealseks organisatsiooniks*.

Ajaratas veeres. Meie elamise juba oma riigi seitsmendat iseseisvuse aastat. Kired võtsid hoogu. Ka isamaaliselt mõtlejad poliitilised rühmad kaotasid külma vere ja külvasid avalikku vaenu üksteise vastu.

Eesti rahva ja riigi vaenlased asusid energiliselt tekkunud olukorra kasutamisele: saabusid „punase kindrali Heidemannini sõjaplaanid“ ja „149 protsess“.

Ettenägemine, olukorra õige hinnang, õige otsustamine ja otsuse energiline teostamine on omane vaid suurtele meestele.

Kas leidus meil Eestis sõjamehi, kui ka riigi- ja seltskonna tegelasi, kes ette nägid 1. detsembri sündmusi, nende pareerimiseks vastavaid tegelikke samme astusid selle peale vaatamata, et nad sealjuures oma hea käekäiguga riskeerisid? Suureks rõõmuks peab tunnustama, et leidus.

Üheks niisuguste meeste töö saavutuseks on uuesti sündinud vabatahtlik Kaitseliit, mis tegutsemas Tartus ja kogu N. diviisi administratiiv piirkonnas kindlate kodukordade järele, mis loodud ja aluse saanud juba enne 1. detsembrit, ja mille loomine täies hoos.

Tingimata peab peasjalikult selle organisatsiooni arvele kirjutama seda, et Tartus ja kogu diviisi piirkonnas enamlaste riigipöörde katse ja mõrtsukatööd aset ei leidnud.

„Tartu linna Kaitseliidu ajutise kodukorraga“ ja „Tartu maakonna vabatahtlise Kaitseliidu ajutise kodukorraga“, millede põhjal kas täielikult ehk väikeste muudatustega ka teised N. diviisi piirkonnas olevad linnad ja maakonnad Kaitseliitu organiseerivad, lubatagu tutvustada üldjoontes „Sõduri“ lugejaid.

Tartu Kaitseliitude reorganiseerimise mõtte algatajaks ja energiliseks tööliseks sellel alal on kindral Pödder. Juba novembri algusel said väljatöötatud kindral Pödder'i ja tema lähemate abiliste poolt uue Kaitseliidu põhimõtted, sai loodud lähedam side Tartu

omavalitsuse, seltskondliste ja üliõpilaskonna organisatsioonidega ja tähtsamate seltskonna tegelastega ning nendega ühes koos uued Kaitseliidu kavad läbiarutatud ja läbi kaalutud.

Peale kaalumisi võeti vastu kindel otsus: hädaoht on varitsemas, tarvis koondada jõudusid riigi- ja omakaitseks.

Tartu seltskond kogunes üksmeelselt selleks tööks kindral Pödderi ümber ja uue Kaitseliidu loomine algas.

Juba novembri keskpaigu oli Tartu linna Kaitseliidu kodukord valmis, mille kindral Pödder mõni päev hiljem sõjaminister kolonel-leitnant Hans Kurvitsile esitas, kes kodukorra ajutiseks käsitamiseks kinnitas. Hiljem kinnitas Ülemjuhataja ka „Tartu maakonna vabatahtlise Kaitseliidu ajutise kodukorra“ ajutiseks tarvitamiseks.

Nüüd võis algada ja algaski ka organiseerimise töö Ülemjuhataja ja Sõjaministri poolt tunnustatud alustel.

Tartu linna Kaitseliidu ajutine kodukord sai ajutiseks käsitamiseks diviisi garnisonidesse ja rahvaväe ülematele laiali saadetud käsuga — algada kaitseliidu reorganiseerimist (kui endisest on midagi järele jäänud) ehk uue loomist ajutise kodukorra põhjal.

Ühtlasi anti käsk luua ühendus seltskonna juhtidega nii linnas, kui maal ja väljatöötada oludele vastav kohapealne linna ja maakonna Kaitseliidu kodukord; kästi kinni pidada vabatahtlikkuse põhimõttest; kutsuda Kaitseliitu kõiki aktiivseid ja energilisi kodanikke, kes isamaaliselt mõtlevad ja kelle kodaniku õigusi kohtu poolt kärbitud ei ole. Nii algas laialdane organiseerimise töö. Linnades on see töö kergem, kuna maal ja juba teoolude poolest raskendatud.

Tartu maakond oli esimene, mis juba 5. detsembril oma üldesitajate koosoleku ära pidas, millest üle 100 esitaja osa võttis ja kus Tartu linna Kaitseliidu ajutine kodukord väikeste muudatustega vastu võeti. Seal valiti juhatus ja pandi alus valdade ja alevite Kaitseliitude organiseerimise tööle.

Koosolijad toonitasid, et uuesti sündiv Kaitseliit ei tohiks omada ühegi seltskonna kihi, ehk poliitilise rühma eesõiguslikku maiku, vaid ta peab olema kõikide ausate ja isamaaliselt mõtlejate aktiivsete kodanikkude ühing; loide ja leigeid liikmeid ei tohiks uuesti sündiv Kaitseliit enese koosseisus sallida.

Tartu maakonna vabatahtlise Kaitseliidu ajutise kodukorra § 4 p. 2 käsitab koosseisu ja kõlab järgmiselt: „Tegevliigeteks võivad olla Eesti Vabariigi kodanikud, kes Eestit kui iseseisvat demokraatilist Vabariiki ja selle põhiseadusele põhjendatult korda jõuga on valmis kaitsma, ning kes vähemalt 18 aastat vanad on ja kelle õigusi kohtu teel kärbitud ei ole.“

Nagu eelpool juba mainisin, on Tartu Kaitseliitude kodukorrad aluseks Valga, Võru ja Petseri Kaitseliidu loomisel, mis pärast ka Tartu K. L. ajutiste kodukordade juures siin pikemalt on peatatud.

Millised on Kaitseliidu organiseerimise töö senised tulemused? Ootamatult suured. Rahvas, eriti peale 1. detsembri sündmusi, on täiesti arusaanud K. L. tähtsusest. Seltskonna juhid on ühinenud sõjaväe kõrgemate juhtidega ja teevad N. diviisi piirkonnas kõik, mis aitaks tööd kiirelt läbi viia.

Tartu sammus selle suure töö eesotsas. Kindral Pödder, kelle isik peale 1. detsembrit seltskonnas eriti populaarseks saanud tema energilise väljaastumise tõttu Tallinnas, on heledaks koonduspunktiks uuesti sündiva vabatahtlise Kaitseliidu loomisel. Nüüdes Kaitseliitlastelt aktiivsust, kinnitas kindral seda nõuet oma tegudega, ja rohkem ei nõua ka kõige nõudlikum omalt juhilt.

Noorsugu, eriti organiseeritud üliõpilaskond, on uue Kaitseliidu esimestes ridades ja tõmbab teisi kaasa. 1. detsembri hommikul, kui jõudsid esimesed teated Tallinnast Tartusse, astus Kaitseliit välja ja võttis oma kaitse alla linna tähtsamad asutused ja ka korra-

Ülemjuhataja kinnitab Vabaduse Risti
1. dets. kangelase auto-tank. divisjoni
veltsvebel Kapteini rinnale.

pidamise tänavatel. Seda tööd teeb ta edasi vastavalt nende muudatustega, mis antakse sõjaväelise ülemuse poolt.

Iseloomulikke nähtusi on tulnud ette Kaitseliidu organiseerimisel väljaspool Tartut. Näituseks seletab N. maakonna rahvaväe ülem: „Määrasin valdade Kaitseliidu esitajate koosoleku 24. novembriks; kutsusin koosolekule 25 asemikku, kuid ilmus kõigest üks; peale 1. detsembrist kordasin kutset nendesamadele isikutele, — koosolekule ilmusid kõik 25.“ Teine juhus: Üks heasüdamline jõukas ja tüse linna härra ilmub Kaitseliitu. Temale esitatakse sooviavaldus — alla-kirjutamisega kohustada end täitma kõiki K. L. teenistuse nõudmisi. Härra mõtleb ja lausub: „teenima olen nõus, kuid alla ei kirjuta!“. Rahvaväe ülem võtab talt sõjariista ja heidab ta välja uue Kaitseliidu kandidaatide hulgast.

Vanemad ja kogenud kohapealsed seltskonna tegelased on arvamisel, et uuest Kaitseliidust tekib elujõuline organisatsioon ja et ta oma eesmärgi saavutab, mis avaldatud Tartu maakonna vabatahtliku Kaitseliidu ajutise kodukorra § 2: 1) T. M. V. K. Liidu eesmärgiks on: a) väljaspool sõjaväge seisvate sisekaitse jõudude organiseerimine; b) sõjaasjanduse tundma õppimine; c) Eesti Vabariigi ja selle kodanikkude julgeoleku ja varanduse kaitsmine“.

Nad põhjendavad oma optimismi sellega, et K. L. algatuse sai koha pealt; et valitseb eriline olukord; et vaimlisteks juhtideks tuntud ja väga lugupeetud isikud ja et organisatsioon seisab väljaspool klassilisi ja poliitilisi rühmitusi. Nad ei eita, et ajajooksul tulevad muudatused organisatsioonis, nagu kõik muutub

elus, kuid praegusel momendil on Tartus uuesti sündinud Kaitseliit elujõulisem organisatsioon ja teda tuleb laialiselt maksuma panna.

Mis pakuks uus Kaitseliit sõjaväe õppuste seisukohalt? Meie lühikese ajalisel teenistuse vältusel kaitseväes ei jõua sõdur omada sõjamehe vaimu ja küllaldasid sõjalisi teadmisi. Ta teeb läbi õppused, lastakse reservi ja kui, nagu senini, kordamise õppusi ei peeta, unustab selle piskugi, mis kasarmus õppinud. Kui veel arvesse võtta seda, et sõjaasjanduses alaliselt muutuvad tegevusviisid ja sõjariistad, siis tuleb esile tarvidus organisatsiooni järele, mis rahvast hoiaks sõjaliste asjade kursis. Niisuguse osa võtab kaudselt enese peale uus Kaitseliit sealjuures on uue Kaitseliidu algatajad ettenäinud, et kodanikkude aega rahuajal võimalikult vähem K. L. tegevuseks ära kulutatakse, nagu see väljendatud aj. kodukorra § 2. b). Ohvitserkonnal tuleks jälgida Kaitseliidu tegevust ja tema edukaks tööks kaasa aidata, ettevalmistades ajateenijaid sõdureid Kaitseliidust osavõtmiseks peale teenistuse lõppu kasarmutes.

Kaitseliit on seni vabatahtlikkuse alustel eduga tegevust alganud Tartus ja N. diviisi piirkonnas. Ülemaaline Eesti Kaitseliit on tuleviku saavutus. Milliseks ta välja kujuneb? Kas koondab ta endasse vabatahtlikkuse alustel kõiki ausaid kodanikke, kellel demokraatlik Eesti Vabariik kallis? Kas püsib kaitseliitlastes see tegevuse hoog, mis märgata algatajates? Need on küsimused, mille peale kõige lähem tulevik peaks vastuse andma. Mõõdalastud soodne silmapilk ei kordu ehk iial enam ja teda peab ärakasutama ja õieti kasutama. E. A.

Kalevi kaitsemaleva.

Materialistid peavad sporti ainult keha kasvatamise — orgaanide tubliduse ja lihaste jõu suurendamise abinõuks. Kuigi spordil juba sarnasest vaatepunktist suur tähtsus oleks igapäevases elus ja eriti kodumaa kaitsetöös, mis nõuab võimsat füüsilist struktuuri, suureneb tema väärtus veel märksa, kui vaatame neid ideelisi lähtekohti, millest spordiliikumine võrsunud ja mis põhitoonina kogu liikumist praegu jumestavad.

Ei saavuta ainult üksi suur lihas midagi ega jatku tervest südamest ja tugevast kopsust, et

mingi sportlase suursaavutuseni või võiduni jõuda. Siin peab kandejõuks ikka tugev tahe, kontsentratsioonivõime, paremuspüüd, samuti intelligents ja andelikkus olema. Need on vaimlised jõud, ja nende mõju on spordis domineeriv. Vaimliste jõudude maksvusel spordis muutub see nende aadete ja suurte ülesannete tööriistaks, mis rahval või inimkonnale sel momendil ihaldatavad ja mille poole ta rühub. See on arusaadav, kuna sportlaskond enesest tervemat ja elujõulisemat osa rahvast kujutab, kust kõik kõdunev, degenereruv element

tõrjutud. Nii on see olnud ju vanast hallist ajast, kus vanad Hellase sportlased olid oma kultuuri kõrgemate aadete kandjad ja kaitsjad. Samuti oli keskajal rüütelkonnaga, kelle tegevus oli ajanoüetele kohastatud sportline võitlus. Renessans ajast, mil ka antiikspordist uuest sündis, on olnud see kõigi kultuurrahvaste poolt harrastatav ja viimasel ajal, kus rahvuslised kultuuriväärtused eriti hädaohus, on tema levinemise ja liikumise tugevumise, kui rahvaste ja nende kultuuriväärtuste kaitsemise mõjuvama abinõu peale, erilist hoolt pöördud.

Spordiliikumine ja koduma kaitse on üle ilma praegu lähedalt suhtuvateks aladeks muutunud ja paljudes riikides kasutatakse sporti tegeliku ettevalmistusena kodumaa kaitseks. Meie spordiliikumine on kodumaa raskematel momentidel ürgjõuliselt, temas peituvate loomulikkude instinktidest tõttu, hoogsalt enese sirgu ajanud ja kodumaa, oma rahva ja tema elamise õiguse eest välja astunud. Nii tekkis meil vabadussõja esimestel päevadel Kalevlaste Maleva ja selle võimet tunatakse juba küllalt. 1. detsembril tänavu tärkas ellu Kalevi kaitsemaleva, tema ellukutsujateks ja juhtideks on endised Kalevlaste Maleva juhid, ja nii võime meie, ilma et meie uuel organisatsioonilt veel kõnelda andvaid vägitegusid oleksime näinud, täielikult optimistlikult ja lootvalt tema poole vaadata.

Eelolevad read püüdsid valgustada seda, mida Kalevi kaitsemaleva, kui sportlaste koonduks, enesest ideeliselt kujutab, järgnevad read kirjeldavad lühidalt kaitsemalevat, kui reaalselt kaitseüksust.

Kalevi kaitsemaleva moodustati 1. detsembril, ja õhtuks oli vastava loa saamisest valitsuselt juba moodustatud ja varustatud kaks salka (kompaniid). Täna seni on maleva kasvanud juba seitsme salgani, kes kõik tegevad sportlased ja enamuses vilunud sõjamehed.

Organisatsiooni ei kavatseta väga laialdaseks arendada, kuna tema juhatus ei pane rõhku niivõrd meeste arvule kui nende kvaliteedile.

Kalevi kaitsemaleva kujutab enesest üht rügementi. See koosneb kolmest pataljonist kolme salgaga (kompaniiga), milles igaühes 3 rühma. Iga rühm poolitub kahte jakku, milles kumbagis 7 meest. Neist on ettenähtud üks jagu kuulipildujaga (Lewis) ja teine löökosana. Eraalgatusel moodustatakse veel tehnilised kolonnid autode ja mototsüklettidega.

Pearõhk malevas langeb teguvõimsate jagude peale, mis malevlaste elukohtade järel on moodustatud ja täielikult üksteist tundvatest ja mõistvatest isikutest koosnevad. Eriti vastutusrikkad on jaoulemate kohad.

Praegu on malevas pealikute kursused käimas, mis neid igakülgsete teadmistega varustavad. Malevas on võimalik üldse kõige alamast teenistusastmest kuni kõige kõrgemani pääseda. Selleks tuleb vastavad kursused läbi teha ja eksamid sooritada. Iga nädal on maleval oma taktilised ja laskeharjutused, millest suure elavusega osa võetakse. Suvel on ettenäha laagrielu ja sõjaväelised manöövrid.

Maleva moodustamises valitseb üldse territoriaalsuse põhimõte, et seda iga moment oleks kerge alarmeerida ja tarvilisse kohta välja saata. Vastuvõtmine malevasse sünnib suure ettevaatusega ja seal leiab aset ainult põhiseadust tunustav, vastav element. Kaitsevæele võib Kalevi kaitsemalevast tubli abiline kõrvada, kes tema kohustusi aitab kergendada. Kui Kalevi kaitsemalevast läbikäänud noored kaitseteenistusse ilmuvad, toovad need muidugi sinna juure rõõmsat meeleolu ja tusedust.

Kalevi kaitsemalevas liikmeks püsimine on põline. Et üldse noorte juurevool sportlisse kaitsekoondusse elav oleks, tuleks Vabariigi valitsusel kiiremeni ellu kutsuda kehalise kasvatusse instituut Tartu ülikooli juures, mis vastavaid instruktoreid hakkaks üle riigi laiali saatma. Sportlased toodavad, et valitsus nende riigihuvilistele soovidele ses suhtes vastu tuleb ja nende isamaaline vaimustus ja tegevusihha suurejoonelise kodumaa kaitse loomiseks kasutatakse. Tõnson.

Mõnda kodusõja taktikast.

Kommunistide juhid, nähes punaväes seda reaalselt jõudu, mille abil sünnitatakse ja millega tagatakse üleilmne proletaariline revolutsioon, kuid ühtlasi ära tundes, et Euroopa praeguse poliitilise konjunktuuri juures harilikkuude, legaalsete abinõudega võitlemine soovitatavale sihile ei viiks, — on asunud abinõude ja teede otsimisele, mille kaudu siiski igatsetud eesmärgile jõuda.

Seda kommunistide juhtide vaadet väljendab kõige selgemalt Vene kõrgema ratsakooli juht kindralstaabi ohvitser Batorski ühes oma kõnes, kus ta sõnasõnalalt ütleb:

„Tulevikus on võimalik, et sõjad tekivad ilma märgukirjade vahetuseta, ilma vastastiku hoiatusteta. Arvan, et kui Poolas, või Rumeenias, Lätis või Eestis proletariaat asuks otsekohele väljaastumisele, siis ei hakka punavägi märgukirjade vahetamist mitte ootama, vaid läheks otsekohe oma ülemjuhatusse käsul kodanlise riigi proletariaadile appi. Arvan ka, et kui ilmsiks tuleksid sõjatundemärgid, siis ei ootaks riigivalitsus enam märgukirjade vahetamist, vaid asuks valmisoleku korral jalamaid aktiivsele tegevusele. Pole mingit põhjust oletada, et see teisiti võiks olla.“

Nende uute abinõude ja printsiipide uurimine on esile kutsunud punaväe kirjanduses ja sõjateaduslikkudes seltsides elava mõttevahetuse. Nende uurimiste tulemusena peab väljakujunema uus kodusõja määrustik.

Kuid juba praegu on N.-Venes kodusõja suhtes väljakujunenud mõtted ja võtmed seal niivõrd selge väljenduse kirjanduses leidnud, et meie endale neist selge ettekujutuse ja vastavad järeldused teha saame.

Uue määrustiku aluseks on Trotski poolt üles seatud printsiip, et praeguste sõdade ajajärk on klassisõdade ajajärk. See nõudvat juhtidelt peaausjalikult oskust kokkukõlastada sõjategevust revolutsiooniga. Et edukalt juhatada klassisõja arenemist ja teadlikult temast osa võtta, on vaja peale üldiste sõjaprintsiipide veel uurida neid nähtusi, mis klassisõjaga kaasas käivad.

Punaväe juhtide juures valitseb üldne arvamine, et punaväel tuleb sõda pidada kahel juhtumisel. Esiteks, et kaitsta end kapitalistlike riigikorra riikide pealetungi eest ja teiseks, et toetada naaberriikides proletariaadi mässu. Viimasel juhtumisel võib olla kaks moodust, üks, kui kohalik proletariaat võimu oma kätte kiskunud ja punavägi kapitalistlike riigikorra kukutamiseks ainult lõpuhoobi annab ja teine —

kui kohalik proletariaat mitte küllalt tugev pole iseisesevaks aktiivseks väljaastumiseks ja tõuget väljastpoolt vajab. Selle tõuke andjaks peab olema punavägi.

Analoogiliselt üldistele lahingfaasidele jaguneb ka kodusõda kolme faasi: 1) organisatsiooniline ja tehniline ettevalmistus kodusõjaks, 2) avalik mässuliikumine riigivõimu haaramiseks ja 3) võimu kindlustamine pärast võidu saavutamist.

Juht, kelle ülesandeks mässu organiseerida, peab asuma kõigepealt olukorra hindamisele ja selgeks tegema, kas temal üldse edu peale lootust on, või mitte.

On tähtsis, et mässuliikumise algamiseks õige moment saaks valitud. Olukorra hindamise juures vaja kõigepealt arvestada rahva (massi) meeleolu ja tema valmisolekuga avalikuks mässuks. Teateid selle kohta saab kohalikkude parteiliste organisatsioonide kaudu. Juhtumisel, kui sarnased parteilised organisatsioonid puuduvad, peab neid teateid muretsema oma poliitiline luure. Need on esimesed teateallikad. Kuid sarnasel viisil kogutud teated annavad tihti peale vale ettekujutuse olukorrast.

Enam kindlam tundemärk massi meeleolu kohta on tema enda aktiivsus, mis väljendub salajastes ja avalikkudes nõukogudes, ning üksikute isikute demonstratiivsetes väljaastumistes. Ülejooksikud vastase reguläärvägedest iseloomustavad selgelt seda, kui võrd on edenenud sõjaväes lagunemine.

Olukorra hindamisele peab järgnema juhi otsus selle kohta, kas jätkub temal üldse jõudu avalikuks mässuks. Ta peab otsustama, kas maksab aktiivselt ja avalikult vaenlase elava jõu hävitamiseks välja astuda, või hoida esialgu otsustavaist kokkupõrgetest kõrvale, et mitte anda põhjust valitsevale võimule mässuliste organisatsioonide hävitamiseks.

Sõjaväelise juhtimise organiseerimine omab sel ajajärgul peatähtsuse. Ta peab algama sellest, et luuakse teatud sõjapoliitiline organ, mis võtab oma peale mässuliikumise juhtimise ja koondab endasse sõjalise ja poliitilise võimu; need mõlemad tööd peavad käima käsikäes, sest et organiseerimata massi peale tuleb mõjuda nii hästi sõjalise käsuga kui ka proklamatsiooniga.

Sarnase sõjapoliitilise organi — revolutsioonilise komitee — koosseis on: a) esimees — nõukogude võimu poliitilise keskvalitsuse esitaja, b) sõjaväelane — spetsialist, kes juhatab sõjalist tegevust; peale selle on soovitatav tiheda ühenduse loomine mässu tekitavate organisatsioonidega ja sellepärast peavad kuuluma revolutsioonilise komitee koosseisu veel c) kohaliku kommunistilise partei esitaja ja d) kohaliku nõukogu esitaja (esialgu illegaalsed). Revolutsioonilise komitee koosseis ei tohi ulatada üle 7 mehe.

Organiseerimise faasi kuulub ka tegevusplaan ja väljatöötamine. See pole loomulikult mitte sarnane kava, mis väljatöötatud kõikides detailides, nagu kindlustatud positsioonide valdamiseks, vaid ta kannab edasi ainult üldist iseloomu. Siin tuleb kui jõuga arvestada ainult üksikute tööliste lööksalkadega. Väeosade meeleolu vaja travalt silmas pidada. Üldiselt on tegevuskava kokkuseadmine raskendatud veel sellega, et tervel ettevalmistuse ajajärgul tuleb tegutseda pörandi all.

Kõik see organiseerimistöö, mis alustatakse esimeses faasis, kestab edasi ka teises, avaliku mässuliikumise ja riigivõimu oma käte kiskumise faasis.

Sel ajal on vaja esile kutsuda puht-sõjalist aparati (asutust), mässuliikumise staapi — kes juhataks mässu sõjalist külge.

Tema töö on puht operatiivne — jõudude arvestamine ja nende stundamine ülesannete täitmiseks, luure ja side korraldamine. Peale seda vaja asuda

uute üksuste moodustamisele organiseerimata massist ja varustada teda kaadriga, sõjariistadega j n. e.

See osa organiseerimistööst osutub just kõige raskemana, sest siin on tegemist mitte korrapäraliste, distsiplineeritud üksustega, vaid organiseerimata massiga, kes valmis ühel momendil kangelastegudele, teisel aga paanikaliselt laiali jookseb. Nende ülesannete kõrvale ilmub veel rida teisi ülesandeid, mis vaja läbi viia avaliku mässuliikumise ajajärgul, nagu side loomine strateegia ja poliitika vahel, operatsioonide kava väljatöötamine kooskõlas rahva territoriaalse grupeerimisega sotsiaalsete tundemärkide järele j. n. e.

Esimestel mässuliikumise tundidel saab mässuliikumise juhtimine ainult kõige primitiivsem olla; siis läheb juba kõik iseenesest oma loomuliku rada. Võitluse arenemisega aga on vaja võtta selle juhtimine kindlatesse kättesse.

Kuid kõik see töö annab tagajärgi ainult sel juhtumisel, kui sõjalis-administratiivne töö kõrvale jääb poliitiline töö, mis iseäralise tähtsuse omab just mainitud segasel ajajärgul. On vaja energiline ja kavakindel poliitiline töö, mis ühendaks kõiki mässajaid võitluse loosungite ümber, ühtlustaks vaadet distsipliini ja sõjaväe juhtimise kohta.

Tegevuse eesmärgiks võitluse ajal peab olema vaenlase elava jõu hävitamine. See tähendab — pealööki peab antama väeosade ja peaaajalikult ustavate ning sisekaitse organisatsioonide koondukohtade pihta, nagu Kaitseleit j. n. e.

Kui, nagu see tihti on, mässajatel sõjariistadest puudus tuleb, siis on esimeseks tegevusobjektiks sõjariistade ja laskemoona ladud. Pärast seda peab jälle kõik jõud vaenlase elava jõu hävitamiseks koondama, sest see on tegevusobjekt, mille kõrvale kõik teised esialgu kõrvale võivad jääda.

Et osa vaenlase vägedest, kes mässu algusel passiivseks jäävad, vastase poole võivad lüüa, siis on vaja neid võimulikkult ruttu neutraliseerida. Seda saavutatakse tihti ilma sõjalise jõu tarvitusele võtmata, saates nende vastu tööliste ja talupoegade hulki ühes tarvilise arvu agitaatoritega.

Lõpuks on avaliku võitluse faasis veel rida teisejärgu tähtsusega küsimusi, nagu mitmesuguste tähtsamate hoonete — posti, telegraafi, raadio-jaamade, raudtee jaamade, toidumooni ladude vallutamine jne. Need on ülesanded, mis mitte üheleühtset jõupingutust ei nõua ja teisejärgu tähtsusega üksuste (nagu üle tulnud vägede) poolt täidetud võivad saada.

Samuti nagu reguläärsõjas, peab ka kodusõjas maksma jõu koondamise ja tema õigel ajal õigesse kohta juhtimise printsipi, nagu näiteks kõige ustavama väeosa hävitamiseks. Teisi ülesandeid peab lahendatama sel ajal väiksemate jõududega, seni kui otsustavas kohas võit veel saavutatud ei ole.

Varud annavad juhatusel enam kindlust ja lubavad temale vähem karta ootamust. Sellepärast on ka kodusõjas vaja varude moodustamist ustavatest üksustest, kes hästi liiguvad oleksid ja kiirelt kas autodega või vankritega tarvilisel momendil otsustavale kohale saadetakse.

Üheks edu tähtsamaks eeltingimiseks on vaenlase tundmine. Seda saab kätte luurega. Luure jaguneb üldse kahte liiki: 1) sõjalis-poliitiline ja 2) puht-sõjaline. Sõjalis-poliitilise luure alla kuulub vastase väeosade meeleolu kindlakstegemine ja selle kohta selgusele jõudmine, kas väeosad on valmis ühinema mässuliikumisega, kas jäävad nad passiivseks või avaldavad vastupanu. See töö on iseäranis raske ja nõuab täitsa kontsentreeritud tööd.

Peale selle vaja pidada puht-sõjalist luuret.

Mässuks on vaja sõjariistu, laskemoona, lennukeid, suurtükiväge ja tehnilisi vägesid. Nende asukoha kindlakstegemine, kuidas nende juurde pääseda, mis-

moodi neid valvatakse, — kõik see on sõjalise luure ülesanne.

Paremaks luure abinõuks on selleks isiklik läbikäimine nende meeskondadega, kelle hoole alla usaldatud ladude valvamine.

Iseäranis suurt rõhku vaja panna side korraldamise peale, niihästi kõigi mässutõstjate organisatsioonide vahel, kui ka välisilmaga. Selleks vaja vallata radio, telegraafi- ja telefonijaamad, vaja luua side keskkohad jne.

Küsimus, mille peale seni harilikult vähe rõhku on pandud, on varustamise küsimus. Kuid edukaks võitluse läbiviimiseks on vaja ka seda küsimust silmas pidada ja selle lahendamiseks eraldi isikuid määrata, kes esialgu olemasolevate tagavarade kohta teateid korjavad, pärast nad aga üle võtavad ja sealt varustamist korraldavad.

Suure tähtsuse omab sel ajajärgul poliitiline töö. Vaja õhutada ja kaasa kiskuda massid, selgeks teha neile distsipliini mõisteid, selgusele jõuda selle kohta, kuidas reageerib mass ülesseatud revolutsiooniliste

hüüdsõnade peale. On loomulik, et vaenlane sel ajal samuti kõik teeb, et massi agitatorite ja proklamatsioonide abiloma poole tõmmata; sellele vaja vastu seadida vastuagitatsioon.

Poliitiline töö on iseäranis tähtis kolmandal võitluse faasil — edukindlustamise ajajärgul.

Sel ajajärgul vaja asuda edu igakülgele ärakasutamisele: vaja puhastada mässulised raioonid kontr-revolutsionääridest, luua poliitiline politsei, varustada ustavaid elemente sõjariistadega, neid teistelt ära korjates, ära keelata koosolekud, mis sihitud mässuliikumise vastu, reguleerida liikumist, ühes sõnaga — luua kindla käega korda.

Nagu neist punaväe sõjakirjanduses ilmunud mõtetest ja l. dets. kommunistide väljaastumisest näha, on punaväes osalt juba välja töötatud, osalt veel väljatöötamisel kodusõja jaoks samasugused kindlad meetodid ja taktikalised võtted, kui reguläärsõjaski.

Neist peame tegema vastavad järeldused oma sisekaitse organiseerimisel. H. Fr.

Kommunistlike mässuliikumiste õhutamise ja korraldamine Nõukogude Venemaa poolt.

Motto: Si vis pacem
para bellum.

Eesti kommunistide nurjaetatud hulljulge mässukatse, mida nad 1. detsembril korraldasid piiritagant tulnud terroristide-kommunistide otsekohesel juhatusel ja aktiivsel toetusel, on uuesti meie kõikide tähelepanu tõsiselt pööranud vahetpidamata laieneva kommunistliku internatsionaali — „Kominterni“ rahvusvahelise revolutsioonilise tegevuse peale.

Nagu teada, on kominterni otsekoheseks ülesandeks õhutada ja korraldada n. n. „kodanlikes“ riikides kõigi olemasolevate abinõudega kommunistlike mässuliikumisi. Vastavalt sellele ülesandele on „komintern“ väljakujunenud rahvusvahelise kommunistlike revolutsiooni kindralstaabis. See staap asub praegu alaliselt Moskvas „kominterni“ täidesaatva komitee näol. Edukamaks revolutsiooni õhutamiseks demokraatlikes riikides on „kominterni“ täidesaatva komitee juures mitmesugused rahvuslikud sektsioonid, muuseas Eesti, Soome, Läti, Leedu, Poola, Rumeenia jne., mis otsekoheselt juhivad mässuliikumise korraldamist vastavates riikides sealsest kommunistlike erakondade kaudu. Kõige tähtsamat osa etendab aga rahvusvahelise kommunistlike revolutsiooni õhutamise alal Vene kommunistlike erakond — „R. K. P.“, mille otsekohese mõju all tegutsevadki kominterni ja Nõukogude valitsus. R. K. P. tähtsamad juhid on ühtlasi ka kominterni juhtideks, nii näiteks on R. K. P. Keskkomitee ja poliitilise büroo „politbüro“ liige Sinovjev (juut) ühtlasi ka „kominterni“ täidesaatva komitee esimeheks. Mitmed Nõukogude valitsuse liikmed, kes kõik ka R. K. P. liikmed on, võtavad „kominterni“ tegevuse juhtimisest tegelikult osa.

Et mitmesuguseid ühiskondlike kihtisid kommunistlike liikumise kaasa kiskuda ja ärakasutada rahvusvahelise kommunistlike revolutsiooni otstarvetes iga-suguseid proletariaadi eluavaldusi, on „kominterni“ juures kujundatud mitmed eriosakonnad, nagu: 1) ametiühisuste internatsionaal — „profintern“; 2) talupoegade internatsionaal — „krestintern“; 3) kommunistlike noorsoo internatsionaal — „Kim“; 4) spordi internatsionaal — „sportintern“ ja 5) rahvusvaheline revolutsionääridele abiandmis-selts

— „mopr“. Peale selle olevat kavatsusel kommunistlike sõjaväelaste ühendamiseks rahvusvahelises mastaabis, luua sõjaväelaste „internatsionaal“ — „armintern“. Praegu on „kominterni“ rahvuslike sektsioonide juures olemas arvatavasti vastava sõjasektsioonid, mis juhatavad klassisõja ettevalmistust sõjatehnilises suhtes oma kodumaal ja ühtlasi ühendavad kõiki sõjaväelasi — kommuniste teatud riigis.

Eeltööd on arvatavasti käimas ka punaste ühistevõimude internatsionaali kujundamiseks.

Et suuremat kavakindlust mässuliikumiste tekitamise alal luua, on mõnede tähtsamate Vene kommunistide, nagu Trotski (Nõukogude liidu sõjarevolutsiooni nõukogu esimees, ning maa- ja mereväe komis-sar) ja teiste algatusel käesoleval aastal alustatud n.n. „kodusõja määrustiku“ väljatöötamist.

Nagu Nõukogude sõjaajakirjandusest näha, püüavad praegu Nõukogude poliitikamehed ja sõjaasjatundjad mitmesuguste abinõudega kodusõja määrustiku põhilauseid igakülgselt selgitada. Seda küsimust uurivad punaväe — „R. K. K. A.“ staabi (punase kindralstaabi) sõjaajalooline osakond, Vene kodusõja uurimis-komisjon, mitmesugused sõjateaduslikud organisatsioonid, üksikud Nõukogude sõjaasjatundjad ja poliitilised juhid. Peale selle arutatakse seda küsimust mitmekülgselt Nõukogude ajakirjanduse, eriti sõja-ajakirjanduse, veergudel, punaväejuhtide ja sõja-poliitiliste tegelaste nõupidamistel ja sõjateaduslike organisatsioonide koosolekutel.

Ka kõrgemad sõjaõpeasutused, nagu punane sõja-akadeemia ja muud, võtavad tegelikult osa kodusõja määrustiku uurimistöödest.

Seda küsimust on mitu korda oma avalikkudes kõnedes ka Trotski pikemalt puudutanud.

Oma kõnedes 7. mail s. a. R. K. K. A. sõjaakadeemias (punases kindralstaabi akadeemias) ja 29. juulil s. a. sõjaakadeemia juures oleva sõjateadusliku seltsi juhatause koosolekul andis Trotski üldiseid juhtnõore selle määrustiku väljatöötamiseks.

Trotski arvates nõudvat praegune ajajärk punaväe juhtidelt peajasjalikult oskust kokkukõlastada sõjategevust revolutsiooniga (kommunistliku erakonna poliitikaga). Klassivõitlus teatud ajajärgus kujunevat välja klassisõjaks. Et edukalt juhatada klassisõja arenemist ja teadlikult temast osavõtta, tulevat põhjalikult uurida: 1) klassisõja seadusi ja 2) praegusaja sõja metoode. Klassisõdade kogemuste varal tulevat väljatöötada klassivõitluse, eriti klassisõja üldised põhiarvused, mida võiks kodusõja määrustiku sissejuhatuses igakülgsest selgitada, tuues sealjuures hulga ajaloolisi näiteid. Peale selle tulevat määrustikus põhjalikult selgitada kolm klassisõja järku: I — organisatsiooniline ja tehniline ettevalmistusjärk klassisõjaks; II — avalik mässuliikumine riigivõimu haaramiseks ja III — võimu kindlustamine pärast võidu saavutamist.

Ettevalmistuse ajajärgu suhtes olevat tarvis selgitada kommunistliku revolutsiooni eeltingimusi ja organisatsioonilise ning tehnilise ettevalmistuse elemente — tihedas ühenduses poliitiliste elementidega, nagu: 1) tööliste lööksalkade moodustamine; 2) rakukeste loomine „imperialistlikes“ kodanlikkudes vägedes ja raudteedel, ja 3) illegaalsete komandantuuride kujundamine tähtsamate eluliste keskohtade vallutamiseks.

Avaliku mässuliikumise ajajärgu suhtes tulevat juhtnõuroid väljatöötada: 1) silmapilgu valikuks mässuliikumise alustamiseks; 2) sideloomiseks strateegia ja poliitika vahel; 3) operatsiooni kava väljatöötamiseks kooskõlas rahva territoriaalse gruppeerimisega sotsiaalsete tundemärkide järele; 4) kohalise edu arendamiseks; 5) vahetpidamata pealetungimiseks jne.

Trotski soovitusel tulla iseäralist tähelepanu pühendamisele õige momendi valikule mässuliikumise alustamiseks.

Viimase ajajärgu suhtes olevat tarvis valgustada muuseumi järgmisi küsimusi: 1) otsekoheuse ülenemise peale võimu oma kätte haaramist regulaar-sõjaväe moodustamiseks; 2) sõjaväe valitsusaparaadi tsentraliseerimise süvendamine; 3) sõjapoliitilise aparadi, sõjatribunaalide, tõkkesalkade („sagraditeljn. otrajadõ, jne. kujundamine; 4) ekspeditsiooni-salkade tegevuse korraldamine, väljamineks peajasjalikult proletaarlistest keskohtadest raadiuste sihis; 5) vastase elava jõu süstemaatiline hävitamine jne. Suure tähtsusega olevat arvestada ka järgmiste küsimuste lahendamise tarvidusega: sotsiaalsed vahekorrad mässuliikumiste piirkondades ja Lääne põhjalik erinemine Idast. Siit järgneb: 1) proletariaadi võitluse erinemine kodanluse vastu — rahvusliku demokraatia võitlusest väljamaalaste võimu vastu; 2) väljastpoolt sissetungivate sõjajõudude tegevuse kokkukõlastamine sisemise mässuliikumise ja mõlema eelpool nimetatud teguri suhteline osavõtt kodusõjast.

Peale selle olevat Trotski arvates tarvilik määrustikus tähelepanu pöörata ka kontrevolutsiooniliste mässuliikumiste mahasurumise taktika valgustamisele.

Puudutates omas kõnes 29. VII s. a. mässu korraldamise kava kokkuseadmist, toonitab Trotski, et mässu korraldamise kava väljatöötamine rajatakse mitte tsentraliseeritud revolutsiooniliste vägede tegevuse alusele, vaid iga üksiku salga kõige laialisema iseseisva tegutsemise peale, ühes eriuksannete täpse kindlaks määramisega igale salgale. Üldiste reeglite järele teostatakse sõjariistus võitlust mässuliste poolt „väikse sõja“ („malaja voina“) metoodide järele, tähendab — partisaani või poolpartisaani tüüpi salkadega, mis üksteisega kokkuliidetud rohkem poliitilise

distsipliiniga ja ülesandest ühtlase arusaamisega kui korrapäraselt tsentraliseeritud sõjaväe valitsuse mõjuvõimuga.

Küsimuse peale, kelle jaoks tuleks kokkuseada määrustik, vastab Trotski järgmiselt: „Meie määrustik peab eestkätt pühendatud olema juhtivatele kaadritele, revolutsiooni juhtide koosseisule. Isegi teada, et üksikute küsimuste suhtes see määrustik üksikute osadena saab populaariseeritud ka laialisematele ringidele, kuid esimeses järjekorras peaks ta pühendatud olema juhtidele.“

Punaväe varustustegelaste nõupidamisel Moskvas, 25. oktoobril s. a., selgitas Trotski eriti Nõukogude punaväe seisukohta rahvusvaheliste sõjajõudude vahekorra suhtes ja sõjarevolutsioonilise organisatsiooni tähtsust proletariaadi klassivõitluses. Tähendatud küsimuste selgitamisel toonitas Trotski muuseumi järgmist: „Millega otsustakse revolutsiooni käik? Revolutsiooni kõik otsustakse proletariaadi revolutsioonilise teadusega ja tema osaga tööstuses, samuti klasside objektiivse vahekorraga, rahvusvahelise vahekorraga jne. Ka kodanluse jõudu määravad kindlaks sotsiaal-ajaloolised tegurid. Kui aga asi läheneb võimu haaramise silmapilgule, ütleme meie: moodustagem lööksalgad („bojevõije drushinõ“) ja revalstagem lahingsajad („sotni“). Siin aga võidakse vastu vaielda, et missugune tähtsus võib üldse olla proletariaadi sõjariistus salkadel riigis, kus valitseb kodanlike militarismi võimas aparaat. Päevaselge on niisuguse ebamarksistilise arvutuse vohikus. Klasside võitlus jõuab niisuguse punktini, kus küsimust lahendatakse nimelt vintpüssiga, kuulipildujaga ja isegi brownigiga ehk nagaaniga. Kui neid sõjariistu pole, kui pole olemas organisatsiooni nende valdamiseks, siis kuigi revolutsiooniline klass oleks ettevalmistatud võimu haaramiseks kõigil muudel aladel, — ei suuda tema seda tegelikult ometigi oma kätte haarata. Sellest pole raske teha järeldusi riikide rahvusvahelisest seisukorrast.“

Ülaltoodud väidetega kriipsutas Trotski iseäranis alla seda suurt reaalset tähtsust, mis on võimu haaramise suhtes mässu tõstnud proletariaadil ja mässulistel sõjariistusorganisatsioonidel ning otsekoheisel sõjariistus võitlusel kõigi olemasolevate relvadega, isegi väiksemate laskeriistadega.

Kodusõja tehnilisi ja poliitilisi küsimusi käsitab üksikasjaliselt oma üldise taktika õperaamatus („Obshaja taktika“) A. Verhovski, — punase sõjaakadeemia professor, endine kindralstaabi kindral. Tähendatud küsimustele pühendab Verhovski omas raamatus eriosa pealkirja all: „Mässude taktika“ (lhk. 535—469). Erilist huvi pakuvad Verhovski taktika õperaamatus need artiklid, mis sisaldavad üldiseid oletusi mässu ettevalmistusest linnas ja külas ja sõjariistus võitluse korraldamisest mässu ajal.

Võib oletada, et ka vastavad kominterni sektsioid iseäralist tähelepanu pühendavad kommunistlike mässuliikumiste organiseerimisega ja arendamisega seotud küsimuste uurimisele.

Üldse võib kindlasti konstateerida Nõukogude tähtsamate poliitiliste tegelaste ja punaväe juhtide äärmist elavat huvi kodusõja tekitamise küsimuse vastu demokraatlikes riikides, eestkätt aga läänepoolsetes naaberriikides.

See asjaolu nõuab ka meilt kõigi abinõude kava-kindlat tarvituselevõtmist meie riigi ja rahva iseseisvuse, sise- ja välispoliitilise julgeoleku kindlustamiseks.

Esimese järgu tähtsusega oleks selles suhtes kõrgema asutuste vahelise riigikaitse nõukogu loomine Prantsuse,

Poola ja Rumeenia eeskujul, mille otsekoheseks ülesandeks oleks kokkujalustada kõigi vabariigi valitsusasutuste, kaitseväge juhataste ja seltskondlike organisatsioonide tegevust meie riigikaitse töstmise suhtes igal erialal, nagu: sõjatehnilisel, poliitilisel, majanduskultuurilisel ja tervishooldisel aladel.

Suure reaalse tähtsusega meie riigikaitse kindlustamise suhtes oleks ka üleriiklise sõjateadusliku seltsi asutamine, mis omal algatusel võiks teostada sõjaettevalmistuse küsimuste igakülgset uurimist ja ühtlasi populariseerida kaitseväge, seltskondlikes ringides ja laialisemates rahvahulkades meie riigikaitse välise ja sisepoliitilise julgeoleku kindlustamise ülesandeid. „Kominterni“ poolt õhutatud viimase Eesti kommunistide 1. detsembri mässukatse tagajärjel on meil päevakorrade kerkinud alalise sisemise Kaitsealiidu korraldamise küsimuse kiirelt ja lõpulikult äraotsustamise vajadus.

Merijõudude VI aastapäha puhul.

22. XII. 1918 a. — 22. XII. 1924 a.

Täna pühitseb meie noor Merijõud oma kuendat tegevusaasta päha.

6 pikka aastat püsivat ja loovat tööd eraldavad meid ajaloolisest päevast, mis meie Merijõule oli loomispäevaks ja talle moraalseks alustoeaks sai.

22/23. detsembri öösel 1918 sõitsid meie esimesed sõjalaevad: „Lembit“, „Laene“ ja „Lood“ dessandiga merele, tundmatule tumedale tulevikule vastu, meest põues väikene tagasihoidlik lootuse helk.

Pimedada öö tumedais varjudes lõikavad laevad veepinda, tundes end eraldutena kõigist ilmast. . . Kuid siiski esimene merisõit lahingoperatsiooni annab tulemusi.

Tekib kindel usk enesesse ja vaenlase arvestab juba meiega kui reaalse merijõuga.

Järgneb raske ja katsumisrikas sõja aeg. Vääriliselt meie esiliinil tugevama vaenlasega võitlevale kaitsevæele — tegutseb ka merijõud merel.

Kaleidoskoopiliselt laseme vaimusilmade eest mööduda üksikud episoodid: dessandid Loksale, Kundasse, Narva-Jõesuht ja Kaporjesse, lahing Krasnaja Gorka all ja Riia operatsioon. . . Kõik need operatsioonid vääriivad vastavat hindamist ja pikemat peatamist nii Eesti merijõudude tegeluse, kui ka üldises merisõja aegloos.

Üle öö tuli meil merijõudude alal kõik luua, uuendada, varustada ja ühist tervikut moodustada.

See kõik võimaldus ainult raudse tahtejõuga ja ennastalgava isikliku koosseisu abil, kusjuures olid kõik raugematult tegevuses, algades lugupeetud juhust admiral Pitkast kuni II järgu madruseni.

Meie Vabadussõja aegne tegelus merel ei ole merisõja teaduslikust kriitikast läbi analüüeeritud. Kuigi seal ehk ei leidu merisõja tehnilisi uuendusi — oli ju olukord üldiselt primitiivne, — siiski nii mõnigi taktiline võte väljendas juhtiva koosseisu leidlikkust ja olukorra kiiret hindamist ja äraasutamist.

Järgnevad rahuaja aastad seavad meid suurte ülesannete ette. Ühes riiklise ülesehitamisega on ka hulk rasket tööd esile kerkinud merijõu organiseerimisega ja võimaliku täiuseni viimisega.

Olemasolevad lahingvahendid on osalt puudulikud ja aegunud, tehniliselt võrdlemisi nõrgad; puudub vastava ettevalmistusega isiklik koosseis, kuna lähedal viibib punetava tondina naaberriigi suur ja arenev merijõud.

Raugemata jõuga asutakse tööle. Küll lahkuvad peale sõda mõned isikud juhtivast koosseisust, kuid neid asendavad uued jõud ja väsimatult kestab töö.

Selles suhtes võiks nii mõnelgi alal äraasutada meie hõimlaste soomlaste ja lähemate naabrite ja liitlaste — lätlaste kogemusi nende rahvusliku kaitsealiidu loomise alal. Ka meie peaks kommunistide nurjaläinud hiljutise mässukatse puhul meelde tuletama vanade roomlaste ajaloolist ütelist: „si vis pacem para bellum“ („kui tahad rahu, siis valmista sõja vastu“). Sõjaettevalmistuse igakülgne teostamine rahuajal lasub meie kõigi südametunnistuse ja õlgade peal tõsisema kohusena. Sõjaettevalmistuse tarvidus käesoleval ajal omab niivõrd laialise ulatuse, et mitte ainult kaitsevæelased, vaid kõik valitsuse, kogukondlised ja seltskondlised tegelased, ning ühtlasi ka kõik meie riikluse alusel olevad kodanikud on otsekoheselt kohustatud sellest ühel ehk teisel viisil ühiselt osa võtma. Seda kohustust rõhutada iseäranis tugevalt meie geograafiline ja praegune rahvusvaheline olukord.

M.

Asutatakse kindel organisatsioon, algab eestkätt lahingüksuste tehniline varustamine, isikliku koosseisu lahinguline ettevalmistus ja teised tööd.

Mis võime loota tulevikust? Kas on tekkinud seisak meie merijõudude arengus? Mõõduv aasta tõi meile tuntuvat kahju ühe sõjalaeva ja 3 ohvitseri kaotuse näol. Ühtlasi aga sai meie laevastiku koosseis 1 moodsa sõjalaeva võrra suuremaks. Elame üle majanduslikult kriisi ja piiratud võimalustega aegu. Meie kestev soov on olnud — soetada omale veealust laevastikku, mis senini ei ole veel teostamist leidnud. Sellest küljest on meie naaberriigid meist ette jõunud. Ka meie loodame lähemas tulevikus oma soovi teostamist — veealuse laevastiku omanist — näha.

Ühenduses merijõu arenguga tuleb kõvendada ka õhujõudu ja seda lähedasse kontakti viia merijõududega. Praegu püsib meil veel osaline jõudude killustus, kuid siin võiks otstarbekohane koondus häid tulemusi anda.

Üldiselt peaks väärima merijõudude tähtsus riigikaitse mõttes rohkem tähelepanu. Meie tänane jubilaar on küll siirdunud lapseast nooruspõlve, kuid ka siin nõuab ta veel hoolitsemist ja täiendamist. Meie ei tohi ialgi unustada, et meist mõnetunnilise meritee kaugusel asub vaenlase merijõu baas. Meie pikk pealinnast igapoolne rannik nõuab kindlat kaitset ja see kõik nõuab omakorda merijõu tehnilise külje maksimaalset tõstmist ja kindla ühtlase ning otstarbekohase organisatsiooni kujundamist.

Loodame, et lähem tulevik seda annab.

Seda eesmärki saavutame meie jõudude tsentraliseerimise ja koondamise teel, kus kõik meri- ja meri-õhujõud ühest keskkohast juhitud täiesti kindlas kontaktis tegutsevad ja kui juba rahu ajal on täielikult koondatud merijõudude juure kodumaa laialise vetepiirkonna valitsemine ja rannakaitse korraldamine üldise riigikaitse huvides.

22. detsembril 1924.

Lgs.

Teadanne.

Sagedasti pööravad kaitsevæelased mitmesuguse kirjanduse, eeskirjade, jne. saamiseks kindralstaabi VI osakonna poole. Et asjata järelepärimisi ära hoida, teatab kindralstaabi VI osakond, et osakonna väljaanded saadetakse ainult väeosadele ja asutustele ametlikult, kuna müügile lastavate kirjandust müüb „Sõduri“ toimetuse ja müügile lastavate raamatute kohta alati „Sõduris“ kuulutustes teatatakse.

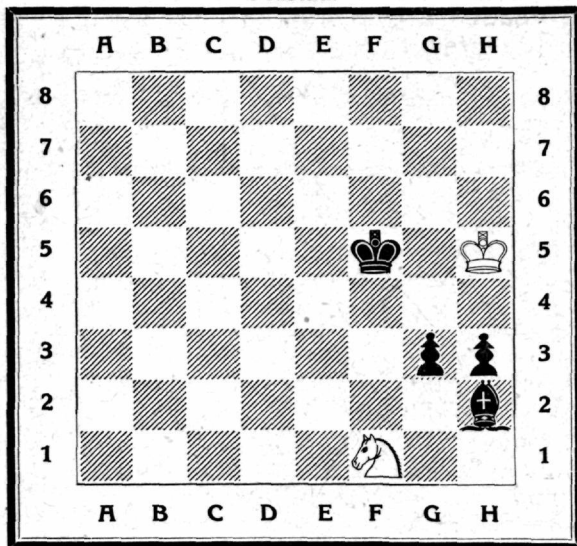
Malenurk.

Toimetaja A. Burmeister.

Lõpumäng № 1.

Kokkuseadnud J. Gunst (Helsingis).

Mustad.

Valged.

Valged: Kh5, Rf1.

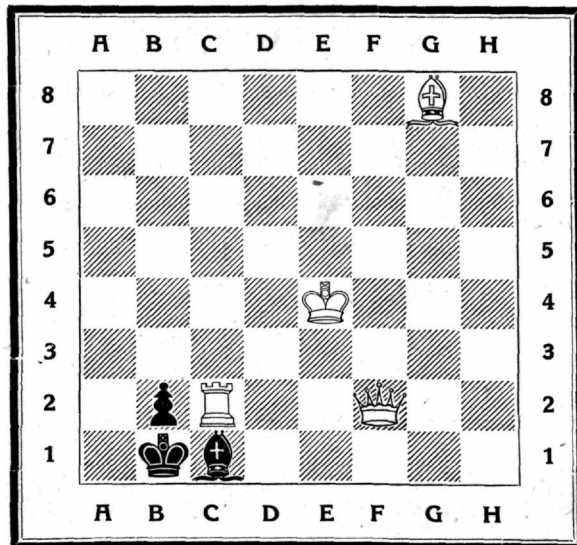
Mustad: Kf5, Oh2, Sg3 ja h3.

Valged algavad. Mäng jääb viigi peale (remiis).

Ülesanne № 4.

Kokkuseadnud Fr. Apscheneek (Riias).

Mustad.

Valged.

Valged: Ke4, Lf2, Wc2, Og8.

Mustad: Kb1, Oc1, Eb2.

Märkus: E = ettur = soldat.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

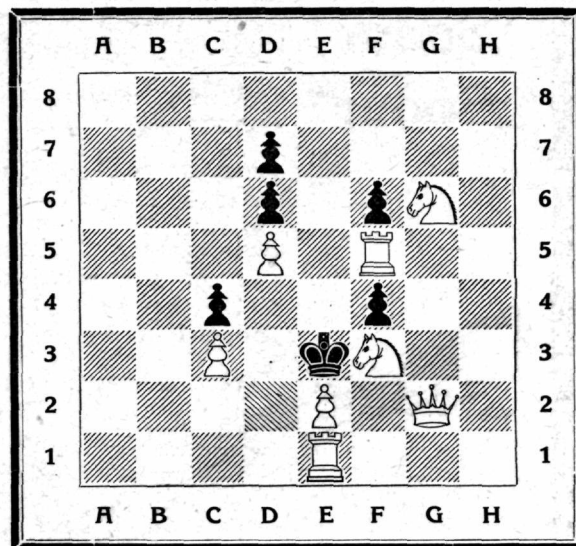
Selle ülesande lahendus ja lahendajate nimed avaldatakse kolme nädala pärast.

Enam arenenud lahendajatele toome jõulupähklina alloleva neljakäigulise probleemi.

Ülesanne № 5.

Kokkuseadnud kolonel-leitnant E. Kursk (Narvas).

Mustad.

Valged.

Valged: Kg2, We1 ja f5, Rf3 ja g6, Ec3, d5 ja e2.

Mustad: Ke3, Ec4, d6, d7, f4 ja f6.

Märkus: E = ettur = soldat.

Valged algavad ja annavad matt nelja sammuga.

Selle ülesande lahendus ja lahendajate nimed avaldatakse kolme nädala pärast.

Malenurga kirjast.

Hra kapten P. F. — Palju tänu Kalevi pataljoni sõdurite poolt läkitatud tervituste eest.

Hra allohv. K. J. — Teie lahenduskatse ülesande № 1 kohta: 1 Rh3 — g1 +, ei vii sihile, sest Teie olete vist probleemi ülesandmisel etturi (soldati) d 5 ruudul kogemata ära jätnud.

Ülesande № 1 lahendus.

1. Lf7 — e8, We4 : e8, 2. Rh3 — f4 annab matt.

1. (Lf7 — e8), Of1 : h3, 2. Le8 — b5 annab matt.

1. (Lf7 — e8), We4 : d4, 2. e3 : d4, annab matt.

1. (Lf7 — e8), We4 : e3, 2. R ehk L annab matt.

1. (Lf7 — e8), ükskõik, 2. Le8 — b5 annab matt.

Ülesande № 1 on õieti lahendanud:

1. Kapten Feofanov, — Kalevi pataljon.

2. N.-ltn. Schiller — Sõjaministeerium.

3. V.-allohv. Pugat — Pärnus.

Vastutav toimetaja: E. Limberg.

„Sõduri“ väljaanne.

„Sõdur“ on Eestis ainuke sõjanduse ajakiri, seepärast leiavad meie kaitseväe ellu puutuvad küsimused ainult „Sõduri“ veergudel igakülgset ja asjalikku valgustust.

„Sõdur“ peab hoolega silmas sõjateaduste arenemist ja püüab sellega oma lugejaskonda igakülgset tutvustada.

„Sõdur“ toob järjekindlalt informatsiooni oma ja väljamaade sõjavägede elu ja olu üle.

Seepärast on iga kaitsevälase kohus „Sõduri“ tellija olla.

Demokraatlikus Eestis, kus kaitsevägi rahvast võrsunud, kus mõlemad ühised huvid seovad, on iga kodanik, kelle südamele meie riigi saatus lähedane, „Sõduri“ tellija.

„Sõdur“ ilmub 1925 a. kord nädalas 16 kuni 24 leheküljelisena piltidega ilustatult. Ajakirja kaastöolisteks on paremad ja tuntumad sõjaasjanduse tundjad. Et teda kõigile kättesaadavaks teha, on ta tellimise hind, trükitööde kõrgetest hindadest hoolimata, väga odav määratud — 600 mrk. aastas ühes kuu lisadega, ilma lisadeta 500 mrk.

„Sõduri“ tellimisi võtavad vastu kõik Vabariigi postiasutused.

„Sõduri“ toimetus ja tal. asuvad Tallinnas, Pagari tän. 1.

Ilmus trükist

JALGVÄE RELVADE MATERJAAL-OSA

K. K. Madsen

Üldine kirjeldus, õpetamise meetodid ja hoolekandmise reeglid jalgväe kompanidele.

Kindralst. 6. osak. väljaanne

Hind 85 marka

Saada „Sõduri“ toimetusest,
Tallinn, Pagari tän. № 1

Ilmus trükist

Kindralstaabi 6. osakonna väljaandel

Lahing tankide toetusel

Kokkuseadnud major J. Lutsar.

Hind 150 mrk.

Saada „Sõduri“ toimetusest,
Tallinn, Pagari tänav nr. 1.

Kindralstaabi VI osakonna foto ülevõtteid kaitseväe päevasündmustest

on saada „Sõduri“ toimetusest

— Tallinnas, Pagari tän. № 1. —